

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFLERDE
YÖNETİCİLERİN EĞİTİM SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sevil TOPARSLAN

Ankara - 2009

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFLERDE
YÖNETİCİLERİN EĞİTİM SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sevil TOPARSLAN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Hakan KOÇ

Ankara - 2009

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

Sevil TOPARSLAN'ın "Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Yöneticilerin Eğitim Sorunu" başlıklı tezi 17.12.2009 tarihinde, jürimiz tarafından İşletme Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı**İmza****Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. Hakan KOÇ**

.....

Üye: Prof Dr. İzzet GÜMÜŞ

.....

Üye: Yard. Doç. Dr. Abdurrahman OKUR

.....

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Ankara’da faaliyet gösteren “Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Eğitim Sorunu”nun belirlenmesi ve bu sorunlara çözüm getirilmesine yönelik bir alan araştırmasıdır.

Araştırmanın her aşamasında bana bilgi ve tecrübeleriyle yol gösteren değerli tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hakan Koç’a, anketlerin uygulanması aşamasında bilgi ve kaynaklarıyla bana yardımcı olan Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Eğitim Şefi Muzaffer GERÇEKER ve Ankara Tarım İl Müdürlüğü Destekleme Şubesi çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bu çalışmada veri toplama aracı olarak kullandığım anketleri doldurarak; bilime katkı sağlayan kooperatif yöneticilerine teşekkür eder, çalışmamın kendilerine ve kooperatifçilik hareketine katkı sağlamasını dilerim.

Aralık 2009

Sevil TOPARSLAN

ÖZET
TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFLERDE YÖNETİCİLERİN
EĞİTİM SORUNU

TOPARSLAN, Sevil

Yüksek Lisans, İşletme Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Hakan KOÇ

2009

Bu Araştırmada Ankara’da bulunan Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin sorumlu birim yöneticilerinden alınan görüşlere göre, “Kooperatif Yöneticilerinin Eğitim Sorun”u değerlendirilmiştir.

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de varlığını devam ettiren toplam 12.768 kooperatif oluşturmaktadır. Araştırmada evrenin tümüne ulaşmak zaman ve bütçe açısından güç olduğu için, ulaşımın kolay olması ve birim kooperatif sayısının çok olması gibi sebeplerle Ankara ili örneklem olarak seçilmiştir. Ankara’da bulunan toplam 208 Tarımsal Amaçlı Kooperatifin %50’sine ulaşılmıştır. Bu araştırma kapsamında, yöneticiler için anket formları kullanılmıştır. Yöneticilerin kimlik bilgileri, eğitim, deneyim durumları; frekans ve yüzde olarak ortaya konulmuş olup, bilgiler arasındaki ilişiklerin anlamlılığı khi-kare testi ile 0,1 anlamlılık düzeyinde incelenmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bilgilere göre; ülkemizde çiftçilerin Tarımsal Kalkınma ve Tarım Kredi Kooperatifleri’ne ilgisinin fazla olduğu görülmektedir. Kooperatifçilik eğitimi bugüne kadar birçok kuruluştta verilmeye çalışılmış ancak altyapı eksikliği, koordinasyon eksikliği gibi çeşitli sebeplerle istenilen etkiyi gösterememiştir. Yöneticiler kooperatifçilik eğitimini daha çok hizmet içi eğitimlerde almışlardır. Ayrıca yöneticiler örgün eğitim kurumlarında verilen eğitimin yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Hükümetin kooperatifçilik eğitime gereken önemi vermemesi bu eğitimi verecek öğretim elemanlarının yetersizliği de yöneticilerin eğitiminde karşımıza çıkan önemli sorunlardır.

ABSTRACT**THE ADMINISTRATORS' EDUCATION PROBLEMS IN AGRICULTURAL
AIMED COOPERATIVE**

TOPARSLAN, Sevil

Postgraduate, Business Administration Department

Thesis Consultant: Pre-associate Professor Hakan KOÇ

2009

In this search, the cooperative administrators' education problems are evaluated according to the opinions of the cooperative administrators in Ankara.

The scope of this search based on 12.768 cooperatives in Turkey. Because of less time and budget to reach all the cooperatives around Turkey, Ankara was chosen as an example because there are a lot of cooperatives in there and it is easy for transportation. It was reached nearly half of the 208 agricultural cooperatives. The poll forms are used for the administrators in this search. Administrators' identification and education ,experimental conditions are brought up as frequency and percentage .The meaningfulness of the informational relationship was tested with Khi-Kare test in 0.1 meaningfulness level.

According to the info obtained from the researches, it is seen that; the interest of our farmers for the agricultural development and Agricultural Credit Cooperatives is high and this shows that these cooperatives work with a good management for their aims. The adication of cooperating has been tried to be given in many places so far but it hasn't reached to the expected success because of lack of substructure and coordination. One of the results obtained from the rescarches is that the importance of education which cooperatives gives is low but the importance of education for administrators is high when compared to other types of cooperatives. The admiministrators have taken the education mastly in sevice training programs and also the administrators think that education given in formal education is inadeguate. The fact that Goverment doesn't give the necessary importance for the cooperatives and the lack of lecturers in this area are some of the problems we face.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
TERİMLER VE KISALTMALAR.....	xiv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.5. Varsayımlar.....	6
1.6. Tanımlar.....	6

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
3. KOOPERATİFÇİLİĞİN GENEL DURUMU	12
3.1. Kooperatifçiliğin Tarihi Gelişimi	12
3.1.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Tarımsal Kooperatifçilik	13
3.1.2. Türkiye’de Kooperatifçilik	20
3.1.2.1. Osmanlı Döneminde Kooperatifçilik.....	21
3.1.2.2. Cumhuriyet Döneminde Kooperatifçilik	21
3.2. Kooperatifçiliğin Amacı	22
3.3. Kooperatifçilik İlkeleri	23
3.3.1. Gönüllü ve Herkese Açık Üyelik.....	23
3.3.2. Ortaklar Tarafından Gerçekleştirilen Demokratik Yönetim.....	25
3.3.3. Ortakların Ekonomik Katılımı	26
3.3.4. Özerklik ve Bağımsızlık	27
3.3.5. Eğitim, Öğrenim ve Bilgilendirme	27
3.3.6. Kooperatifler Arasında İşbirliği.....	28
3.3.7. Toplumsal Sorumluluk	29
3.4. Kooperatiflerin İşleyişi	30
3.4.1. Kuruluş İşlemleri	30
3.4.2. Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Yatay ve Dikey Bütünleşme.....	31
3.4.3. Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Yönetim Organları.....	32
3.4.4. Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Denetim Organı	34
3.4.5. Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin Dağılması	34
3.5. Kooperatif Çeşitleri	36
3.5.1. Tarımsal Amaçlı Kooperatifler	36
3.5.1.1. Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri.....	38
3.5.1.2. Sulama Kooperatifleri.....	38

3.5.1.3. Su Ürünleri Kooperatifleri	39
3.5.1.4. Pancar Ekicileri Kooperatifleri	39
3.5.1.5. Tarım Kredi Kooperatifleri	40
3.5.1.6. Tarım Satış Kooperatifleri	41
3.5.1.7. Tütün Tarım Satış Kooperatifleri.....	42
3.5.2. Tarım Dışı Kooperatif Çeşitleri	42
4. KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİMİ’NİN MEVCUT DURUMU	43
4.1. Kavram Olarak Kooperatifçilik Eğitimi	45
4.2. Kooperatifçilik Eğitiminin Önemi	46
4.3. Kooperatifçilik Eğitiminin İçeriği	48
4.3.1. Mevzuat Eğitimi	48
4.3.2. Teknik Eğitim	49
4.3.3. Mesleki Eğitim.....	49
4.3.4. Sosyal ve Kültürel Eğitim.....	49
4.4. Kooperatifçilik Eğitimi İle İlgili Çalışmalar.....	50
4.4.1. Kamu Kurum ve Kuruluşları	50
4.4.1.1. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.....	50
4.4.1.2. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	51
4.4.1.3. Milli Eğitim Bakanlığı	54
4.4.1.3.1. İlköğretim Okullarında Kooperatifçilik	54
4.4.1.3.2. Ortaöğretim Kurumlarında Kooperatifçilik	55
4.4.1.3.3. KOOPEP–2000 Projesi.....	58
4.4.1.4. Üniversiteler	59
4.4.1.4.1. Ön Lisans Düzeyinde Kooperatifçilik Eğitimi	60
4.4.1.4.2. Lisans Düzeyinde Kooperatifçilik	61
4.4.1.4.3. Yüksek Lisans Düzeyinde Kooperatifçilik.....	61
4.4.1.5. Türkiye Ziraat Odaları Birliği.....	62
4.4.2. Özel Kuruluşlar.....	64

4.4.2.1. Türkiye Milli Kooperatifler Birliği.....	64
4.4.2.2. Türk Kooperatifçilik Kurumu.....	65
4.4.2.3. Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği	66
4.4.2.4. Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler	68
Birlikleri Merkez Birliği	68
5. YÖNTEM	70
5.1. Araştırma Modeli.....	70
5.2. Evren ve Örneklem	71
5.3. Veri Toplama Teknikleri	71
5.4. Verilerin Analizi ve Yorumu	72
6. TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFLERDE YÖNETİCİLERİN EĞİTİM SORUNUNA İLİŞKİN UYGULAMANIN BULGU VE YORUMLARI.....	73
6.1. Kooperatiflerin Genel Demografik Özellikleri.....	73
6.2. Yöneticilerin Genel Eğitim Durumları	75
6.3. Kooperatif Türü ve Kooperatifçilik Eğitimi	77
6.4. Kooperatif Türü ve Kooperatifçilik Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar	85
6.5. Kooperatif Türü ve Mevzuat	87
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	90
7.1. Sonuç	90
7.2. Öneriler	91
KAYNAKÇA.....	94

EK-1	99
-------------------	-----------

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.5.1.1. Türkiye’deki Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin Dağılımı.....	37
Tablo 4.4.2.3.1 Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Müdürlüğü Bünyesinde 2001- 2007 Yılları Arasında Düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri.....	67
Tablo 6.1.1. Yöneticilerin Cinsiyet, Eğitim, Yaş, Deneyim Durumları.....	74
Tablo 6.1.2. Kooperatiflerin Türlerine Göre Dağılımı.....	75
Tablo 6.2.1. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Yöneticiliğini Yaptığı Kooperatif Türü ile Eğitim Durumları Arasında İlişki.....	76
Tablo 6.2.2. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Eğitim Durumları ile Kooperatifçilik eğitiminde karşılaşılan sorunlar arasındaki ilişki.....	77
Tablo 6.3.1. Yöneticilerin Kooperatifçilik Konusunda Eğitime Katılma Durumu.....	77
Tablo 6.3.2. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerin Yöneticiliğini Yaptığı Kooperatif Türü İle Kooperatifçilik Konusunda Herhangi Bir Eğitim Almaları Arasındaki İlişki.....	78
Tablo 6.3.3. Kooperatifçilik Eğitimin Örgün Eğitimin Hangi Aşamasında Başlaması Gerektiği ile İlgili Dağılım.....	79
Tablo 6.3.4. Örgün Eğitim Kurumlarında Verilen Kooperatifçilik Eğitiminin Yeterliliği ile İlgili Dağılım.....	79
Tablo 6.3.5. Kooperatifçilik Eğitiminin Öncelikli Olarak Hangi Alanda Verilmesi ve Kimlere Verilmesi Gerektiği ile İlgili Dağılım.....	80
Tablo 6.3.6. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Yöneticiliğini Yaptığı Kooperatif Türü ile Kooperatifçilik Eğitiminin Verilmesi Gereken Hedef Kitle Arasında İlişki.....	81

Tablo 6.3.7. Kooperatif Yöneticilerinin Mezun Olması Düşünülen Öğrenim Basamağı ile İlgili Dağılım.....	81
Tablo 6.3.8. Kooperatif Yöneticilerinin Ortaklarına Rehberlik Hizmeti Vermesi ve Rehberlik Hizmeti Konuları ile İlgili Dağılım.....	82
Tablo 6.3.9. Düzenlenen Eğitim Faaliyetlerinin Faydalı Olmama Sebebi ve Faydalı Olması İçin Yapılması Gerekenler ile İlgili Dağılım.....	83
Tablo 6.3.10. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerin Yöneticiliğini Yaptığı Kooperatif Türü İle Yöneticilere Verilen Eğitimlerin Faydalı Olması İçin Yapılabilecekler Arasındaki İlişki.....	84
Tablo 6.4.1. Kooperatif Yöneticilerinin Eğitim Açısından Karşılaştıkları Sorunlar ve Kaynakları ile İlgili Dağılım.....	85
Tablo 6.4.2. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Yöneticiliğini Yaptığı Kooperatif Türü İle Kooperatifçilik Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar Arasındaki İlişki.....	86
Tablo 6.4.3. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Yöneticiliğini Yaptığı Kooperatif Türü ile Kooperatifçilik Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunların Kaynağı Arasındaki İlişki.....	87
Tablo 6.5.1. Yöneticilerin Mevzuatı Bilip Uygulaması ile İlgili Dağılım.....	88
Tablo 6.5.2. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Yöneticiliğini Yaptığı Kooperatif Türü ile Kooperatif Yöneticisi Olarak, Tabi Oldukları Mevzuatı Tam Olarak Bilmeleri Arasındaki İlişki.....	88

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1.1.1. Raiffeisen Kooperatiflerinin Örgütlenme Şeması.....	14
Şekil 2.1.1.2. Hollanda Tarım Kooperatiflerinin Organizasyon Yapısı.....	17
Şekil 2.1.1.3. İspanya Tarım Kooperatiflerinin Organizasyon Yapısı.....	19
Şekil 2.1.1.4. Kooperatiflerin Organizasyon Yapısı.....	20

TERİMLER VE KISALTMALAR

CCAE: İspanya Tarım Kredi Kooperatifleri Federasyonu

COGECA: Avrupa Birliği Tarım Kooperatifleri Konfederasyonu

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

ICA: Uluslar arası Kooperatifler Birliği

ILO: Uluslar arası Çalışma Örgütü

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

KOOPEP-2000: Milli Eğitim Bakanlığı Kooperatifçilik Eğitim Projesi

KOOP-MER: G.Ü Kooperatifçilik Araştırma ve Uygulama Merkezi

KÖY-KOOP: Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatif Birlikleri Merkez Birliği

LEGACOOP: İtalya Kooperatifler Birliği

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

PANKOBİRLİK: Pancar Ekicileri Kooperatifler Birliği

SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu

TEDGEM: Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü

TKKMB: Tarım Kredi Kooperatifler Merkez Birliği

TÜRKİYE-KOOP: Türkiye Milli Kooperatifleri Birliği

TZOB: Türkiye Ziraat Odaları Birliği

1. GİRİŞ

Bütün dünya toplumlarının ekonomik ve sosyal yaşamları bakımından kooperatiflerin önemi büyüktür. Çünkü kişiler tek başlarına ulaşamayacakları amaçlar ve işleri için bir araya gelerek birlikte hareket etmektedirler. Bu nedendir ki ekonominin tüm sektörlerinde insan, sermaye ve hammadde potansiyellerinin harekete geçirilmesi için kooperatifçilikten yararlanılmaktadır.

Ülkemizde kooperatifçilik hareketinin en büyük eksikliği eğitime gereken önemin verilmemesidir. Genel olarak eğitim düzeyinin ve kalitesinin artması, mesleki eğitime gereken önemin verilmesi ve gerekli desteğin sağlanmasıyla kooperatifçilik eğitiminin gelişeceği düşünülmektedir.

Kooperatifçiliğin yaygınlaşması ve kurulan kooperatiflerin verimli, istenilen biçimde çalışıp başarılı olabilmeleri; bilgili, bilinçli ve bu konuda istekli bireylerin yetişmesine bağlıdır.

Kooperatif kuranlar, kooperatifi niçin kurduklarını, ne yapacaklarını, hak, ödev, görev ve sorumluluklarını iyi bilmelidirler. Bunun için ise kooperatif ortaklarının, halkın özellikle de yöneticilerin eğitimine büyük önem verilmelidir. Bugüne kadar her seviyedeki kooperatif eğitiminin ihmal edilmesi sonucu ülkemizdeki kooperatif yönetimi pratik bilgi ve tecrübelerle dayanmaktadır. Bunun da ortaya çıkardığı birçok olumsuz etkiler vardır. Bu olumsuz etkileri ortadan kaldırmak, planlı ve programlı bir kooperatifçilik eğitiminin verilmesiyle mümkündür.

Araştırma toplam yedi ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümü olan birinci bölümde; araştırmanın önemi, sınırlılıkları, varsayımları ile çeşitli terimler üzerinde durulmuş, ikinci bölümde; araştırmaya ışık tutan ve araştırma boyunca faydalanılan araştırmayla ilgili kaynaklara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde; Kavramsal ve kuramsal açıdan kooperatifçilik hakkında genel bilgiler verilmiş, dördüncü bölümde; kapsamlı bir şekilde kooperatifçilik eğitimi anlatılmış, beşinci bölümde ise Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Eğitim Sorununa İlişkin yapılan uygulamada kullanılan yöntem hakkında bilgiler verilmiş olup altıncı bölümde bu uygulamanın bulguları işlenmiş, yorumlara yer verilmiştir. Son olarak araştırmanın yedinci bölümünde tarımsal amaçlı kooperatif yöneticilerinin sorunlarına ilişkin sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Nüfusunun büyük bir kısmının tarımla uğraştığı ülkemizde kooperatifler halinde teşkilatlanan üreticilerin memnuniyeti ve başarısı, büyük ölçüde yönetici ve ortakların bilinçli birer kooperatifçi olarak yetiştirilebilmesine bağlıdır.

Gelişmiş ülkelerde üçüncü bir sektör olarak karşımıza çıkan kooperatiflerin ülkemizde de hak ettiği yerde olabilmesi için kooperatifçilik eğitimine daha fazla önem verilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de kooperatiflerin başarıya ulaşabilmeleri, bilinçli yöneticiler tarafından yönetilmelerine bağlıdır. Bilinçli kooperatif yöneticilerinin yetişmesi ise kooperatifçilik eğitiminin ilköğretimden başlanılarak, görev tamamlanana kadar sürekli verilmesine bağlıdır.

Devlet desteği ile ayakta durmayı başarabilen Tarımsal amaçlı kooperatiflerin yönetici ve ortakları çoğunlukla kooperatifçilik konusunda yeterli bilgiye sahip değildirler.

Türk kooperatifçiliğinin içinde bulunduğu sorunlar ancak etkili bir kooperatifçilik eğitiminin gerçekleştirilmesiyle çözülebilecektir. Kooperatifçilik eğitimi ise kooperatiflerde karar verici organ ve kişiler başta olmak üzere tüm ortaklara ve halka verilmelidir. Bu çalışmada kooperatifçilik eğitiminin ne zaman başlaması gerektiği hangi konular üzerinde nasıl verilmesi gerektiği ve bu eğitimin verilmesinde karşılaşılan sorunların neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu nedenle araştırma problemi Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Yöneticilerin Eğitim Sorunu olarak belirlenmiş ve araştırma sonunda tespit edilen sorunlara ilişkin çözüm üretilmeye çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Türkiye’de kooperatifçilik gibi geçmişi çok eskilere dayanan bir alanda çalışanlar ve bu konuda bir şeyler öğrenmek isteyenlerin karşılaşacakları bazı güçlükler vardır. Bunların başında kaynak ve doküman teminiyle ilgili zorluklar gelir. Bu çalışmayla, kooperatifçiliğin, eğitim sorunu için bir uygulama ile konu desteklenerek kooperatifçilik alanına doküman sunulacaktır.

Araştırmanın asıl amacı Tarımsal Amaçlı kooperatif yöneticilerinin eğitim durumunu ortaya çıkarabilmek ve kooperatifçilik eğitiminden yöneticilerin beklentilerini belirleyerek, yöneticilerin karşılaştıkları eğitime yönelik sorunlara çözüm önerisinde bulunmaktır.

Bu ana amacı gerçekleştirmek için ise şu sorulara yanıt aranacaktır.

H1: Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin yöneticiliğini yaptığı kooperatif türü ile genel eğitim durumları arasında bir ilişki vardır.

H2: Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin yöneticiliğini yaptığı kooperatif türü ile kooperatifçilik konusunda herhangi bir eğitim almaları arasında bir ilişki vardır.

H3: Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin yöneticiliğini yaptığı kooperatif türü ile kooperatifçilik eğitiminin öncelikli olarak verilmesi gereken kişiler arasında bir ilişki vardır.

H4: Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin yöneticiliğini yaptığı kooperatif türü ile kooperatifçilik eğitiminde karşılaşılan sorunlar arasında bir ilişki vardır.

H5: Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin yöneticiliğini yaptığı kooperatif türü ile kooperatifçilik eğitiminde karşılaştıkları sorunların kaynağı arasında bir ilişki vardır.

H6: Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin yöneticiliğini yaptığı kooperatif türü ile kooperatif yöneticisi olarak, tabi oldukları mevzuatı tam olarak bilmeleri arasındaki bir ilişki vardır.

H7: Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin yöneticiliğini yaptığı kooperatif türü ile yöneticilere yönelik verilen eğitimlerin daha faydalı olması için yapılabilecekler arasında bir ilişki vardır.

H8: Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin eğitim durumları ile kooperatifçilik eğitiminde karşılaşılan sorunlar arasında bir ilişki vardır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Kooperatifler, kişilerin bireysel olarak yapamayacakları işler için bir araya gelerek yardım esasına göre oluşturdukları hizmet amaçlı kuruluşlardır. En iyi hizmetin sunulması için kurulan kooperatifler de ortaklarının, halkın ve özellikle de yönetici eğitiminin göz önüne alınması gerekmektedir. Kooperatif kâr amaçlı bir işletme olmadığı gibi bireysel bir işletme de değildir. Yani ortak sayısı ve hizmet verdiği kitle oldukça geniştir. Dolayısıyla kooperatifçilik eğitiminin verilmesi gereken kitle de oldukça geniştir. Çünkü hem hizmet verenlerin hem de hizmeti alanların amaçlarına

ulaşabilmeleri için bilinçli bireyler olmaları gerekmektedir. Kooperatifçiliğin kurulmasıyla birlikte ortaya çıkan kooperatifçilik ilkelerinden biri olan kooperatifçilik eğitimi de bu amacı gerçekleştirmek için kullanılmaktadır. Bu ilkenin amacı; kooperatiflerin ortaklarına, çalışanlarına ve halka kooperatifçilik ilkeleriyle yararlarını ekonomik ve demokratik açıdan öğretmektir.

Gelişmiş ülkelerde kooperatifçilik eğitimi büyük önem taşımaktadır. Çünkü kooperatif üyelerinin özellikle de yöneticilerinin belirli bir öğrenim ve eğitim seviyesine sahip olması yönetimde kooperatifin etkinliğini artırıcı olumlu bir faktördür. Dolayısıyla bu konu özellikle az gelişmiş ülkelerde daha da önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, ülkemizde ki yeni gelişmekte olan kooperatiflerde verilen eğitim üzerinde durdurulmuş ve yöneticilerin bu konudaki çalışmaları ve memnuniyetleri sınanmıştır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın evrenini, tüm ülke genelindeki 12.768 tarımsal amaçlı birim kooperatif oluşturmuştur. Tarımsal amaçlı kooperatif sayısının ve çeşidinin fazla olması araştırma süresince bu sayıya ulaşmayı güçleştirdiğinden, Ankara'da yer alan tarımsal amaçlı kooperatiflerin yöneticileri örneklem olarak seçilmiştir.

Bu amaçla yapılacak olan alan incelemesinde Ankara Tarım İl Müdürlüğüne bağlı 148 adet Tarımsal Amaçlı Kooperatif ile Tarım Kredi Kooperatifleri Ankara Bölge Birliğine bağlı 60 Tarım Kredi Kooperatifinin yöneticileriyle görüşme planlanmıştır. Ancak Ankara ilindeki uygulama sırasında 105 yöneticiye ulaşılabilmıştır.

1.5. Varsayımlar

Anketi cevaplayanlar konuyla ilgili olacaklar. Sorulara doğru ve yansız cevaplar vereceklerdir. Anket soruları cevaplayıcıların anlayabileceği düzeyde ve düzendedir.

1.6. Tanımlar

Kooperatif; tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara denir.

Tarım Kooperatifi; ortaklarının ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla küçük çiftçiler tarafından kurulan ekonomik bir örgüttür. Çiftçiler bu örgütün çatısı altında birleşerek kendi ekonomik güçlerini ortaya koyarlar ve belirli bir ekonomik olay için uygun iş hacmini sağlamaya çalışırlar.

Kooperatifçilik Eğitimi; kooperatif kuruluşların fonksiyonel görevlerini yerine getirebilmeleri için belirli yöntem ve tekniklerden faydalanarak; başta kooperatif ortakları olmak üzere, topluma kooperatifçilik bilgilerinin verilmesini esas alan ulusal yapıya uygun ve bilinçli değişiklik meydana getirme işidir (Koç, 2001, s.7).

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırma konusu ile doğrudan yada dolaylı olarak ilgili olan araştırmalara yer verilmiştir. Geçmişte olduğu gibi bugün de Tarımsal Amaçlı Kooperatifler, ülkelerin ekonomik kalkınmasında önemli bir yer tutmaktadır. Tarım sektörünün büyük önem taşıdığı Türkiye’de tarımsal bir işletmenin mevcut şartlarda mümkün olan en yüksek geliri elde etmesi için hangi üründen ne kadar üreteceğini ve ürettiği bu ürünü hangi yöntemlerle üreteceğini bilmesi son derece önemlidir. Bir yöneticinin bunları bilebilmesi ise iyi bir işletme ve kooperatifçilik eğitimi almasına bağlıdır. Buna rağmen Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin yönetici ve ortaklarının eğitimine ilişkin ayrıntılı araştırmaların sayısı yetersizdir.

Aşağıda tarımsal amaçlı kooperatiflerde yöneticilerin eğitimine ilişkin araştırmamıza ışık tutan ilgili araştırmalar, dolaylı ve doğrudan araştırmalar hakkında bilgi verilmiştir.

Babayiğit (1998), “Türk Kooperatifçiliğinin Eğitim Durumu ve Analizi” konulu Yüksek Lisans tezinde kooperatifçilik eğitiminin durumunu ortaya çıkarabilmek ve beklentileri belirleyebilmek amacıyla öğretim elemanlarına ve kooperatif yöneticilerine yönelik anket hazırlamıştır. Hazırlamış olduğu anketlerde, örgün eğitim kurumlarının ilköğretim safhasında kooperatifçilik eğitiminin verilmediği, okul kooperatiflerinden vazgeçilip kantin olarak özelleştirildiği, liselerde talep olmaması nedeniyle kooperatifçiliği tanıtan bir dersin bile olmadığı sonucunu ortaya çıkmıştır. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu’nun 94. maddesinde yer alan % 1’lik fonun tamamının Türkiye Milli Kooperatifler Birliği’ne devredilmesi ve kooperatifçilik eğitimi veren Yüksek Okulların kontenjanlarını artırması gerektiğini belirtmiştir.

Çıkm (1974), “ İzmir ve Çevresinde Mevcut Tarım Kooperatifleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma” adlı eserde; söz konusu yörede bulunan Tarım Kredi, Tarım Satış ve diğer tarımsal amaçlı kooperatiflerden 80 tane seçilerek inceleme konusu yapılmıştır. Araştırmada seçilen, 80 tane tarımsal amaçlı kooperatif işletme ortaklarından 123 tanesi ile anket yapılmıştır. Kooperatif işletmeler; sermayeleri, kâr-zarar durumları, ortak sayıları, sağladıkları kredi olanakları ve diğer girdiler gibi kriterler açısından inceleme ve değerlendirmeye alınmışlardır. Kooperatif ortaklarının sosyo-ekonomik durumları, talep ettikleri çeşitli girdilerin temini ve ürettikleri ürünleri pazarlama aşamasında kooperatif ile olan ilişkileri incelemeye tabi tutulmuştur.

Demir (2004), “Tarım Kredi Kooperatiflerinin Kooperatif İşletmeciliği Yönünden Analizi” isimli eserde Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Ankara Bölge Birliği’ne bağlı birim kooperatifler, işletmecilik yönünden analiz edilmiştir. Birim kooperatiflerin faaliyet sonuçlarının ekonomik ve mali yönden analiz edilmesi, kooperatif işletmenin faaliyet sonuçları üzerinde etkili olan, birliğe bağlı birim kooperatif ve ortakların birlik ve ortak kooperatif ilişkileri analiz edilerek kooperatif işletmenin ortak işletme ekonomileri üzerine olan etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda Tarım Kredi Kooperatiflerinin yeniden yapılandırılması ve geleceğe yönelik kooperatif işletme stratejileri ve politikaları saptanmaya çalışılmıştır.

Erge (1998), “Tarım Kredi Kooperatiflerinde Eğitimle Çiftçi - Kooperatif Bütünleşmesini Sağlayacak Optimal Bir Model Önerisi” konulu Yüksek Lisans tezinde, Tarım Kredi Kooperatiflerinde Eğitim Türleri ve Hizmet İçi Eğitim Problemleri’ni ele almıştır. Araştırma yöneticilerin yeterli gördüğü, başarısızlığı sorgulamadığı, verilen eğitim programlarının ihtiyaca yönelik olmadığı ve pedagoji eğitimi alan eğitici sayısının az olduğu sonuçlarını ortaya çıkarmıştır.

Genç (1980), “Kooperatifçilik Eğitimi ve Türkiye’de Kooperatifçilik Eğitimi Uygulaması” konulu Yüksek Lisans tezinde; dünyada ve Türkiye’de kooperatifçilik eğitimini inceleyerek kooperatifçilik eğitiminin önemini vurgulamış ve bu eğitimin

amaçları, bölümleri, eğitimde kullanılan araç-gereçler hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. Kooperatifçilik eğitiminin örgün eğitim sistemi içinde uygulanışını araştırmış ve cumhuriyetin ilanına kadar kooperatifçilik eğitimi ile ilgili önemli bir çalışmanın yapıldığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Araştırmanın bir diğer sonucu ise Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Ticaret Liseleri ve Ankara Endüstriyel Sanatlar Yüksek Öğretmen Okulu'nda kooperatifçilik Eğitiminin Genel Kooperatifçilik Eğitimi, Kooperatifçilik Teknik Öğretimi ile Yetişkin ve Liderlerin Eğitimi şeklinde bölümlendirilerek yapıyor olmasıdır.

İşler (1997), “Türkiye’de Tarım Kredi Kooperatiflerinde Ortakların Yönetime Ortak Katılımı” konulu Yüksek Lisans tezinde kooperatifçiliğin ilkelerinden biri olan ortak katılım üzerinde durmuştur. Bu çalışmada, ortakların demografik özelliklerinin yanında eğitim düzeyleri, ortak oldukları kooperatifleri ile sosyal-ekonomik ilişkileri ve kooperatif etkilerinin değerlendirilmesi gibi konulara değinilmiştir. Ayrıca kooperatif yöneticilerinin kooperatiflerin başarı düzeylerine etkileri değerlendirilmiştir. Sonuç olarak da eğitim düzeyi yüksek, kooperatifçilik eğitimi tamamlamış hizmet içi kurslara katılmış yöneticilerin daha başarılı ve istikrarlı olduğu ortaya çıkmıştır.

Koç (2001), “Kooperatifçilik Bilgileri” adlı eserinde Kooperatifçilik Eğitimi, kooperatifçiliğin tarihçesi, öğretim kurumlarında ve kooperatif kuruluşlarında verilen kooperatifçilik eğitimini ayrıntılı olarak ele almıştır. Ayrıca kooperatif yönetim organları ve görevleri hakkında bilgi vermiştir.

Kurtulan (2007), “Kooperatifler Kanunu ve Açıklaması” adlı eserinde Kuruluşun Tasfiyeye Kadar Kooperatifler Kanunu ve Açıklaması, Defterler Belgeler ve Muhasebe İşlemleri olmak üzere üç bölümde kooperatif ve kuruluş, ortaklık sıfatının kazanılması ve kaybedilmesi, ortakların hak ve ödevleri, kooperatif hesapları, kooperatif organları, kooperatiflerin dağılması, ilgili bakanlığın (Ticaret Bakanlığının) görev ve yetkileri konularında ayrıntılı bilgilere yer vermiştir.

Mülayim (2006), “Kooperatifçilik” isimli eserinde genel kooperatifçiliği tarımsal kooperatifçilik ve tarım dışı kooperatifçilik şeklinde bölümlere ayırmıştır.

Türkiye’deki kooperatifçilik hareketi geçmişten günümüze belirli bir süreç içerisinde incelenmiş, tarımsal amaçlı kooperatiflerin mevcut durumları, işlevleri, hukuki yapıları, sorunları ve alınması gereken önlemler ayrıntılı bir şekilde yorumlanmıştır. Ayrıca, Tarım Satış Kooperatifleri ve Tarım Kredi Kooperatifleri ile ilgili detaylı bilgilere yer verilmiştir.

Odyakmaz ve Altuğ (1997), “Kooperatifler Kanunu, Muhasebesi ve İlgili Mevzuat” isimli eserlerinde Yapı Kooperatifleri Muhasebesi, Tek Düzen Hesap Planı ve İlgili Mevzuatlara yer vermişler, Kooperatifler Kanunu, kanun maddelerine ilişkin açıklamalar, Yargıtay ve Danıştay kararlarıyla kooperatifler muhasebesi ve kooperatiflerle ilgili tüm mevzuatı açıklamış ve bu konuda ilgililerin yararlanabilecekleri bir kaynak oluşturmaya çalışmışlardır.

Özdemir (2007), “Su Ürünleri Kooperatiflerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri, Sinop ve Gerze Yöresi Örneği” konulu çalışmasında kooperatiflerin ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlı faaliyetlerini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda mali desteğin olmaması ve ortakların haklarını bilmemesi en önemli sorun olarak ortaya çıkmıştır.

Tetik (1997), Türkiye’de Tarım Kredi Kooperatiflerinde Yönetim Organizasyon Sorunları ve Çözüm Önerileri Konulu Yüksek Lisans Tezinde; Tarım Kredi Kooperatifleri’nin organizasyon yapısını inceleyerek, yönetim sorunlarını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Kooperatif işletmenin verimli bir şekilde çalışabilmesi ve ülke ekonomisine faydalı olabilmesi için kooperatif idarecilerinin iyi bir işletme ve kooperatifçilik eğitimi alması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu ana soruna çözüm olarak ise kooperatif yöneticilerinin ilkelerini yerine getirmeleri, Bölge Birliği ve Birim Kooperatif arasındaki ilişkinin daha iyi sağlanması için şube müdürlüklerini oluşturulması gibi bir takım öneriler sunmuştur.

Tüneri (2007), “Kooperatifler Uygulaması” adlı eserinde kooperatifler hakkında genel bilgilere değindikten sonra kuruluş işlemlerinden, ortaklık sıfatının kazanılmasından ve ortakların hak ve ödevlerinin neler olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca eser, Kooperatifin hesapları, Kooperatif organları, kooperatif birlikleri,

kooperatif merkez birlikleri, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği ve danışma kurulu ve Kooperatiflerin dağılmasına y6nelik bilgileri de içermektedir.

3. KOOPERATİFÇİLİĞİN GENEL DURUMU

“Hukuki yönden kooperatifin tanımı 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun 1. maddesinde yapılmıştır. Buna göre; tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir”(www.bactabulum.com).

Kooperatif, insanların karşılamakta zorluk çektikleri ihtiyaçlarını temin etmek için maddi, manevi güçlerini birleştiren bir dayanışma aracıdır.

Uluslar arası Çalışma Örgütünün tanımına göre ise kooperatif; aynı ekonomik güçlüklerle karşı karşıya bulunan kişilerin ortaklaşa maddi ve manevi gereksinimlerini gidermek suretiyle, bu güçlükleri ortadan kaldırmak için kendi aralarında eşit hak ve görevlerle bireysel sorumluluk esasına göre, serbestçe birleşerek ekonomik görevlerinden bir veya birkaçını devretmek üzere kurdukları ortaklıktır.

Kısaca kooperatifleşmenin temelinde; yardım, dayanışma duygusu ve iş başarma amacı vardır. Bu amaçla insanlar çeşitli isimler altında el ve gönül birliğiyle zorlukları yenmek için bir araya gelmişlerdir.

3.1. Kooperatifçiliğin Tarihi Gelişimi

Bu bölümde kooperatifçiliğin tarihsel gelişimi incelenirken öncelikli olarak Avrupa’da kooperatifçiliğin gelişimi izlenecek, Avrupa Birliği ülkelerinden örnekler

verilerek kooperatiflerin bu ülkelerdeki durumundan bahsedilecektir. Daha sonra ise kooperatifçiliğin ülkemizde gelişim sürecine geçilecektir.

3.1.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Tarımsal Kooperatifçilik

“Kooperatifçiliğin tarihçesine bakıldığında 1844 yılı ile tüketim kooperatifçiliğinde İngiltere ilk sırayı almaktadır. Bunu üretim kooperatifçiliğinde Fransa, Esnaf ve Tarım Kredi kooperatifçiliğinde ise Almanya takip etmektedir” (Hazar, 1970, s.6).

Ancak, bu örneklerden çok daha önce adı kooperatif olmasa bile sistem ve ilkeler bakımından aynı olan ve Osmanlı-Türk toplumunda mevcut bulunan Ahilik sistemi, gerek ihtiva ettiği prensipler gerekse insanlığa ve çalışanlara tuttuğu ışık ve çizdiği yol bakımından kooperatifçilik ilkeleri ile büyük bir yakınlık göstermektedir.

Avrupa ülkelerinde ki bu ilk kooperatifçilik örneklerinin ilke olarak Ahilik prensiplerinden etkilendiği bir gerçektir. Nitekim Modern kooperatifçiliğin kurucularından olan Michael Sandown, Sivas, Kayseri, Nevşehir, Kırşehir ve Niğde'de incelemeler yapmış ve edindiği bilgileri 1828-1831 yılları arasında İngiltere'de yayımlamıştır. Bu bakımdan kooperatifçilik fikrinin anayurdu Anadolu'dur diyebiliriz (<http://www.volkanderinbay.net>).

Avrupa Ekonomik Topluluğunu oluşturan ve Ortak Tarım Politikasını kabul eden 6 üye ülkenin 13 tarım örgütüne mensup çiftçi temsilcileri 6 Eylül 1958 tarihinde Avrupa Tarımsal Örgütler Komitesini (Committee of Agricultural Organizations) kurmuştur. Bu örgüt bugün AB üyesi 15 ülkenin 29 tarımsal örgütünden oluşmaktadır.

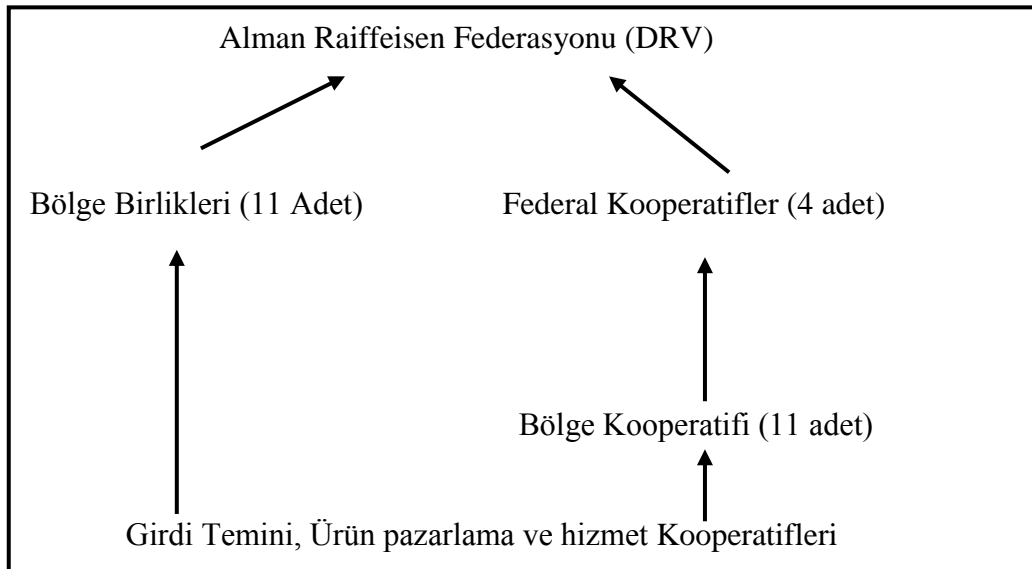
24 Eylül 1959 tarihinde Avrupa Topluluğu tarım kooperatifleri Tarımsal Kooperatifçilik Genel Komitesini (COGECA) oluşturmuş, daha sonra COPA da COGECA ile birleşerek Avrupa Birliği Tarım Kooperatifleri Konfederasyonu (COGECA)'yı oluşturmuştur.

“COGECA’nın amaçları; Tarımsal kooperatiflerin yasal, ekonomik, finansal, sosyal ve diğer alanlarda çalışmalarını yürütmek, ortak sorunlara çözümler bulmak, ortak tarım politikasının gelişimiyle ilgili her konuda inceleme ve işbirliği yapmaktır” (www.aib.org.tr) .

AB ülkelerinde kooperatifçilik 19. yy. da başlamıştır. Tarım kooperatifleri ortaklarının gelirlerini iyileştirmeye ve ürünlerine pazar temin etmeye yardım etmektedirler. Ekonomide ve sosyal alanda sosyo-ekonomik arabulucu olarak görev yaparlar.

Almanya, Tarımsal kooperatifçilik hareketinin gerçek başlama yeridir. Frederich Wilhelm RAIFFEISEN (1818-1888) ve Wilhelm HAAS (1839-1913) kredi alım ve daha sonra pazarlama alanlarını kapsayan oldukça eksiksiz bir kırsal kooperatif sistemini birkaç yıl içinde kurmuşlardır. Raiffeisen Modelini uygulayan ülkelerin başında Almanya gelir.

Şekil 3.1.1.1. Raiffeisen Kooperatiflerinin Örgütlenme Şeması

Kaynak: www.aib.org.tr.

Kooperatifler son yıllarda birleşmişlerdir. Sayıları azalmış ancak işletmelerin iş hacmi ve performansları artmıştır. Raiffeisen kooperatiflerinin yıllık cirosu her geçen yıl artmaktadır.

Avusturya’da da Tarım Kooperatiflerinin organizasyon yapısında Raiffeisen Merkez Birliği en üst örgüt olup, bu örgüte bağlı değişik tarım kooperatifleri üst örgütleri yer almaktadır.

“Uluslar arası ürün ve girdi piyasalarında tarımsal kooperatiflerin önemli rolleri vardır. Örneğin, ülkede üretilen hububat ve patates işlenerek katma değerleri ile üreticilere tatminkâr bir gelir sağlamaktadır. Raiffeisen satış mağazaları ortakları olan üreticiler adına her türlü tarımsal girdiyi düşük maliyetle ve toplu olarak temin eder, üreticinin ürününü en iyi şekilde işler ve pazarlar. Böylece ortaklarına piyasa koşullarına göre ürün bedeli olarak daha yüksek fiyatlar ödeme imkânını bulur” (www.aib.org.tr).

Belçika’ya bakıldığında tarımsal kesimin ürün pazarlama, girdi ve kredi temini vb. sorunlarının çözümünde tarım kooperatiflerinin rolü son derece önemlidir.

“Belçika tarım kooperatiflerinin örgütlenme yapısı: Boerenbond Grup adındaki en üst örgüte bağlı kooperatifler ve tarımla ilgili ziraat odası vb. kuruluşlar üç ayrı merkez birliğinin çatısı altında örgütlenmişlerdir. Bunların biri Kooperatif Merkez Birlikleri’dir. Bu birlikler tarım ürünlerinin pazarlanması ve tarımsal girdi alımları, ortaklara onların ihtiyaçları olan çeşitli hizmetleri sunma ve mühendislik danışmanlık gibi konularda faaliyet göstermektedir”(www.aib.org.tr).

Belçika tarımsal kooperatif birlikleri, bitkisel ve hayvansal üretim dallarında özellikle süt üretimi, tahıllar, endüstri bitkileri, meyvecilik, sebze ve çiçekçilikte üretimden pazarlamaya kadar olan aşamalarda tüm hizmetleri verebilmektedir.

AB’nin meyve ve sebze ile ilgili “Ortak Piyasa Düzeni” ile ilgili olarak Belçika’da iki şemsiye örgütü bulunmaktadır. LAVA adlı grup müzayede yapılan 7

piyasaya ve HABO adlı grup 2 müzayede piyasasına sahiptir. Bu iki grup birlikte meyve sebze de yıllık cironun %70'inden fazlasını kontrol etmektedir.

Danimarka'da Tarım Kooperatiflerinin organizasyon yapısında üst örgüt olan Tarım Kooperatifleri Federasyonu ve bu federasyona bağlı uzmanlaşmış birlik düzeyinde kooperatif işletmeler yer almaktadır. Üretim sektöründe kooperatiflerin rolü üretimin sürekliliğini ve verimliliğini sağlamaktır. Ürünlerin işlenmesi, pazarlanması ve diğer rutin işler, konusunda uzman profesyonel yöneticiler tarafından yerine getirilmektedir. Özel kooperatif yasası yoktur. Kooperatifler de ticaret yasası kapsamındadır.

Fransa'da kooperatifler ortaklarının tarımsal faaliyetleri için gerekli tüm girdi ihtiyaçlarını karşılayacak ve ürünlerini pazarlayacak şekilde hizmette bulunur. Bu hizmetlere kırsal kesimin finansmanı için bankacılık ve sigortacılık hizmetleri de dâhildir. Fransa tarım kooperatiflerinin organizasyon yapısında tepe örgütü "Fransa Tarım Kooperatiflerinin Ulusal Konfederasyonu" dur. Konfederasyona bağlı üç büyük federasyon ve bunlara bağlı diğer federasyonlar, birlikler ve bankalar mevcuttur. En alt düzeydeki kooperatifler, uzmanlaşmış bölge federasyonlarına, belirli bir departmanla ilgili uzmanlaşmış federasyonlara ya da çok amaçlı federasyonlara bağlıdırlar. Fransa'da tarımsal amaçlı kooperatifler kurumlar vergisinden muaftır.

"Kooperatifçiliğin gelişmesi için 70 civarında ar-ge kuruluşu vardır ve kooperatifler yıllık cirolarının % 0,5'ini ar-ge harcamaları için kullanmaktadırlar" (www.volkanderinbay.net).

Tarımsal Amaçlı Kooperatifler incelenirken Hollanda'ya bakıldığında tarım kooperatifleri, ortaklarına kredi ve tarımsal girdi sağlayan ve üreticilerin ürünlerini işleyerek pazarlayan çok amaçlı kooperatiflerdir. II. Dünya Savaşından sonra sayıları azalmış, bu şekilde verimliliği arttırarak birim maliyetlerini düşürmüş ve ortaklarına daha iyi hizmet sunarak iş hacimlerini ve rekabet güçlerini arttırmışlardır.

Hollanda çiftliklerinde üretilen süt, et, yumurta, meyve ve sebzenin önemli bölümü kooperatifler tarafından üreticilerden satın alınmakta, işlenerek toptan düzeyde pazarlanmaktadır.

Şekil 3.1.1.2. Hollanda Tarım Kooperatiflerinin Organizasyon Yapısı.

TARIM KOOPERATİFLERİ ULUSAL KONSEYİ						
Merkezi Kredi Kooperatifi	Girdi ve Ürün İşletme Kooperatifi	Pazarlama ve İşleme Kooperatifi	Pazarlama Kooperatif İşletmeleri	Hizmet Kooperatifleri	Merkezi (Ulusal) Ziraat Odası	Diğer Ortaklar
(1 adet)	(4 adet)	(11 adet)	(12 adet)	(9 adet)	(1 adet)	(4 adet)
		(süt, şeker, patates, nişt. Et vb.)	(çiçek, sebz e meyve vb.)	Sigorta, sığır ıslahı vb)		
Lokal Kooperatifler						
Çiftçiler ve Çiçek Yetiştiricileri						

Kaynak: Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No: 2004-40, İstanbul, 2004.

Hollanda tarım kooperatiflerinin en karakteristik özelliği, hiç devlet yardımı almadan, üreticilerden sağlanan öz kaynaklarından finansman ihtiyaçlarını karşılamalarıdır.

Mevcut kooperatif sayıları azalırken, yeni konularda çalışan kooperatifler kurulmaktadır. Örneğin ekolojik ürün üretmek ve pazarlamak amacıyla kooperatifler kurulmaktadır.

AB Ülkelerinden İngiltere’yi incelediğimizde; en üst örgüt olan Tarım Kooperatifleri Federasyonu’na bağlı 5 federasyon ve merkezi örgüt bulunmaktadır. Bunlar süt Grubu Federasyonu, İskoç, Galler ve Ulster Tarım üreticileri Örgütleri, İngiltere ve Galler NFU İşletmesidir.

“İngiltere’de bulunan tarımsal amaçlı kooperatiflerin yaklaşık % 65’i ortakları olan üreticilerden satın aldıkları tarımsal ürünleri işleyerek ya da paketleyerek pazarlamaktadır. Kooperatiflerin ortak sayısı 241.000’dir. İngiltere’de daha çok ürün yada ürün grubu bazında uzmanlaşmış tarımsal pazarlama kooperatifleri vardır. Bu kooperatifler ürün pazarlamanın yanısıra ortakların tarımsal girdi ihtiyaçlarını da karşılamaktadırlar” (İnan, 2004, s.49).

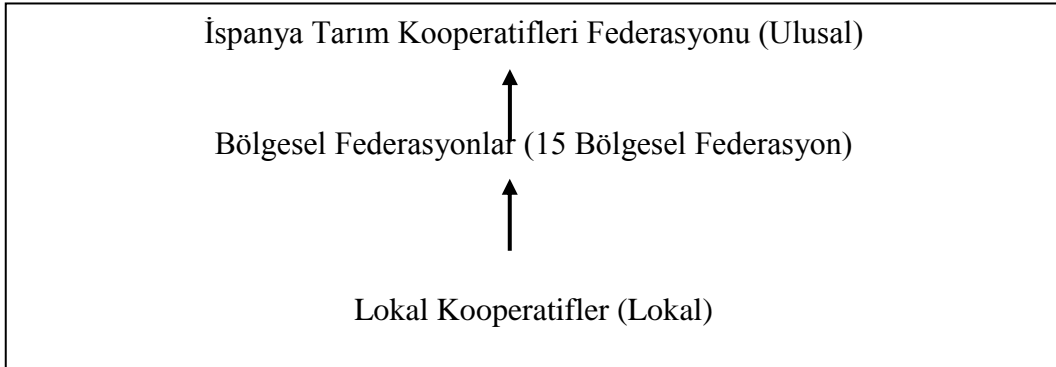
Kooperatif yapısında ortakların oluşturduğu genel kurulun seçtiği yönetim kurulu yanında atanmışların da yer aldığı bir yönetim biçimi vardır. İç kontrolü ortaklar ve yönetim kurulu yapar. Dış kontrol ise bağımsız bir denetim kuruluşu tarafından yapılır. Kooperatifte ortakların ürünlerinin en az 2/3’ünün kooperatife teslim zorunluluğu vardır. Kooperatiflerin finansmanında ortaklar tarafından ödenen ortaklık payı önemlidir ve bu paya kooperatifçilik ilkeleri dikkate alınarak sınırlı faiz ödenir.

Tarımsal amaçlı yerel kooperatifler ve güçlü bölgesel kooperatifler kendi uzmanlık alanlarında ithalat ve ihracatlarını yapabilecek şekilde örgütlenmişlerdir. Örneğin gıda sektöründe çalışan tarımsal amaçlı kooperatifler, tarım ürünlerinin üreticiden son tüketiciye doğru akışında pazarlama kanallarını kontrolünde tutarak; standardizasyon, soğutma, depolama ve ambalajlama gibi hizmetleri de kendileri gerçekleştirmektedirler. Böylece ürün bazında dikey entegrasyon sağlanarak ülke ekonomisine katma değer kazandırılmaktadır.

İspanya’da Tarım Kooperatifleri Federasyonu (CCAIE), çatısı altında tarım kooperatiflerine ait 15 bölgesel Federasyonu/Birliği barındırmaktadır. Bu Federasyon ve Birliklerin Başkanları CCAIE’nin yönetim kurulu üyeleridir.

Şekil 3.1.1.3. İspanya Tarım Kooperatiflerinin Organizasyon Yapısı.

Kaynak: www.aib.org.tr

Her tarım veya hayvancılık sektörü için bir tane olmak üzere ayrıca 18 sektörel bord bulunmaktadır. Bu bordlar, her sektördeki Federasyon/Birlik temsilcilerine sahip olup, üst örgüt olan CCAE'nin sektörel politikası ve işletmecilik hedeflerini belirler (İnan, 2004, s. 50).

1999 yılında “Ulusal Kooperatifçilik Yasası” çıkarılmıştır. Bununla birlikte Andalusia, Aragon, Valencia gibi özerk bölgeler de kendi kooperatifçilik yasalarını çıkarmıştır.

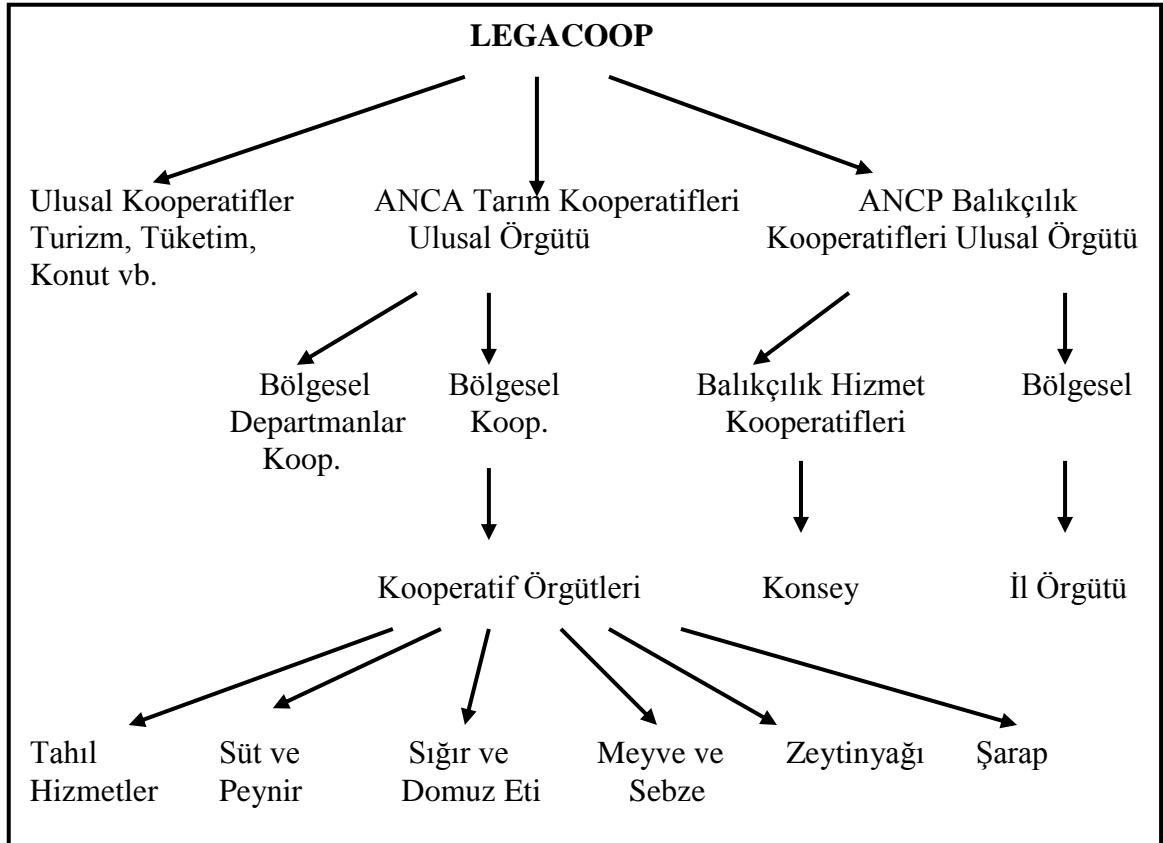
Son 25 yıl boyunca kooperatiflerin faaliyet alanları genişlemiştir. Başlangıçta ortaklarının ürünlerini değerlendirmeye ağırlık verilmiş ve ortaklara girdi sağlanmıştır. Halen kooperatifler tarımsal ürünleri de işlemekte ve yaş ya da işlenmiş ürünleri perakende piyasasına satmaktadırlar.

Ortakların kooperatifin karar verme sürecine katkısı sınırlı olmakla birlikte, kooperatifin ekonomik faaliyetlerine katılma oranına göredir. Ortakların kooperatifin gelişimi ve ürün kalitesinin iyileştirilmesi için alınacak kararlara daha fazla katılımı ve kooperatiflerin faaliyette buldukları çevreyi tanımaları ve korumaları için çalışmalar yapılmaktadır. Yeni teknolojinin izlenmesi ve uygulanması da öncelikli konular arasındadır.

İtalya’da ise tarım ve gıda kooperatiflerinin belirlediği stratejiler; ölçek ekonomilerinden yararlanmak ve etkinliği arttırmak için kooperatif işletmeler arasında birleşmeler, AB tarım kooperatifleri ile işbirliği, Uluslararası ticaret stratejileri, Üretimi, kaliteyi ve ürünlerin orijinini geliştirmeyi hedefleyen pazarlama stratejisidir.

Tarım kooperatiflerinin Pazar payı ülkesel düzeyde toptan pazarlanan ürünün % 25’i civarındadır. Şarap, meyve ve sebzelerde bu oran daha yüksek olup, kooperatifler pazarda lider durumundadır.

Şekil 3.1.1.4. Kooperatiflerin Organizasyon Yapısı.

Kaynak: www.aib.org.tr.

3.1.2. Türkiye’de Kooperatifçilik

Bu bölümde Türkiye’de kooperatifçiliğin gelişiminin daha iyi anlaşılabilmesi için konu Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olmak üzere iki bölümde anlatılacaktır.

3.1.2.1. Osmanlı Döneminde Kooperatifçilik

Eski çağlardan beri; Türklerde, yardımlaşma ve birlik düşüncesi çok gelişmiştir. Bu düşünce sayesinde tarihe hükmetmişler ve bugüne gelmişlerdir. Dolayısıyla Türk insanı kooperatifçiliğe yabancı değildir.

“II. Meşrutiyetten önce Türkiye’de bu konuyla ilgili herhangi bir öğretim kurumuna rastlanmamaktadır. Yalnız Milli Servet, daha sonra İlmî İktisat ya da sadece İktisat adları altında yapılan resmi öğretimle ticari şirketlerin yanında o zamanki deymiyle teavün sandıklarına ve kooperatiflere de yer verilmiştir. Bu türden öğretim 1908-1918 yılları arasında Türkiye’nin üç yüksek öğretim kurumunda (İstanbul’daki Ticaret Mektebi-i Alisinde, Hukuk Medresesinde, Ankara’da Mülkiye Mektebinde) devam etmiştir. Bu devrin kültür ve eğitim tarihinde Sati Diye bilinen ve 1910-1914 yıllarında İstanbul Darülmualliminde İktisatta İnkılâp yazarı Ahmet Cevat’ın da içinde bulunduğu bir öğretmen çevresinde düzenlenmiş olan konferansların bazılarında kooperatifçilikten bahsedildiği anlaşılıyor. Aynı dönemde bu Hukuk Medresesinin iktisat Eğitiminde Fransızcadan çeviri dört ciltlik bir kitabın okutulduğu görülür. Bu eserin yazarı Fransız kooperatifçiliğinin önemli kişisi olan Charles Gide olduğuna göre Türkiye’deki tercüme ve telif iktisat kitapları içinde kooperatifçiliğe yer verilmesinin önem taşıyacağı kuşkusuzdur” (TKK, 1970, s.39).

3.1.2.2. Cumhuriyet Döneminde Kooperatifçilik

“Cumhuriyetin ilanından hemen sonra ilk kooperatifler kanunu diyebileceğimiz 21.4.1924 tarihli ve 498 sayılı "İtibari Zirai Birlikleri (Kooperatifleri) Kanunu" yürürlüğe konulmuştur. Bugünkü anlamıyla tarım kredi kooperatifleri kanunu olmaktadır. Bu kanuna dayalı olarak ilk kooperatif 1927 yılında İzmir’de "İtibari Zirai Birliği" kurulmuştur” (Hazar,1970, s.7).

1926 yılında ticari faaliyetleri düzenlenmek amacıyla çıkarılan Ticaret Kanununda kooperatifler "Ticaret Ortaklığı-Kooperatif şirket" olarak tarif edilmiştir.

“1936 yılında Silifke kazası Tekir Çiftliği Tarım Kredi kooperatifi kurulmuştur. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bu kooperatife kurucu ve 1 numaralı ortak olmakla hem kooperatifçiliğe olan inancını ortaya koymuş, hem de modern tarım tekniğini uygulama konusunda yol gösterici olmuştur”(www.tarim.gov.tr/ hizmetler/ yayınlar/ e-kitap/).

Kooperatifçilik çalışmaları 1950'li yıllardan itibaren bir canlılık sürecine girmiştir. Nitekim ilk olarak 1961 Anayasası'nda kooperatifçiliğe yer verilmiştir.

I. Beş Yıllık Kalkınma Planından başlayarak günümüze kadar olan dönemde kooperatifleşmenin öneminin kırsal kesime anlatılmasını kolaylaştırmak bakımından devlet çeşitli proje ve modeller geliştirmiştir. Bu modellerin ilki tek tip çok amaçlı kooperatif dediğimiz "Köy Kalkınma Kooperatifi" modelidir. Köy Kalkınma Kooperatiflerinin kurulmasına 1964 yılında başlanmıştır.

“Köy Kalkınma Kooperatiflerince uygulanacak projelere kaynak temin etmek için "Dış Ükelere İşçi Göndermede Kooperatif Kuran Köylülere Öncelik Tanıma Projesi" geliştirilerek yürürlüğe konulmuştur. 1965-1974 yılları arasında 1204 kooperatif projesine 42.277 kişilik işçi kontenjanı tahsisi yapılmıştır” (Kara, 2003, s.16).

1969 yılında 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Bu kanunla kooperatifçilik çalışmalarında konu bazında ihtisaslaşma eğilimi başlamıştır. Ancak 1163 sayılı kanuna göre kurulan kooperatifleri tarımsal amaçlı kooperatifler ve tarım dışı kooperatifler olarak ikiye ayırmak gerekecektir. Bugün tarımsal amaçlı kooperatifler Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile tarım dışı kooperatifler ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile ilgilendirilmiştir.

3.2. Kooperatifçiliğin Amacı

Kooperatifler fert olarak yapamayacakları bir işi yapmak üzere bir araya gelen insanlar topluluğudur ve büyük işlerin başarılmasına zemin hazırlar. İdare şekli tam demokratiktir ve demokratik davranış alışkanlığı yerleştirir. Genel kurullarda herkesin

bir oy hakkı vardır. Böylece toplumlardaki güçsüz ve fakir kişilerin istismarı önlenmektedir.

Kooperatifçilikte gönüllü katılım ve karşılıklı sevgi ve saygı esastır. Ortakların karşılıklı hak ve menfaatlerini korurken, kâr ve hizmeti birlikte götürmeyi amaçlar. Gereksiz aracı karını ortadan kaldırarak, ortakların müşterek ihtiyaçlarını ve üretim girdileri temin ederek, üretilen mal ve hizmetlerin değerlendirilmesi ve pazarlanmasını sağlayarak, hem üreticileri ve hem de tüketici haklarını korur ve makul bir fiyatın oluşmasına yardım eder.

Kooperatifçilik reklâm giderlerini azaltır, ortaklarının ve uzun vadede toplumun iktisadi ve sosyal yönden eğitimi, kişiler arasındaki kardeşlik, sevgi, saygı ve dayanışmayı güçlendirir, toplumdaki anlaşmazlıkları giderir. Uluslararası işbirliği düşüncesini geliştirir, ferdi mülkiyeti muhafaza eder ve yaygınlaştırır” (www.tarkoop.com.tr).

3.3. Kooperatifçilik İlkeleri

“Kooperatif ilkeleri, kooperatiflerin kendi değerlerini uygulamaya koyarken esas aldıkları kurallardır. ICA, dünyada kooperatiflerin en üst ve en büyük temsilcisi olarak, Uluslar arası kooperatifçilik ilkelerini de kararlaştıran kuruluştur. En son olarak 1995 yılında Manchester’da düzenlenen ICA Genel Kurulunda, daha önce altı ilke olan kooperatifçilik ilkeleri; aşağıdaki gibi yedi ilke olarak yeniden kararlaştırılmıştır”(www.bactabulum.com).

3.3.1. Gönüllü ve Herkese Açık Üyelik

Kooperatifler, cinsel, sosyal, ırksal, siyasi ve dinsel ayrımcılık olmaksızın, hizmetlerinden yararlanabilecek ve üyeliğin sorumluluklarını kabule razı olan herkese açık gönüllü kuruluşlardır.

Hiç kimse kooperatife ortak olma ya da kooperatifte kalmaya zorlanamaz. Kooperatife ortak olmada zorlama, genellikle kooperatifçilik kavramına aykırı olarak mütalaa edilmiştir. Bununla beraber gelişmekte olan ülkelerde, kooperatifleşmenin ilk yıllarında ortaklık konusunda bazı zorlamaların olduğu görülmüştür. Ancak bu zorlamalarda kullanılan yöntemler genellikle ekonomik baskılar biçiminde olmaktadır.

Kooperatifin açık niteliği sürekli olarak korunmalıdır. Kooperatife ortak olabilecek tüm kişiler ortaklığa alınmalıdır. Çünkü mevcut ekonomik koşullarda kooperatifin sermayesini ve iş hacmini artırabilmesi, büyük ölçüde ortak sayısına bağlıdır. 1163 sayılı kooperatifler kanununun 8. maddesinde ortaklığa kabul şartları belirtilmiştir. Buna göre, ana sözleşme de belirtilen şartları yerine getirmiş olmak kooperatife giriş için yeterlidir. Ancak bu her gelen kişiyi ortak kaydetme anlamını taşımaz o nedenle her kooperatif, çalışma alanı ve kapasitesine göre ortak sayısında sınırlamalar yapabilir. Ortak niteliği olmayanlar ve kooperatif aleyhine davranışta bulunanlar için ortaklığa girmede veya ortaklıktan çıkmada bazı sınırlamalar getirilebilir. Bunu yaparken ya yasaların verdiği yetkilerden, ya da kooperatif işletmesinin özelliğinden yararlanır. Bunun için her kooperatif, amacı ve çalışması doğrultusunda bazı ölçütler belirleyebilir. Aday üyelere bazı kişisel özellikler arayabilir.

Ortak seçiminin amacı, ekonomik çıkarları kooperatifin faaliyetleri ile uyumlu olan ve kooperatifle iş yapmaya yasal bakımdan yeterli olan kişileri seçmektir.

Ortak seçme konusu, tüketim kooperatiflerinde pek önemli değilse de, üretim kooperatiflerinde oldukça önemlidir. Kredi kooperatiflerinde ise üyenin kooperatifle ilişkisinin, kişisel durumunun, ekonomik durumunun değerlendirilmesi gerekebilir. Ülkemizde bazı durumlarda kooperatiflerden çıkışlarda sınırlamalar getirilmekle birlikte, 1163 sayılı kooperatifler kanununun 11. maddesinde, bir ortağın hiç bir suretle kooperatiftan çıkamayacağına ait bağlamanın hükümsüzlüğü yer almaktadır. Ortakların, ana sözleşmede belirtilen sebepler dışında üyelikten çıkarılamayacağı da yasa ile teminat altına alınmıştır. Ortağın kooperatiftan istediği zaman çıkarak kooperatifi zor

durumda bırakmaması için de bazı kooperatifler ana sözleşmeleri ile tedbirler almışlardır.

Dini ve politik tarafsızlık; kooperatif içinde birliği sağlamak için ırksal, dinsel ve siyasal anlaşmazlıkları kooperatifin dışında tutmak, bu konularda taraf tutmaktan kaçmak gerekir. Kooperatifin örgüt varlığını sürdürebilmesi için bu tür davranışlar engellenmelidir. Bazı ülkelerde siyasal ve dinsel uyuşmazlıklar kooperatifçilik hareketinde bölünmelere yol açmış ve kooperatiflerde çeşitli anlaşmazlıkların doğmasına neden olmuştur. Bu ilkenin uygulanması ile kooperatiflerin herkese mal olması sağlanabildiği gibi kooperatifin asıl ekonomik ve sosyal amaçlarının gerçekleşmesi sağlanabilir. Kooperatiflerde tam serbest giriş hiçbir zaman mümkün değildir. Yeni ortak kabulü kooperatif içinde etkinliği azaltmamalıdır.

“Bu ilke, 1995 yılında yapılan bir araştırmaya göre, tüketim kooperatiflerinde yaklaşık olarak %79 oranında tam uygulanırken, ilkenin uygulanma oranı tarım satış kooperatiflerinde %100 oranında, tarım kredi kooperatiflerinde %90 oranında, 1163 sayılı kooperatifler kanununa göre kurulan kooperatiflerde ise %85 oranında olarak belirlenmiştir” (www.sanayi.gov.tr).

3.3.2. Ortaklar Tarafından Gerçekleştirilen Demokratik Yönetim

“Demokrasi kooperatif sisteminin ayrılmaz bir ögesini oluşturmaktadır. Kooperatiflerde demokratik yönetimin prensibi, tüm ortakların eşitliğe dayalı kendi kendine yönetim anlamına gelmektedir. Genel Kurulda her ortağın bir oy hakkı vardır. Karar almada yatırılan sermaye değil kişisel katılım etkili olmaktadır. En yüksek yönetim gücü, üyelere oluşan genel kurulda olup, yıllık gelir, politikalar, ödemeler gibi temel konularda genel kurul karar vermektedir”(Özçelik, 2001, s.23).

“Demokratik yönetim ilkesi, kooperatifçiliğin temelini oluşturan, yönetimde insan faktörünün önemini ortaya koyan ilke olduğundan, kooperatifleri ticaret şirketlerinden ayıran önemli bir özelliştir” (Koç, 2001, s.4).

3.3.3. Ortakların Ekonomik Katılımı

Üyeler, kooperatiflerinin sermayesine adil bir şekilde katkıda bulunur ve bunu demokratik olarak yönetirler. Bu sermayenin en azından bir kısmı genellikle kooperatifin ortak mülkiyetidir.

Çoğunlukla üyeler, üyeliğin bir koşulu olarak taahhüt edildiği üzere (var ise) sermaye üzerinden kısıtlı miktarda gelir elde ederler. Üyeler gelir fazlasını, muhtemelen "en azından bir kısmı taksim olunamaz kaynaklar" oluşturma yoluyla kooperatiflerini geliştirme, kooperatifle yapmış oldukları işlemlerle orantılı olarak üyelerine kar sağlama ve üyelerce onaylanan diğer faaliyetlere destek olma gibi amaçların biri ya da tamamı için ayırırlar.

Dağıtılacak olan fazla, ortağın kooperatifle olan iş ilişkisine göre paylaşılır. Dağıtımda iş ilişkisinin sayısına ya da değerine bakılır. Ödeme oranının belirlenmesi ve ödemede esas alınacak işlem sayısı veya değeri için uygun kayıtları tutulması ve uygun yöntemlerin bulunması gerekir.

Kooperatif tek bir ürün veya hizmet üzerinde çalışıyorsa, tek bir dağıtım oranı tespit edilebilir. Birden fazla etkinlikte bulunuyorsa, her mal ve hizmet grupları için ayrı ödeme oranları saptayabilir. Geri ödemeye konu olmayan hizmet ve malları ayıkladıktan sonra bir oran tespit edebilir, ya da ortağın kooperatifle yaptığı işe göre giderek artan bir oran belirleyebilir.

“Bir kooperatifte ortak, yalnızca dağıtılacak kâra hak kazanmaz, aynı zamanda zararları kapatmak için katkıda bulunmaktan da sorumludur. Çok kez zarar, bir sonraki dönemin kârı ile veya yedek akçe fonlarıyla kapatılır. Zarar, pay değerinin düşürülmesi sonucu da doğurabilir. Ortakların bu değer düşmesini karşılamak için ek ödemede bulunmaları gerekir. Zarar, yaptıkları iş hacmine göre ortaklar arsında bölüştürülebilir” (www.sanayi.gov.tr).

Kooperatiflerde kâr ve zararın bu şekilde dağıtımı, sermayeye sosyal bir öz kazandırmaktadır. Zira bu ilke “fazlaların kooperatifle yapılan işlem oranında ortaklara dağıtımı ilkesi”, sermayenin kârlılık arama olgusunu ortadan kaldırmaktadır. Böylece sermayeye sosyal bir görünüm kazandırılır.

3.3.4. Özerklik ve Bağımsızlık

Kooperatifler özerk, kendi kendine yeten ve üyelerince yönetilen kuruluşlardır. Kooperatifler, hükümetler dâhil olmak üzere diğer kuruluşlarla bir anlaşmaya girmeleri ya da dış kaynaklar yoluyla sermayelerini artırmaları durumunda, bunu kooperatiflerin özerkliğini sürdürecektir ve üyelerinin demokratik yönetimini koruyacak şekilde gerçekleştirirler.

Oldukça yeni olan bu ilke ile demokratik yönetim ilkesine açıklık getirilmektedir. Kooperatiflerin özerk ve bağımsız kuruluşlar oldukları, kesin ve açık bir biçimde ortaya konulmuştur. Bu ilke aynı zamanda kooperatiflerin sermaye şirketleri gibi hükümetlerle olan ilişkilerinde özerk olmalarını ifade etmektedir (Koç, 2001, s.5).

3.3.5. Eğitim, Öğrenim ve Bilgilendirme

“İlk kez 1931 ICA kurultayında benimsenmesinden bu yana değişmeyen kooperatifçilik ilkelerinin başında eğitim ilkesi gelmektedir. Kooperatifler ve üst birliklerinin yöneticilerini, ortaklarını ve çalışanlarını eğitmesine ilişkin olan bu ilke, Uluslar arası Kooperatifçilik İlkeleri arasında yeniden biçimlendirilmiş ve yeni bir öz kazanmıştır. Şöyle ki: Kooperatifler, ortaklarına, seçilmiş temsilcilerine, yöneticilerine ve çalışanlarına kooperatiflerin gelişimine etkin bir biçimde katkıda bulunabilmeleri için eğitim ve öğretim olanağı sağlar. Kooperatifler genel kamuoyunu- özelliklede gençleri ve kamuoyu oluşturanları işbirliğinin biçimi ve yararlanma konusunda bilgilendirirler” (Geray, 2006, s.7).

Kooperatifler halka dayanan ve gücünü halktan alan demokratik kuruluşlardır. Kooperatifler geniş bir halk kitlesine, geniş bir meslek grubuna yönelik faaliyetlerini sürdürmektedirler. Yine kooperatif girişimine özgü olarak ortaklar kooperatiflerin hem müşterisi hem de yöneticileridir. Bu nedenle kooperatiflerde eğitim son derece önemlidir. Ortakların, çalışanların ve nihayet halkın kooperatifçilik açısından eğitilmesi, bu kurumların başarısı için son derece önemlidir. Kooperatifçiliğin gelişmesinde en önemli rolü oynayan sermaye yasalardan çok eğitimidir.

Tüm kooperatif kuruluşlar, ortaklıkların, yetkili kurullarda görev alanların, personelin yanı sıra, hizmet ettikleri toplumun demokratik yolla sosyo-ekonomik gelişimini sağlamak amacıyla önlemler almalı, fonlar kurmalıdırlar. Kooperatifçilik eğitimi, kooperatiflerin üst örgütlerince finanse edilmeli kooperatifçilik meslek okulları açılmalı, hizmet içi eğitim yapılmalı, üniversitelerde hatta her dereceli okulda kooperatifçilik dersleri verilmeli kooperatifçilik araştırmaları desteklenip yayınlanmalı, sözlü ve görsel basın konuya ilgi göstermelidir.

“Bu ilkenin ülkemizde uygulanması tüketim kooperatiflerinde ortakların eğitimi için %10, yönetici ve çalışanların eğitimi için %17 oranın da tam uygulanırken, tarım satışlarda bu oran %83 oranında kısmen, tarım kredilerde %10 tam %80 kısmen, 1163 sayılı yasaya tabi tarımsal amaçlı kooperatiflerde %86 nispetinde kısmen tatbik edilmektedir” (www.sanayi.gov.tr).

3.3.6. Kooperatifler Arasında İşbirliği

Kooperatifler, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası oluşumlarla birlikte çalışarak üyelerine daha etkin bir şekilde hizmet eder ve kooperatifçilik hareketini güçlendirirler.

Kooperatifler; genellikle tam rekabet piyasasına yakın ortamda bulunan, piyasadaki fiyatları oluşturmaktan çok piyasadaki fiyatlardan etkilenen ekonomik birimlerin oluşturduğu bir örgütlenme biçimidir. Bilindiği gibi, çağımızda ekonomik kurumlar hammadde-sanayi ve hizmetler alanında giderek bütünleşmekte, büyük

kompleksler oluşmakta ve tam rekabet piyasasının koşullarını kendi lehlerine çevirerek, piyasayı denetleyebilecek şekilde pazar yapısını değiştirmektedirler. Kooperatifler de kendi aralarında yatay ve dikey bütünleşmeye giderek, pazarda kendi lehlerine bir yapılaşma yaratmalı ve rekabeti kendi lehlerine çevirmenin yollarını aramalıdır. Bu nedenle ICA'nın 1966 yılındaki toplantısında “kooperatifler arası işbirliği ilkesi” yeni bir ilke olarak benimsenmiştir.

Yatay ve dikey bütünleşme sayesinde kooperatiflerin sanayi kolu oluşturarak hem üreticiyi korumada hem de kendi devamlılıklarını sağlamada daha etkin hale geleceği söylenebilir.

Kooperatifler, ortaklarına ve onların ait oldukları toplumlara en iyi şekilde hizmet götürebilmek için diğer mahalli kooperatiflerle, birlikler olarak ülke çapında diğer birliklerle ve milletlerarası ilişkiler olarak diğer kooperatiflerle işbirliği içerisinde olmalıdır.

“Bu ilke, Tüketim Kooperatiflerinde yaklaşık olarak %17 oranında tam uygulanırken, ilkenin uygulanma oranı Tarım Satış Kooperatiflerinde %83 kısmen, Tarım Kredi Kooperatiflerinde %70 oranında tam, 1163 sayılı kooperatifler kanununa tabi olan Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde %57 oranında kısmen olarak belirlenmiştir” (www.sanayi.gov.tr).

3.3.7. Toplumsal Sorumluluk

Kooperatifler, üyelerince onaylanan politikalar aracılığıyla toplumlarının sürdürülebilir kalkınması için çalışırlar. Ortaklarının dolayısıyla da toplumun amaçlarını yerine getirmek için faaliyetlerini bu alanda düzenlemeleri gerekir.

“Bir kooperatifin, toplumun sürdürülebilir kalkınmasına özel olarak nasıl katkıda bulunabileceğine ortaklar karar vereceklerdir. Ancak bu ilkeye göre, kooperatif ortakları, bu toplumsal katkı sorumluluğunu üstlenmekten kaçınamazlar. Demek ki kooperatifler içinde yaşadıkları toplumunda çıkarlarını gözetirler. Bir yandan ortakların

gereksinimlerini ön planda tutarken, diğer yandan toplumun ve çevrenin korunması gibi ortakların da benimseyebilecekleri sürdürülebilir kalkınma politikaları oluşturulmasına katkı sağlamalıdır” (Koç, 2001, s.7).

3.4. Kooperatiflerin İşleyişi

3.4.1. Kuruluş İşlemleri

Tarımsal amaçlı kooperatifler, tarımsal bir faaliyeti gerçekleştirmek üzere köy, belde ve ilçe gibi yerleşim merkezlerinde kurulabilmektedir. 1163 Sayılı Kooperatifler Yasasına göre, bir kooperatifin kuruluş aşaması aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

❖ Bir yerleşim merkezinde, tarımsal faaliyette bulunmak amacıyla kooperatif kurmak için (15) çiftçiden oluşan bir müteşebbis heyet teşkil edilir.

❖ Müteşebbis heyette yer alan çiftçilerin imzasını taşıyan ve kurulacak kooperatif türüne göre kooperatif kurma talebini belirten dilekçeye ikametgâh belgeleri eklenerek Bakanlık İl Müdürlüğüne verilir.

❖ Kurulacak kooperatifin türüne göre Bakanlık İl Müdürlüğüne kooperatif kurulacak yerleşim merkezinin / merkezlerinin zirai kaynak ve potansiyeli, alt yapı, sosyo-ekonomik durumları etüt edilir. Tespitler "Kooperatif Kuruluş Etüt Raporu"nda belirtilerek Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü'ne bildirilir.

❖ Kuruluş etüt raporu Bakanlıkça (Genel Müdürlük) değerlendirilip kooperatifin kurulması uygun görüldüğü takdirde yeteri kadar anasözleşme (kurucu ortaklara verilmek üzere) bir yazı ekinde İl Müdürlüğüne gönderilir.

❖ Bakanlıkça gönderilen anasözleşmelerin tutarı kurucu ortaklarca Çiftçi ve Kooperatifçilik Tanıtma, Eğitim ve Ödüllendirme Fonu'nun T.C. Ziraat Bankası Ulus/Ankara şubesinin 30447-2744.4 nolu hesabına yatırılmasından sonra anasözleşmeler Bakanlık İl Müdürlüğüne kurucu ortaklara teslim edilir.

❖ Anasözleşmelerde, kurucu ortaklar tarafından doldurulmak üzere boş bırakılan yerler usulüne uygun olarak doldurulur ve noter huzurunda imza edilir.

❖ Her bir kurucu ortak tarafından peşin ödenen sermaye paylarından oluşan kuruluş sermayesi Bakanlık İl Müdürlüğüne emanete alınır.

❖ Mevcut anasözleşmelere göre bir ortak kooperatife girerken en az (10) pay taahhüt etmek zorundadır. Buna göre; bir ortak en az 1.000 TL. taahhüt edecek ve 1/4'ü olan 250 TL. sini peşin ödeyecektir.

❖ Hazırlanan kuruluş evrakları (anasözleşme, kuruluş sermayesi teslim tutanağı, anasözleşmelerin ücretinin yatırıldığına dair dekont ve diğer belgeler) Bakanlık İİ Müdürlüğüne incelenmek üzere verilir. Eksik bulunmadığı takdirde kuruluş evrakı bir yazı ekinde kuruluş izni almak üzere Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü'ne gönderilir.

❖ Bakanlığın kooperatife kuruluş izni vermesinden sonra kurucu ortaklar Mahalli Ticaret Sicili Memurluğuna müracaat ederek kooperatifin tescilini talep ederler.

❖ Ticaret Sicil Memurluğu kooperatifin ünvanını Sicil Defterine kaydederek ana sözleşmelere tescil şerhini verir. Ayrıca 1163 Sayılı Kanunun 3. maddesinde sayılan hususların ilanı için ilan beyannamesini tanzim eder.

❖ Kooperatifin kuruluşuna ait ilan beyannamesinde belirtilen hususların Ankara'da yayımlanan Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ilan edilmesiyle kooperatifin kuruluşu hukuken tamamlanmış olur.

❖ Kuruluş tescil ve ilanını gösteren belgelerle Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü'ne müracaat edildiğinde verilen talimat ile İİ Müdürlüğü'nce emanette tutulan kuruluş sermayesi kurucu ortaklara iade edilir.

3.4.2. Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Yatay ve Dikey Bütünleşme

“Bugün ülkemizde tarımsal alanda kalkınmanın bireysel faaliyetlerden çok karşılıklı dayanışma neticesinde sağlanabildiği anlaşılmaya başlanmıştır. Bu sebeple çiftçilerimizin müşterek ilgi ve menfaatlerini gözetmek amacıyla teşkilatlanması zarureti vardır. Modern ve çağdaş toplumun teşkilatlanmış toplum olduğu bir gerçektir”(Erdem, 2005, s.39).

Tarımsal alanda faaliyet gösteren fertlerin ihtiyaçlarını genel olarak, Kişisel ve Mesleki ihtiyaçlar şeklinde ayırmak mümkündür. Çiftçilerin mesleki ihtiyaçlarını değerlendirirken bitki, hayvan, orman, su, arıcılık, meyvecilik, bağcılık, sebzeçilik, çiçekçilik, ev ve el sanatları ve diğer ürünlerinin ekim, dikim, yetiştirme, işleme,

değerlendirme, muhafaza, tasnif, ambalajlama, pazarlama safhalarında karşılaşmaları zorunlu veya muhtemel maddi değerler olduğunu görürüz.

İşte bu ihtiyaçları temin etmek isteyen çiftçiler bir araya gelerek kooperatif kurarlar. Bu kooperatifler, kooperatifçiliğin tabanı olan yatay teşkilatlanmayı sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle yatay teşkilatlanma denilince, akla ilk gelen birim kooperatiflerdir.

Kooperatifçilik hareketinden beklenenlerin gerçekleştirilmesi birim kooperatiflerin (yatay bütünleşmedeki) çeşitli yollardan ekonomik büyümelerini gerçekleştirmelerine bağlıdır.

Birim kooperatifler, faaliyet gösterdikleri alanda ekonomik bakımdan daha çok güçlenmek, büyük işletmelerle rekabet edebilmek ve pazarda söz sahibi olabilmek için kooperatifler arası bir üst teşkilatlanmaya yönelirler. İşte bu noktada dikey teşkilatlanma dediğimiz organizasyonlar zinciri devreye girmektedir.

Kooperatifler kendi aralarında birleşerek Kooperatifler Birliğini, Kooperatifler Birlikleri kendi aralarında birleşerek Kooperatifler Merkez Birliğini, Kooperatifler Birliği ve Kooperatifler Merkez Birliklerinin iştirakiyle Türkiye Milli Kooperatifler Birliğini oluşturmaktadırlar.

3.4.3. Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Yönetim Organları

Kooperatiflerde yönetim faaliyetleri Yönetim Kurulunca yerine getirilir. Yönetim Kurulu, kanun ve anasözleşme hükümleri içinde kooperatifin faaliyetini yöneten ve onu temsil eden icra organıdır.

En yetkili karar organı olan genel kurulda yapılacak seçimle kooperatif yönetim kurulu oluşturulur. Seçimlerde (anasözleşmeye göre) açık veya gizli oylama yapılır. Yönetim kurulu asil ve yedek üyelerden oluşur. Kanuna göre yönetim kurulu en az üç üyeden oluşur. Bunların ve yedeklerinin kooperatif ortağı olmaları zorunludur.

“Kooperatifler Kanununa göre yönetim kuruluna seçileceklerde; Türk vatandaşı olmak, Kooperatif ortağı olmak, Aynı türde başka bir kooperatifin yönetim kurulu üyesi olmama, Türk Ceza Kanununun zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet görevi suiistimal, sahtekârlık, hırsızlık, dolandırıcılık, hileli iflas, emniyeti suistimal ve Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlara ilişkin hükümlerine veya bu kanuna göre mahkûm olmamak, şartları aranacaktır” (www.konyatarim.com).

Kooperatif anasözleşmesine göre, seçimlerden sonra yönetim kurulu üyeleri kendi aralarında gizli oyla görev bölümü yapar. Bir başkan, bir başkan vekili ve diğer üyeleri tespit eder. Yönetim Kurulunun ayda en az bir defa toplanması gerekmektedir. Yönetim Kurulu kararları çoğunlukla alınır. Yönetim Kurulu toplantı nisabını kaybederse boşalan Yönetim Kurulu üyeliklerine denetçiler tarafından yeteri kadar yedek üye çağrılır. Yönetim Kurulu üyeleri ve temsile yetkili şahıslar Genel Kurulun devredemeyeceği yetkileri kullanamaz.

“Yönetim Kurulu, kanun, anasözleşme ve genel kurulun kendilerine verdiği yetkileri kullanarak aldığı kararları, sahifeleri noterce tasdik edilmiş olan "Yönetim Kurulu Karar Defteri" ne tarih ve sıra numarası ile yazmak mecburiyetindedir. Yazılan kararların altı toplantıda hazır bulunan üyeler tarafından toplantı yeri terk edilmeden imzalanır” (www.konyatarim.com).

Kooperatifler Kanununa göre; Yönetim Kurulu, kooperatif işlerinin yönetimi için gereken titizliği gösterir ve kooperatifin başarısı ve gelişmesi yolunda bütün gayretini sarfeder.

“Yönetim Kurulu, kendi tutanakları ile Genel kurul tutanaklarının, gerekli defterlerin ve ortak listelerinin muntazam hazırlanıp, tutulup, saklanmasından ve işletme hesabıyla yıllık bilançonun kanuni hükümlerine uygun olarak hazırlanıp tetkik olunmak üzere denetleme kuruluna verilmesinden sorumludur” (Erdem, 2005, s.86).

3.4.4. Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Denetim Organı

Kooperatiflerde denetim işleri, genel kurulda seçilen denetçiler tarafından yapılır. Denetçiler, genel kurul namına kooperatifin bütün işlem ve hesaplarını tetkik eden bir organdır. Genel Kurul, denetleme organı olarak en az bir yıl için bir veya daha çok denetçi seçer. Genel Kurul yedek denetçiler de seçebilir.

“Kooperatifler Kanununa göre denetçilerin; Türk vatandaşı olmaları ve Türk Ceza Kanunundaki zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, görevi suistimal, sahtekârlık, hırsızlık, dolandırıcılık, hileli iflas, emniyeti suistimal ve Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlardan ve 1163 ve 3476 Sayılı Kanunlara göre mahkum olmamaları şarttır. Bu şartların yanında anasözleşmede belirtilmek kaydı ile özel şartlar aranabilir. Denetçiliğe seçileceklerde ve yedeklerinde kooperatif ortağı olma şartı aranmaz” (Erdem, 2005, s.87).

Denetçiler, denetim işlemini kooperatifin defter, belge ve kayıtlarına bakarak gerçekleştirirler. Yöneticiler bu maksatla denetçilere defterleri ve belgeleri vermek, istenilen her konuda bilgi vermek zorundadır. Denetçiler, yönetim ve Genel Kurul toplantılarına katılırlar. Ancak Yönetim Kurulunda oy kullanamazlar. Denetçiler, görevleri çerçevesinde işlerin yürütülmesinde gördükleri noksanlıkları, kanun ve anasözleşmeye aykırı hareketleri bundan sorumlu olanların bağlı buldukları organa ve gerekli hallerde, aynı zamanda Genel Kurula bildirmek zorundadır. Denetçiler, görevleri sırasında öğrendikleri ve açıklanmasında kooperatifin veya ortakların şahısları için zarar umulan hususları kooperatif ortaklarına ve üçüncü şahıslara açıklayamazlar. Denetçiler görevlerini hiç yapmamaları veya gereği gibi yapmamalarından doğan zararlardan dolayı kusursuz olduklarını ispat etmedikçe ortaklaşa sorumlu olurlar.

3.4.5. Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin Dağılması

Kooperatifler; Anasözleşme gereğince Genel Gurul kararıyla iflasın açılması, kanunlarda öngörülen diğer hallerde, ilgili bakanlığın mahkemeden alacağı karar üzerine, diğer bir kooperatifle birleşmesi veya devralınması suretiyle, üç yıl olağan

Genel Kurulunu yapmaması halinde, amacına ulaşma imkânının bulunmadığının ilgili Bakanlıkça tespiti halinde mahkemeden alacağı kararla dağılırlar (www.konyatarim.com).

Kooperatifin kendi kendini feshetmesine ancak genel kurulda karar verilebilir. Ayrıca, dağılma sebeplerini yeterli gören Mahkemeler de kooperatifin feshine karar verebilir.

Fesih kararı, ister genel kurulda isterse mahkeme tarafından verilmiş olsun fesih işlemlerini (tasfiye) yürütmek üzere "tasfiye kurulu" seçilir. Tasfiye Kurulu, fesih kararını veren merci tarafından seçilir. Bu görev yönetim kuruluna da verilebilir.

1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun 82. maddesinde "iflastan gayri hallerde kooperatifin dağılması yetkili organlar tarafından Ticaret Siciline tescil ve ilân ettirilir" hükmü yer almaktadır. Tasfiye işlemlerinin nasıl yapılacağı hakkında 1163 Sayılı Kanunda hüküm bulunmamaktadır. Ancak, Kanunun 98. maddesiyle Türk Ticaret Kanununa yollama yapıldığından tasfiye işlemlerini daha ziyade T.T.K'nun Anonim Şirketlerin tasfiyesi gibi yapmak zorunluluğu vardır. Tasfiye işlemi sırasında şu işlemler yapılır.

Fesih kararının, Ticaret Siciline tescil ve birer hafta ara ile 3 defa ilan ettirilmesi, alacaklıların yapılacak bu ilan ile 1 yıl içinde müracaatları zorunludur. Tasfiye memurlarınca, göreve başlarken kooperatifin durum ve değerlerini gösteren bir envanter çıkarılır. Tasfiye açılış bilânçosu tanzim edilir. Genel Kurul aksine karar vermedikçe tasfiye memurları kooperatifin aktiflerini pazarlık suretiyle de satabilir. Aktiflerin toptan satılabilmesi için genel kurul kararı lazımdır. Kooperatif mamelekinin dağıtılmasında ilk önce ödenmiş paylar geri verilir.

Tasfiye memurları tarafından, tasfiyenin gerektirdiği bütün işlemler yapıldıktan sonra tasfiye sonucunu gösteren son ve kati bilânço tanzim ederek genel kurulun onayına sunar. Tasfiyenin sona ermesinden sonra kooperatife ait ticaret sicilinden

çıkarılması (terkin) talep edilir. Bu terkin talebi tescil ve ilan olunur (www.konyatarim.com).

3.5. Kooperatif Çeşitleri

Araştırmanın bu bölümünde Tarımsal Amaçlı Kooperatifler ayrıntılı olarak anlatılacak olup, Tarım Dışı Kooperatiflerin ise isimleri verilecektir.

3.5.1. Tarımsal Amaçlı Kooperatifler

Çeşitli ülkeler tarımda iktisadi örgütlenme ile ilgili birçok model geliştirmiştir. Bu modellerin en başarılı olanlarından biri kooperatifleşmedir. Rejimi ne olursa olsun tüm ülkelerde uygulanan tarımsal kooperatifçilik milli gelirin artışını sağladığı gibi, buna paralel olarak çiftçinin gelir düzeyini yükseltmekte, üretimde verimlilik artışı sağlamakta, kaynak israfını önlemekte ve her şeyden önemlisi de kırsal kesimde istihdam imkânı yaratmaktadır. Tüm bu nedenler tarımda kooperatifçiliğe önem verilmesini kaçınılmaz kılmaktadır.

Ülkemizde ekonomik ve sosyal yapının bir gereği olarak 1988 yılına kadar tarım sektöründe en fazla gelişen kooperatifler aşağıda verilmiştir.

- ❖ Köy Kalkınma Kooperatifi
- ❖ Orman Köyünü Kalkındırma Kooperatifi
- ❖ Hayvan Üreticileri Tedarik ve Pazarlama Kooperatifi
- ❖ Su Ürünlerini Üretim ve Değerlendirme Kooperatifi
- ❖ Zirai Sulama, Toprak Muhafaza ve Arazi Islahı (Toprak-Su) Kooperatifi
- ❖ Pancar Ekicileri İstihsal ve Satış Kooperatifi
- ❖ Çay Ekicileri İstihsal ve Satış Kooperatifi
- ❖ Toprak ve Tarım Reformu Kooperatifi ile
- ❖ Elektrik Üretim Kooperatifi.

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'nun günün ihtiyaçlarına cevap verememesi, ekonomik faaliyetlerin serbest piyasa ekonomisi şartlarına doğru yönelmesi gibi

sebeplerle 1988 yılında ve 3476 sayılı kanunla mevcut kanunda önemli değişiklikler yapılmıştır.

Tablo 3.5.1.1. Türkiye’deki Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin Dağılımı.

Kooperatif Türü	Tabi Olduğu Yasa	Birim Kooperatif		Bölge Birliği		Merkez Birliği	
		Sayı	Ortak Sayısı	Sayı	Ortak Koop. Sayısı	Sayı	Ortak Koop. Sayısı
Tarımsal Kalkınma(*)	1163,3476 S.Y.	7.551	794.330	82	4.311	4	3.595
Sulama	1163, 3476	2.450	286.547	13	719	1	695
Su Ürünleri	1163, 3476 S.Y.	524	28.426	14	201	1	174
Pancar Ekicileri	1163, 3476 S.Y.	31	1.590.915	1	31	0	0
Tarım Kredi	1581, 3223 S.K ve 553 S.K.H.K.	1.880	1.285.607	16	1.880	1	1.880
Tarım Satış(**)	4572 S.K	332	670.493	17	332	0	0
Genel Toplam		12.768	4.656.318	143	7.474	7	6.344

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tedgem 27.02.2009 tarihi itibarıyla.

(*) Birliklerin 14’i KÖY-KOOP, 10’u Tarım, 33’ü Hayvancılık, 18’i Ormancılık ve 7’si Çay üretimi alanındadır.

(**) Sanayi ve Ticaret Bakanlığının alanında olup, 23 bağımsız Tarım Satış Kooperatifi dâhildir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca, 3476 Sayılı kanunla yapılan değişikliklerin mevcut kooperatiflere yansıtılabilmesi için çalışma konuları aynı veya benzer nitelikte olan kooperatiflerin ana sözleşmelerinde birleştirme çalışmaları yapılmıştır. Buna göre 4 tip ana sözleşme geliştirilmiştir. Tarımsal kalkınma, Sulama, Su ürünleri, Pancar ekicileri kooperatifi bünyesinde toplanan kooperatifler aşağıda açıklanmıştır.

3.5.1.1. Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri

“Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin amacı; ortakların her türlü bitkisel, hayvancılık, ormancılık konularındaki üretimini geliştirmek ve ihtiyaçları ile ilgili temin, tedarik, işleme, pazarlama ve değerlendirme faaliyetlerinde bulunarak makro ve mikro ölçekli projeler uygulamak, ortakların ekonomik ve sosyal yönden gelişmesine yardımcı olmak, iş sahası temin etmek ayrıca ortakların ekonomik gücünü arttırmak için tabii kaynaklardan faydalanmak, el ve ev sanatları ile tarımsal sanayinin gelişmesini sağlayacak tedbirleri almaktır” (TKB, 2004).

Tarımsal Kalkınma Kooperatifi bu amacı gerçekleştirmek üzere ana sözleşmesinde 18 madde halinde yazılı bulunan çalışma konularından ortaklarına faydalı olabilecek herhangi birini/birkaçını seçer ve bu konuda en iyi şekilde hizmet vermeye çalışır.

“1163 sayılı yasada da çok amaçlı köy kalkınma kooperatiflerinin çeşitli amaçları belirlenmiş olup kooperatiflerin ana sözleşmelerinde, yerleşim sahasını düzenlemek, çiftçi işletmelerini verimli hale getirmek ve her türlü ürünlerin ve memulların pazarlanmasını düzenleyerek kazançlı yola koymak, ortakların, mesleki ve gerektiğinde zati tüketim ihtiyaçlarını da karşılamak, tabii kaynaklardan faydalanılması, köy sanayinin kurulmasını sağlayan çalışmalara katılmak, ortakların ekonomik ve sosyal yönden gelişmelerine yardımcı olmak, iş sahası temin etmektir şeklinde belirtilmiştir” (Erdem, 2005, s.22).

Halen Ülkemizde 1163, 3476 ve 5146 sayılı yasalara göre kurulmuş 7.551 kooperatifin 794.330 ortağı bulunmaktadır. Merkez Birliği şeklindeki örgütlenmesini tamamlayan eski Köy Kalkınma ve diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin halen 82 Bölge Birliği bulunmaktadır.

3.5.1.2. Sulama Kooperatifleri

“Tarımsal Sulama Kooperatiflerinin amacı; Devletçe ikmal edilmiş veya edilecek sulama tesislerinden alınacak veya her ne suretle olursa olsun tarım

sahalarından çıkarılacak suyun tarımda kullanılması ile ilgili arazi tesviyesi, tarla başı kanalları, tarla içi sulama ve drenaj gibi zirai sulama sistemlerini kurmak veya kurulmuş olan sulama tesislerini işletmek, işletirmek veya bakımını yapmak veya yaptırmaktır” (TKB, 2004).

“Sulama Kooperatifi bu amacı gerçekleştirirken Köy Hizmetleri teşkilatıyla işbirliği yaparak ortaklarına sulama konularında teknik yardım sağlar, münavebe bitkilerinin ekimi için yardımcı olur” (Erdem, 2005, s.24).

Ülkemizdeki sulama kooperatifleri; yeraltı veya yer üstü su kaynaklarından organizeli olarak faydalanmak isteyen çiftçilerin ekonomik güçlerini birleştirerek kurdukları demokratik organizasyonlardır.

Ülkemizde 1163, 3476 ve 5146 sayılı yasalara göre kurulmuş 2.450 kooperatifin 286.557 ortağı vardır. Merkez Birliği şeklindeki örgütlenmesini tamamlayan Sulama Kooperatifinin halen 13 bölge birliği bulunmaktadır.

3.5.1.3. Su Ürünleri Kooperatifleri

Su Ürünleri Kooperatifleri her türlü su ürünlerinin üretimi, yetiştiriciliği, avcılığı, işleme, depolama pazarlama konularında ortak hizmet vermek ve gerektiğinde bu konularla ilgili tesisleri kurmak ve işletmek amacıyla kurulmuşlardır.

Ülkemizde 1163, 3476 ve 5146 sayılı yasalara göre kurulmuş 524 kooperatife ortak 28.426 üretici bulunmaktadır. Merkez Birliği şeklindeki örgütlenmesini tamamlayan Su Ürünleri Kooperatifinin halen 14 Bölge Birliği bulunmaktadır.

3.5.1.4. Pancar Ekicileri Kooperatifleri

Pancar Ekicileri Kooperatifinin amacı, toprak hazırlığı, ekim işleri, pancar ve diğer tarım ürünlerinin yetiştirilmesi, korunması, dekar veriminin artırılması konularında gerekli tedbirleri almak ve ortaklarının yararlı bilgiler edinmesine yardımcı olmaktır. Ortaklarını ilgilendiren tarımsal faaliyetlerin ve kooperatif amaçlarının

geliştirilmesi yolunda şeker fabrikalarının merkez ve bölge teşkilatı ile ilişki kurarak gereğinde işbirliği yapmaktır.

Ülkemizdeki en demokratik örgütlenmeyi Pancar Ekicileri Kooperatifinde görmekteyiz. Devletten herhangi bir yardım almadan çalışan bu kooperatiflerin üst örgütü PANKOBİRLİK'tir.

Ayrıca kanunda yapılan değişikliklerle; kooperatiflerin ve üst kuruluşlarının sağlıklı bir şekilde teşkilatlanabilmesi, ekonomik bakımdan güçlü bir yapıya kavuşması için ortaklık payının değeri yeniden düzenlenmiştir.

Ülkemizde 1163, 3476 ve 5146 sayılı yasalara göre kurulmuş 31 kooperatife ortak 1.590.915 üretici bulunmaktadır. 1 bölge birliği bulunan Pancar Ekicileri Kooperatifi Merkez Birliği şeklinde bir örgütlenmeye gitmemiştir.

3.5.1.5. Tarım Kredi Kooperatifleri

“Tarım Kredi Kooperatifleri, ortaklarının kısa ve orta vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Kısa vadeli işletme kredileri; ortakların tarımsal işletmesinin tohumluk, fide, kimyevi gübre, zirai mücadele ilaç, karma hayvan yemi, akaryakıt ve madeni yağ, nadas, ekme, biçme, toplama, kurutma gibi faaliyetleri ile ilgili insan, hayvan ve makine işçiliği ücretlerinin ödenmesi, ortaklığın yıllık devamlı giderlerinin karşılanması ve işletme sermayesinin zayıf ve eksik unsurlarının tamamlanması amacı ile nakdi ve aynı olarak bir yıl vade ile verilmektedir. Orta vadeli yatırım kredilerinde tarımsal işletmenin canlı ve cansız demirbaş unsurlarını oluşturan her nevi tarımsal araç –gereç ile irat hayvanlarının sağlanması amacıyla en çok beş yıla kadar vade ile açılan ve aynı olarak kullanılan kredidir” (KOOP-KUR,1997, s.26).

“1977'ye kadar tek amaçlı bir kooperatif türü olarak örgütlenen Tarım Kredi Kooperatifleri, ortakların tarımsal girdi ve diğer gereksinimlerinin uygun koşullarla sağlanması ve ürünlerinin en akılcı bir şekilde değerlendirilmesi yanında el sanatlarının

geliştirilmesi, mesleki ve teknik yönden ortaklarının eğitilmesi, sosyal ve kültürel faaliyetleriyle çok amaçlı kooperatifler haline dönüşmüşlerdir” (Akyol, 1980, s.22–24).

Tarım Kredi Kooperatifleri günümüzde 1581, 3223 sayılı yasa ve 5330 sayılı kanun hükmünde kararnameye göre kurulmuş 1880 adet kooperatife bağlı 1.285.607 civarında ortağı ve 16 bölge birliği ve 1 Merkez Birliği ile hizmetlerine devam etmektedir.

3.5.1.6. Tarım Satış Kooperatifleri

“İlk kez 1914 yılında Aydın’da kurulan Aydın İncir Müstahsilleri Ortaklığı ile kooperatifçilik yaşamına girmiştir. Ardından Kula Pamukçular kooperatifi ve Balçova Sebze Kooperatifi kurulmuş ancak savaş yıllarında (1919) kapatılmıştır. 1924 yılından sonra tekrar faaliyete geçmeye başlamışlardır. 1933 yılında Aydın, Ödemiş, Alaşehir ve Salihli’de kurulan toplam 8 kooperatif birleşerek “Aydın Zirai Satış Kooperatifleri İttihadi” adıyla birlik kurmuşlardır” (www.sanayi.gov.tr).

“Tarım Satış Kooperatifleri asıl kimliklerini 1935 yılında yürürlüğe giren 2834 sayılı kanun ile kazanmışlardır. Bu kanuni düzenleme, 1984 yılında 238 sayılı KHK ile sona erdirilmiştir. Söz konusu KHK, 1985 yılında 3186 sayılı kanuna dönüştürülmüş daha sonra da 1993 yılında 3947 sayılı kanun ile bazı maddeleri değiştirilmiş ve çalışma konuları belirlenmiştir. Ülkemizde bölgesel ve ürün bazında birçok kooperatif faaliyetlerine devam etmektedir” (www.tarim.gov.tr).

1994 yılından başlayarak birliklerin destekleme alımı yapması uygulamasına son verilmiştir. Halen kendi adlarına alım yapan birliklerin finansman ihtiyaçları destekleme ve fiyat istikrar fonundan verilen kredilerle karşılanmaktadır. 4572 sayılı Yasa ile birlikte, birliklere sağlanacak mali desteklere sınırlandırma getirilerek, birliklerin daha çok kendi mali imkânları ile ürün almaları hedeflenmiştir.

Tarım Satış Kooperatifleri günümüzde 4572 sayılı yasaya göre kurulmuş 332 adet kooperatife bağlı 670.493 ortağı ve 17 bölge birliği ile hizmetlerine devam etmektedir.

3.5.1.7. Tütün Tarım Satış Kooperatifleri

Tütün tarımı ile uğraşan üreticiler, sosyal ve ekonomik sorunları çözümlenmek, dayanışmayı temin etmek, ürünlerini değer fiyatına satabilmek ve ihtiyaç duydukları girdileri ucuz elde edebilmek için örgütlenmişlerdir. Bu kooperatifler, 2000 yılında çıkarılan 4572 Sayılı Yasa gereği, Tarım Satış Kooperatifleri ile birleştirilmiştir.

3.5.2. Tarım Dışı Kooperatif Çeşitleri

Tarım dışındaki iktisadi örgütlenme modelidir. Araştırma kapsamı dışında kaldığı için burada sadece isimlerine yer verilecektir. Ülkemiz ekonomisi ve kalkınması için kurulmuş olan tarım dışı kooperatifler şunlardır:

Konut Yapı Kooperatifleri, Tüketim Kooperatifleri, Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri, Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifleri, Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifleri, Hamallar Taşıma Kooperatifleri, Turizm Geliştirme Kooperatifleri, Toplu İşyeri Yapı Kooperatifleri, Temin ve Tevzi Kooperatifleri, Üretim ve Pazarlama Kooperatifleri, Tedarik ve Kefalet Kooperatifleri, Küçük Sanat Kooperatifleri, Yayıncılık Kooperatifleri, İşletme Kooperatifleri, Sigorta Kooperatifleri, Yardımlaşma Kooperatifleri, Yaş Sebze ve Meyve Kooperatifleri ile Eğitim Kooperatifleri olmak üzere toplam 18 tanedir.

4. KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİMİ'NİN MEVCUT DURUMU

Eğitim, toplumun değer yargıları ile bilgi ve beceri birikiminin yeni kuşaklara aktarılması, bu amaçla okul ve benzeri kurumlarda sürdürülen öğretim ve yetiştirme etkinlikleridir.

“Geniş anlamda eğitim, kişinin belli bir yaşam tarzının öğrendiği toplumsallaşma ve kültürleşme süreciyle özdeş tutulabilir. Bütün toplumlarda eğitimin amacı, yeni kuşaklara bir kültür birikimini aktarmak, gençlerin davranışını yetişkinlerin hayat tarzı yönünde biçimlendirerek, onları gelecekteki toplumsal rollerine doğru yöneltmektir. Toplumlar karmaşıklaştıkça, kuşaktan kuşağa aktarılacak bilgi birikimi kimsenin tek başına taşıyamayacağı kadar çoğalır, kültür aktarımını daha seçici ve etkin yollarını geliştirmek gerekir. Okullarda ya da okul niteliği taşıyan kuruluşlarda öğretmenliği meslek edinmiş kişilerce sürdürülen örgün eğitim bu gereksinimi karşılar. Eğitim örgünleşmesiyle birlikte okul, çocukları belirli bir süre için ailelerinden ayırır ve öğrenim, genç kuşakların toplumca onaylanmış bir etkinliği durumuna gelir” (<http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/eğitim>).

Eğitimin örgün bir çevrede yoğunlaşması, gençlerin kendi kültürleri üzerinde yalnızca gözlem ve öykünmeyle kazanabileceklerinden çok daha fazla bilgi edinebilmeleri olanak sağlar. Öte yandan günümüzde örgün eğitimin başlıca işlevlerinden biri, genç iş gücünün ekonomideki çeşitli istihdam alanları arasında dağılımını yönlendirmektir. Özellikle II.Dünya Savaş'ından sonra, eğitime harcanan kaynakların verimliliğini artırmak, toplam iş gücü içindeki oranı sürekli yükselen genç nüfusu kazançlı iş olanaklarına hazırlamak ve sanayinin becerili iş gücü talebindeki

artışı karşılayabilmek gibi amaçlarla eğitimde mesleki hazırlığa gitgide daha büyük önem verilmeye başlanmıştır.

Eğitim çok yönlü faaliyettir, çok yönlü bir ilişkiler ağıdır. Ferde yönelik, topluma yönelik cepheleri vardır. Ferdi yönden beden eğitimi, nefes eğitimi, zihnin eğitimi, ahlak eğitimi, kültürel eğitim gibi önemli konuları içerir. Bunlar ferdin, toplumsal yönü ile de ilgilidir. Eğitim bireyde kalıcı değişiklik meydana getiren öğrenmedir. Eğitim yaşam boyu devam eder, Formal ve İnfomal olarak devam eder. Yani eğitim sadece okulda gerçekleşmez, okul dışında da devam eder.

Çeşitli kaynaklara göre eğitimin tanımlarına bakacak olursak; Eğitim, “yetişkin neslin sahip olduğu kültürel kıymetleri bir plan ve amaç dâhilinde, genç nesillere aşılacaktır”, “istenmeyen insan davranışlarını olumlu yönde değiştirme ya da insana, yeni davranışlar kazandırma işinin en verimli nasıl yapılabileceği ile ilgili bilgi, beceri ve uygulamaları kapsayacak şekilde yapılan faaliyetleri içeren bir kavram” olarak tanımlanmaktadır. Tanımların ortak özelliklerinden hareketle kooperatifçilik eğitiminin “Ferdin davranışında kendi yaşantısıyla ve arzu edilen yönde değişiklik meydana getirme işi” olduğunu söyleyebiliriz.

Günümüzde daha çok tercih edilen tanım ise bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istenilen yönde değişme meydana getirme sürecidir.

Mesleki ve Teknik Eğitim ise toplumsal hayatın her alanında ihtiyaç duyulan mesleklerde kalifiye teknik elemanlar yetiştirilmesi için gerekli bilgi ve becerilerin verildiği eğitimidir. Bu tanıma göre kooperatifçilik eğitimi de mesleki eğitimin içerisinde yer almaktadır.

Mesleki ve Teknik Eğitimin amacı, toplumun hedefleri ve iş çevrelerinin talepleri doğrultusunda bireylere belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve uygulama yeterliliklerinin kazandırılmasıdır.

4.1. Kavram Olarak Kooperatifçilik Eğitimi

“Bilindiği gibi bir hareketin başarısı her şeyden önce eğitimle ilgili çalışmalara bağlı bulunmaktadır. Kooperatifçilik hareketi de bir eğitim faaliyeti olarak başlamış ve yine eğitimle gelişmiştir. Bugün için bilimsel kooperatifçiliğin başlangıcı olarak kabul edilen Robert Owen’in kurduğu kooperatif de (1844) bir eğitim faaliyeti sonucudur. Kurucu ortak durumundaki işçilerin birbirlerine duydukları güven ve destek anlayışı, öğretici ve kılavuz durumundaki R.Owen tarafından yapılan özveriye dayanmaktadır. Daha önceki dönemlerin ekonomik düzenlemeleri (Ahilik ile sonraki dönemlerin korporasyon ve lonca sistemine dayalı kurumları da dâhil olmak üzere) de eğitim faaliyetlerine önem vermiştir. Özellikle, temeli bilgi, sevgi, karşılıklı dayanışma, sosyal yardımlaşma, yiğitlik ve kahramanlık gibi insanlar için gerekli olan güzel niteliklere dayalı Ahilik, eğitimi esas almış sosyal bir düzendir” (Koç, 1986, s.7).

“Kooperatiflerde gelişimin sağlanabilmesi için, eğitimin hem bireysel, hem de örgütsel bazda ele alınması gerekir. Bireysel açıdan eğitim; iş görenlerin davranış, bilgi, yetenek ve güdülenmelerini değiştirme ve geliştirme sürecidir. Örgütsel açıdan eğitim; örgütün etkinlik ve verimlilik açısından mevcut başarısını geliştirmeyi amaçlayan yönetim araçlarının tümüdür. Kooperatif ortakları açısından eğitim ise, kooperatif faaliyetlerine sahip çıkma, katılımcılık, bağlılık, aktivite kazanmaları, sorumluluk yüklenmeleri ile ilgilidir”(Ağırnaslıgil, 2005, s.6).

Kooperatifçilik eğitimi, genel eğitim yöntem ve tekniklerinin yanında, kendine özgü özellikler içermektedir. Her şeyden önce bu eğitim, bireysel olduğu kadar, kitlelere yöneliktir. Kitlelerin eğitimi ise belirli yöntem ve tekniklerin yanında, etkin bir planlamayı da öngörmektedir. İşte bu temel yaklaşımlardan hareketle, kooperatifçilik eğitimi şöyle tanımlayabiliriz;

“Kooperatifçilik eğitimi, kooperatif kuruluşlarının fonksiyonel görevlerini yerine getirebilmeleri için belirli yöntem ve tekniklerden faydalanılarak; başta kooperatif ortakları olmak üzere, topluma kooperatifçilik bilgilerinin verilmesini esas alan ulusal yapıya uygun ve bilinçli değişiklik meydana getirme işidir” (Koç, 2001, s.7).

Kooperatifçilik eğitimi, nüfusun önemli bir bölümünün kooperatifçilik hareketine dâhil olduğu ülkemizde, son derece önemli ve üzerinde durulması gereken bir konudur. Buna karşın ülkemizde kooperatifçilik eğitimi, bugün az gelişmiş ülkelerin bile gerisinde kalmıştır. Bazı üniversitelerde lisans, ön lisans ve yüksek lisans düzeyinde okutulan kooperatifçilik dersleri ve programları son derece sınırlıdır ve bu sınır da giderek daralmaktadır. Kooperatifler aracılığı ile verilen hizmet içi eğitimler, son derece yetersizdir. Kooperatifçiliğe ilişkin araştırma ve yayınların sayısı da son derece azdır.

“Kooperatif işletmelerin, ekonomik ve toplumsal açıdan kalkınmanın sağlanmasında etkinliklerin artması için, kooperatiften içeriye ve dışarıya doğru bilgi akışı da önemlidir” (Ullrich, 1995, s.18).

“Kooperatiflerde eğitim, öğretim ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, özellikle genel eğitim düzeyi düşük olan, az gelişmiş ülkelerde çok daha fazla önem taşımaktadır. Ülkelerin ekonomik ve toplumsal kalkınmasında önemli bir role sahip olan kooperatif işletmeler, dünyada barış, demokrasi ve çevre korunmasına katkılarda bulunan, kendi kendine yardım, ortaklaşa sorumluluk, demokrasi, eşitlik ve dayanışma gibi değerlere sahip olan örgütlerdir. Hızla değişen ve yeniden yapılanan dünyada, kendilerine düşen görevleri en iyi şekilde yerine getirebilmek için, iyi bir biçimde yönetilmeleri ve demokratik olarak denetlenmeleri gerekir. Bu da, kooperatif insan kaynaklarının, en iyi biçimde geliştirilmesiyle söz konusu olabilir. Görev ve sorumluluklarının bilincinde olan kooperatif ortakları, işletmelerini en iyi şekilde yönetip başarıya götürebilir”(Tura, 2002, s.95).

4.2. Kooperatifçilik Eğitiminin Önemi

Kooperatif hareket, halkı bütün yapıcı tarafları, toplumun gelişimine katkıları ve diğer teşebbüslerden olan farkları ile anlatılmalıdır. Böylece halktaki birtakım yanlış anlamaların önü alınacağı gibi onların kooperatiflere yardımcı olmaları ve hatta ortaklar safına karışmaları sağlanmış olur.

“Kooperatifler, ortaklarının malı olup, onlar tarafından yönetilir ve kontrol edilir. Kooperatifçiliğin en önemli ilkesi olan “Demokratik Kontrol”ün gerçekten işleyebilmesi için ortaklarının görev ve sorumluluklarını bilerek kooperatiflerine sahip olmaları ile mümkündür. Bu nedenle, kooperatif hareketinin demokratik olma niteliğinin sürdürülmesi için ortakların devamlı eğitilmeleri gerekmektedir” (Arman, 1968, s.37).

“Bugünün karma ekonomi düzeni içinde var olma savaşı veren kooperatifler bilgili eller tarafından yürütülmelidir. Kooperatiflerin diğer teşebbüslerden olan bünye farkı sebebiyle teşekküllerde çalışan personele teknik konular yanında kooperatif ideal prensipleri hakkında da bilgi vermek gereklidir. Bu nedenle kooperatif yönetim kurulu üyeleri ve memurları teknik eğitim kursları yanında genel kooperatif eğitimi kurslarından da geçirilmelidir” (Fındıkoğlu, 1970, s.18).

Eğitimsiz bir kooperatifçilik, kooperatifçiliğin karakteristik vasıflarını taşımaktan uzaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde hükümetler kooperatif kurumlarına çok güvenmekte, genellikle de kooperatifçilik eğitimine gereken önemi vermemektedirler. Kanunlar kooperatiflerin desteklenmesi ve geliştirilmesi bakımından gereklidir ancak tek başına yeterli değildir. Ancak kanunlarla beraber eğitime dayanan ve kredi konusu halledilmiş bir kooperatif hareketi kalkınmada bir yarar sağlayabilir.

“Eğitim, kooperatifçilerin kooperatifçilik görüşüne önderlik eder, kanunlar ise kooperatiflerin çalışma şeklini tayin eder. Kooperatif bu bakımdan etkili bir öğretim koludur. Ancak bu kooperatifçilik düşünüş ve eğitiminin günümüze kadar gelen çalışmalarında, kooperatifin gerektirdiği öğrenim düzeyinin belli bir rol oynadığı unutulmamalıdır. Kooperatifçiliğin halk eğitimi ile ilgili çalışmalarına devlet zorunlu ilköğretim programları ile yardımcı olmak durumundadır” (Genç, 1980, s.13).

Türkiye’de kooperatifçiliğin ileri anlamda gelişmemesinin en önemli nedenlerinden birinin de eğitim konusu olduğu bilinmektedir. Kooperatif ruhunun canlı tutulması, eğitim sonucu elde edilen başarılarla mümkün olmaktadır.

“Az gelişmiş ülkelerde kooperatifçiliğin kökleşmesi için bu konuda geniş bir eğitim ve öğretim gerekli görülmektedir. Hükümet ayrıca köylerde kendi kendine yardım düşünüşünün yerleşmesini sağlayacak ve köylünün eksiklerini düzenli olarak ele alıp görüşebilmesini ön planda tutacak bir öğretim programını gerçekleştirmek zorundadır” (Hirschfeld, 1973, s.79).

“Kooperatifçilik eğitiminin en önemli kısmı kooperatif üyelerinin ve yöneticilerinin eğitimidir. Üyeler kooperatifin hem sahibi, hem de müşterisidirler. Devamlı olarak kooperatif eğitimi gören kooperatif üyeleri kooperatifleri için canla başla çalışırlar ve yapmış oldukları anlaşmalara sadık kalırlar” (Genç, 1980, s.14).

4.3. Kooperatifçilik Eğitiminin İçeriği

Kooperatiflere yönelik eğitimler; Mevzuat Eğitimi, Teknik Eğitim, Mesleki Eğitim ile Sosyal ve Kültürel Eğitim olarak dört grupta toplanabilir. Bu bölümde kooperatifçilik eğitiminin verileceği bu alanlar incelenecektir.

4.3.1. Mevzuat Eğitimi

Kooperatiflerin temel amacı kâr olmasa da belirli bir ekonomik amaç gütmektedirler. Bu nedenle diğer kâr amacı güden işletmeler gibi kooperatiflerinde işletmecilik kurallarına uygun olarak faaliyet göstermeleri gerekir. Kurallara uygun bir kooperatifçilik faaliyetini ise ancak bu konuda eğitim almış, çevresindeki gelişmeleri takip edebilen yöneticiler tarafından gerçekleştirilir.

“Kooperatifin ana sözleşmesindeki hak ve sorumlulukları, yönetmelikler, kooperatifle ilgili konuların kooperatif yöneticileri tarafından bilinmesi şarttır” (Turan, 1986, s.13).

Kooperatifçilik eğitimi veren her birimde mevzuat eğitimine yer verilmelidir. Bu eğitim içinde; kooperatifler yönünden kooperatiflerin vergi daireleri, sosyal güvenlik

kuruluşları ve çalışma hayatını düzenleyen kurumlar ile olan ilişkilerine yer verilmelidir.

4.3.2. Teknik Eğitim

Tarımsal ürünlerin işlenmesinde kooperatiflerin payı oldukça yüksektir. Kooperatiflerde tarımsal ürünlerin işlenmesinin başarısı ise çalışanların ve yöneticilerin teknik eğitim almasına paralel olarak artış gösterir.

“Kooperatifçiliğin doğuş yıllarında göz atıldığında önce kooperatif personelinin kurslar veya sınıflarda değil, genellikle iş yerlerinde önemli derecede bir eğitime tabi tutulduğu görülmektedir. İş yerlerinde yaşlıların gençleri eğitmesi, kıdemlilerin kıdemsizlere öncülük etmesi normal olduğu kadar zorunluda bir durumdur” (Poyraz,1984, s.53).

“Kooperatifçilik eğitimi veren örgün eğitim programları, ekonomisi tarıma dayalı bir bölgede tarım teknolojisine, hayvancılığa dayalı bir bölgede hayvancılık ve hayvan ürünlerine ilişkin derslere programlarda yer vermelidir” (Tokat, 1985, s.187).

4.3.3. Mesleki Eğitim

“Kooperatif bir tür işletme, bir tür ortaklıktır. Fakat uymak zorunda olduğu kooperatifçilik ilkeleri, örgüt yapısı ve yönetimi kooperatifi diğer işletmelerden ayırır. Bundan dolayı kooperatif çalışanlarının ve yöneticilerinin diğer işletme çalışanları ve yöneticileri kadar muhasebe, pazarlama, yönetim, finans konularında yeterli mesleki bilgiye sahip olmaları ve bilgileri kooperatiflerin sosyo ekonomik görevlerini yerine getirmeleri yönünde kullanmaları gerekmektedir” (Babayiğit, 1998, s.28).

4.3.4. Sosyal ve Kültürel Eğitim

“Kooperatifler içinde bulunduğu toplumun ekonomik seviyesini ve kültür yapısını takip ederek neleri üretip neleri üretemeyeceklerini planlar. Bu nedenle içinde bulunduğu topluma ait tüm bilgilerin verilmesi bir kültür eğitimidir. Toplumun dil, din, örf ve adetleri kültürel eğitimin içinde bulunmalıdır” (Turan, 1986, s.14).

“Kooperatifçilik eğitimi veren örgün eğitim kurumları ders programlarında sosyoloji, halkbilim, halkla ilişkiler gibi dersleri okutarak kültürel eğitim yapmış olacaklardır” (Babayiğit, 1998, s.29).

Ayrıca okullarda verilen kooperatifçilik eğitimi sırasında bölgede bulunan kooperatiflere ziyaret, kooperatif ortak veya yöneticilerin seminerlerine katılmayla da derslerde sosyal eğitimden faydalanılabilir.

4.4. Kooperatifçilik Eğitimi İle İlgili Çalışmalar

Tarım sektöründe üreticilerin ekonomik yönden örgütlenmesinde dünyada en fazla görülen ve yaygın olan örgütlenme modeli kooperatif olarak ifade edilmekte ve kamu ve özel sektörün yanında üçüncü bir sektör olarak kooperatif sektörü gösterilmektedir.

Türkiye’de Kooperatifçilikle ilgili kuruluşları genel olarak iki grupta inceleyebiliriz. Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Özel Kuruluşlar.

4.4.1. Kamu Kurum ve Kuruluşları

Kooperatifçilik Eğitimi ile ilgili çalışmalar yapan Kamu Kurum ve Kuruluşları; Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB), Milli Eğitim Bakanlığı ve Üniversitelerdir. Bu bölümde ise ilgili kuruluşların görev ve çalışmalarına yer verilecektir.

4.4.1.1. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümlerine tabi kooperatiflerden, tarımsal amaçlı olanlar dışındaki kooperatifler ve bunların üst kuruluşlarının kuruluş, işleyiş ve denetimlerine ait işlem ve hizmetler bilindiği üzere Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca yürütülmektedir.

Bakanlık, tarım dışı kooperatifler ve bu kooperatiflerin birlikleri ile merkez birliklerinin kuruluş, işleyiş ve denetimlerine ilişkin işlemleri yürütmektedir.

Bakanlık sitesinden 20 Haziran 2009 tarihinde elde edilen verilere göre; Bakanlığın düzenleme ve denetimine tabi olan toplam 21 ayrı türde yaklaşık 78.000 kooperatif bulunmakta, bu kooperatiflerin 4.600.000 olan ortak sayısının 2.290.000'ini de yapı kooperatifi ortakları oluşturmaktadır.

Üst kuruluşlara bakıldığında ise, Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı 404 faal kooperatif birliği ve bunlara ortak olan 13.938 kooperatif bulunmaktadır. Merkez birliği sayısı ise 5 olup, bu merkez birliklerine 98 birlik ortaktır.

Bakanlık ayrıca 4572 Sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun ile verilmiş; Tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin kuruluş, işleyiş ve denetimlerine ait işlem ve hizmetleri yürütmek, örnek anasözleşmeleri ve değişikliklerini hazırlamak, mevzuatın uygulanmasında düzenleyici tasarruflarda bulunmak gibi görev ve yetkilerine de sahiptir.

Şubat 2009 TEDGEM verilerine göre ülkemizde 332 Tarım Satış Kooperatifi, 17 Tarım Satış Kooperatifleri Birliği bulunmakta olup bunların ortak sayısı yaklaşık 670.463'dür.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, kooperatiflerle ilgili şikâyetler ve suç duyuruları değerlendirilerek gerektiğinde Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü Kontrolörlerine, Bakanlık Müfettişlerine, il müdürlüklerine, kooperatif üst kuruluşları ile kooperatif denetçilerine incelettirmekte; suç teşkil eden hususlarda Cumhuriyet Başsavcılıklarına suç duyurusunda bulunmakta; denetlenen kooperatiflere talimat, şikâyetçilere de bilgi vermekte ve sonuçları izlemektedir.

4.4.1.2.Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı

Tarım Bakanlığı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Devlet Teşkilatı içerisinde Tanzimat-1 Hayriye'nin ilanını izleyen dönemde, "Ziraat Nezareti (Tarım Bakanlığı)"

adı ile yer almış ve Mutlakıyet, Meşrutıyet ve Cumhuriyet dönemlerinde bazen isim değiştirerek, bazen başka bakanlıklarla birleşerek, kimi zamanda ayrılarak veya kapatılıp tekrar kurularak günümüze kadar çeşitli evreler geçirmiştir.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümlerine tabi kooperatiflerden, tarımsal amaçlı kooperatifler ve bunların üst kuruluşlarının kuruluş, işleyiş ve denetimlerine ait işlem ve hizmetler bilindiği üzere Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yürütölmektedir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın görevleri ilgili bakanlığın resmi sitesinde şu şekilde yayınlanmaktadır.

- ❖ Kalkınma plan ve programları doğrultusunda, kırsal bölgelerin kalkındırılması, tarım, hayvancılık ve su ürünlerinin geliştirilmesi için politikaların tespitine yardımcı olmak ve bunlardan görev alanına girenleri uygulamak, tarım kesimi ve kırsal bölgelerin topyekûn geliştirilmesi için altyapı tesislerini yapmak ve yaptırmak, Kalkınmanın gereklerine ve gelişen taleplere uygun olarak üretim, tüketim ve girdi ihtiyaçları ile toprak, su, bitki, hayvan varlığı ve benzeri tabii kaynakların korunması ve geliştirilmesi için araştırma, inceleme, plan, program ve projeler yapmak ve yaptırmak,

- ❖ Kullandıkları tarımsal kredi ve diğer girdilerin, temin, tedarik ve dağıtımını ile ilgili hizmetlerde ve çiftçinin teşkilatlanmasında yardımcı olmak, tarım ürünlerini destekleme politikaları ile ilgili çalışmalar yapmak, tabii afetlerden zarar gören çiftçilere özel mevzuatında yer alan esaslar çerçevesinde yardım yapmak,

- ❖ Gıda ve diğer tarımsal ve hayvancılık ürünlerinin kalite ve standartlara uygun olarak üretimi, işlenmesi, korunması, pazarlanması ve değerlendirilmesini temin ve düzenlemek için gerekli kontrol sistemi ve kuruluşlarını tesis etmek, işletmek ve bu konularda çiftçinin teşkilatlanmasına yardımcı olmak,

- ❖ Tarım ve hayvancılık konularında araştırmalar yapmak, bunların gerektirdiği ıslah, deneme, üretme, ürün işleme, istasyon, müessese, laboratuvar ve benzeri tesisleri kurmak ve işletmek, bu tesisleri kurup işletmek isteyen özel sektöre yardımcı olmak, mevzuat çerçevesinde gerekli izni vermek,

- ❖ Verimli ve faydalı tarım bilgilerini çiftçi ailelerine benimsetmek ve ülke düzeyinde yaygınlaştırmak amacıyla, tarımsal yayım ve eğitim sistemi ve programları

ile projelerini hazırlamak, uygulamak, örnek çiftçi yetiştirmek üzere eğitim program ve projeleri uygulamak, çiftçi kadınları ve kızlarına ev ekonomisi, çocukları ve gençlerine teknik ve pratik çiftçilik öğretmek üzere tedbirler almak, uygulamalar yapmak, örnek çiftçi yetiştirmek ve tarım yayımı ve eğitimi için her türlü merkezi gibi tesisleri kurmak, kurslar açmak, bu alanlarda teknisyen yetiştirmek, bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak,

❖ Taşınır, taşınmaz, çiftçi mallarının korunmasını özel kanunlara göre sağlamak için ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak ve tarım dışında kullanılmaya tahsis edilecek araziye tespit etmek, bunların kullanılmasına izin vermek için ilgili kuruluşlarla koordinasyon sağlamak, devletin hüküm ve tasarrufu altında veya özel mülkiyetinde bulunan yabancı fıstıklık, zeytinlik, harnupluk, fundalık, makilik, çayır ve meraların altyapı tesislerini korumak ve verimlilik ilkesi ile ıslah, imar ve ihya etmek, gıda konularında araştırmalar yapmak, pilot tesisler kurmak, gıda kontrolüne yardımcı olmak, diğer kuruluşlarla işbirliği içinde Türk Gıda Kodeksi'nin hazırlanması ve uygulanmasını gerçekleştirmek, gıda ve yem sanayileri ürünlerinin belirlenmiş esaslara uygunluğunu denetlemek, 1734 sayılı Yem Kanunu ile verilen işleri yapmak, yem tescil ve kontrol hizmetlerini yürütmek,

❖ Bitkilerde ve ürünlerinde meydana gelen hastalıklar, haşereler ve yabancı otlarla mücadele etmek veya ettirmek, bu konularda araştırmalar yapmak, zirai mücadeleye zirai karantina planlarını, yıllık uygulama programlarını ve projelerini yapmak, hastalık ve zararlıların yayılmalarını önlemek için tedbirler almak, ithal ve ihraç olunan bitkisel ürünleri hastalık ve zararlılar yönünden kontrol etmek, iç ve dış karantina ilkelerini, sınırlayıcı ve yasaklayıcı tedbirleri belirlemek, duyurmak, uygulamak, uygulamaları kontrol etmek, zararlılar hakkında çiftçileri eğitmek, onları tehlikelere karşı uyarmak, çiftçi imkânları ile önlenemeyen salgın hastalık ve zararlılara karşı Devlet mücadelelerini programlayıp uygulamak, 6968 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasını sağlamak ve denetlemek,

❖ Zirai mücadele ilaçlarının, alet ve marinalarının ithal, imal, satış ve kullanılma esaslarını tespit etmek, uygulamak ve bu ilaçların insan, hayvan ve çevreye zarar vermeyecek şekilde kullanılmasını teminen gerekli denetlemeleri yapmak,

❖ Su Ürünleri Kanunu ile verilen görevlerden Bakanlık'la ilgili olanları yapmak ve yaptırmak,

❖ Tarım alanlarının gayesine uygun bir şekilde kullanılmasını sağlamak, denetlemek ve ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, Yayım Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülmekte olan, Kitaplar ve televizyon yoluyla çiftçilerimizin eğitimini amaçlayan YAYÇEP (Yaygın Çiftçi Eğitim ve Yayım Projesi) Kooperatifçilik, El sanatları, Teşvik ve Desteklemeler" konularında yapılan 51 adet eğitim programını desteklemek üzere hazırlanmıştır.

Projenin bir ürünü olan kitapların ağırlıklı konularından birisini ekonomik ve sosyal dayanışmanın en güzel örnekleri olan kooperatifler oluşturmaktadır. Tarım ve hayvancılık üretim potansiyelimizin tam olarak yansıtılması için devletçe uygulanan Teşvik ve Desteklemelerin neler olduğu, bunlardan kimlerin ve nasıl yararlanacağı anlatılmıştır.

4.4.1.3. Milli Eğitim Bakanlığı

Türkiye'de kooperatifçilik eğitimi yetersiz de olsa ilköğretimde başlamaktadır. Ortaöğretimde devam eden eğitim detaylı olmamakla birlikte en yoğun olarak yükseköğretimde verilmektedir. Türkiye'de kooperatifçilik eğitiminin günümüzde örgün eğitim içinde ne şekilde verildiği ise bu başlık altında işlenecektir.

4.4.1.3.1. İlköğretim Okullarında Kooperatifçilik

İlköğretim kurumlarına bakıldığında 1-5. sınıfların ders programlarında kooperatifçilik dersi olmamasına rağmen okul kooperatifleri uygulamasına yer verilmektedir.

Okul Kooperatifleri Anasözleşmesi 4. Maddeye göre okul kooperatifi, ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmak üzere öğrenci, öğretmen, yönetici ve diğer personel tarafından kurulan ve yönetilen bir kuruluştur.

Öğrenciler, yönetecekleri ve ortak olacakları okul kooperatifi aracılığıyla kooperatif ilkelerini ve toplum kalkınmasındaki rolünü uygulamalı olarak

öğrenmektedirler. Okul kooperatifi ortaklarına ekonomik çıkar sağladığı gibi kooperatifçiliğin öğrencilere uygulamalı olarak öğretilmesinde de iyi bir araçtır.

“Okul kooperatiflerinde, kooperatifçiliğin bütün şartlarının yerine getirilmesi, özellikle risturn konusunun gereği gibi uygulanması oldukça zordur. Fakat okul çağlarında maddi ve manevi değerleri geliştirerek öğrencilere kooperatif fikrinin verilmesi, ülke kooperatifçiliğinin gelişmesinde önemli rol oynar” (Tekeli, 1993, s.6).

İlköğretim okullarının 6. 7. ve 8. sınıflarında ise ticaret dersi içinde okutulacak üniteler içinde kooperatifçilik ünitesi yer almaktadır. Ancak bu üniteyi seçmek öğretmenin tercihine bırakılmıştır.

4.4.1.3.2. Ortaöğretim Kurumlarında Kooperatifçilik

Milli Eğitim Bakanlığında Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğüne bağlı Ticaret Meslek ve Anadolu Ticaret Meslek Liseleri'nin Muhasebe ve Finansman alanında “Kooperatifçilik” Dal olarak sunulmaktadır. Kooperatifçilik Dalında Kooperatifçilik Bilgisi, Kooperatifçilik Teknikleri ve Kooperatifçilik Uygulaması meslek dersleri okutulmaktadır. Bu dal içerisindeki meslek dersleri hakkında genel bilgiler aşağıda verilmiştir.

❖ **Kooperatifçilik Bilgisi:** Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü ve Koopep-2000 projesine göre 2 saatlik “Kooperatifçilik Bilgisi” dersi öğretim programının, Ticaret Meslek Liselerinin 10. sınıflarında zorunlu ders, Liseler ve Anadolu Öğretmen Liselerinin 10. sınıflarıyla İmam Hatip Liselerinin 11. sınıflarında seçmeli ders, diğer Meslekî Ve Teknik Liselerde de seçmeli meslek dersi olarak, 2000-2001 öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere uygulanmaya başlanmıştır.

Ticaret Liselerinde bu dersin zorunlu ders olarak okutulabilmesi için X. sınıfta haftada toplam 4 saat olan seçmeli meslek derslerinin 2 saat azaltılması, haftada 23 saat olan meslek dersleri toplamının 25 saate çıkarılması ve haftalık ders çizelgelerinin buna göre yeniden düzenlenmesi kararlaştırıldı.

Öğrencileri kooperatifçilik konusunda bilgilendirmek ve bilinçlendirmek amacıyla Kooperatifçilik Bilgisi dersi öğretim programı hazırlanmıştır. Kooperatifçilik Bilgisi dersi öğretim programının hazırlanışının amacı öğrencilere kooperatifçiliğin ülkemiz açısından öneminin kavratılmasıdır.

Kooperatifçilik Bilgisi dersi öğretim programı; Kooperatifler Hakkında Genel Bilgiler, Kooperatiflerin Kuruluşu, Kooperatiflere Ortak Olma ve Ortaklığın Sona Ermesi, Ortakların Hakları, Ödevleri ve Sorumlulukları, Kooperatifin Organları, Kooperatiflerin Sorunları, Kooperatiflerin Dağılması ünitelerini kapsamaktadır.

Kooperatifçilik Bilgisi Dersi Öğretim Programı, Ticaret ve Turizm Öğretimi Okullarında haftada 2 ders saati okutulmak üzere hazırlanmıştır.

Bu program öğrencilerin; kooperatifçiliğin ülkeler açısından sosyal ve ekonomik açıdan önemini kavramalarını, kooperatiflerde yönetimin önemini kavramalarını, kooperatiflerde yönetim organlarının işleyişini kavramalarını, kooperatifçilik eğitimi ile kendine güven, yardımlaşma, dayanışma, girişimcilik ve demokrasi bilinci geliştirmelerini, kooperatifler ile devlet arasındaki ilişkileri kavramalarını, kooperatifçilik uygulamaları ile ilgili işlemleri yapmalarını, edindiği bilgileri günlük yaşama aktarabilmelerini amaçlamaktadır.

❖ **Kooperatifçilik Teknikleri:** Bu ders Kooperatifçilik Bölümü öğrencilerinin uygulamalı eğitim gördükleri işyerlerindeki eğitimi destekleyecek şekilde uygulanmaktadır. Kooperatiflerin özellikleri ve Türkiye'deki gelişimi üzerinde durulmakta, kooperatiflerin kuruluşu ile ilgili belgeler tanıtılmaktadır.

Kooperatiflerde tutulması gereken defter ve belgeler öğrencilere tanıtılmakta, muhasebede kullanılan fişler tanıtılmakta ve asılları üzerinde işlem yaptırılmaktadır.

Kooperatifçilik Teknikleri dersi öğretim programı; Kooperatifler Hakkında Genel Bilgiler, Kooperatiflerin Kuruluşu, Kooperatif Ortak İlişkileri, Kooperatif Organları, Kooperatif Türleri ve Üst Kuruluşları, Kooperatif Devlet İlişkileri,

Kooperatiflerin Başarısı ve Başarısızlığı, Kooperatiflerin Birleşmesi ve Dağılması, Özel Kanunlarla Kurulan Kooperatifler, Kooperatif Muhasebesinde Kullanılan Defter ve Belgeler, Kooperatif İşlemleri ve Muhasebe Kayıtları, Kooperatiflerin Dağılması ve Tasfiyesine İlişkin Kayıtlar, Kooperatiflerin Birleşmesine İlişkin Kayıtlar, Kooperatiflerin Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebe Kayıtları ünitelerini kapsamaktadır.

❖ **Kooperatifçilik Uygulaması:** Bu program öğrencilerin; kooperatiflerin kuruluşunu kavrar, kuruluş işlemlerini sırası ile yapması ana sözleşme yapması, kooperatiflerin organlarını tanır, organlara seçilme, seçme becerisi kazanır, Vergi Dairesi, SSK, Bölge Çalışma Müdürlüğü gibi sosyal kuruluşları ve bu kuruluşlarla kooperatiflerin ilişkilerini kavraması, kooperatif muhasebesinde kullanılan defterleri tanıması, kayıt yapabilmesi, çeşitli bildirimlerde bulunabilme alışkanlığı kazanması, kooperatiflerde dönem sonunda yapılacak envanter işlemleri ve kayıtlarını yapması amaçlanmıştır.

Kooperatifçilik uygulaması dersi öğretim programı; Kooperatiflerin Kuruluşu, Kooperatif-Ortak İlişkileri, Kooperatif Organları, Kooperatif Muhasebesinde Kullanılan Defter Ve Belgeler, Kooperatiflerde Dönem Sonu İşlemleri, Kooperatiflerin Dağılması Ve Tasfiyesine Ait Konular ünitelerini kapsamaktadır.

“Meslek derslerinin yanı sıra Ortaöğretim programlarında; Genel Muhasebe, Dönem Sonu Muhasebe işlemleri, Maliyet Muhasebesi, Şirketler muhasebesi, Bilgisayarlı Kooperatif Muhasebesi, Genel İşletme, Ticari ve Sınai İşletmecilik, Ticari Ortaklıklar, Türk Vergi Sistemi, Kamu Maliyesi, Finansal Yönetim, Genel Hukuk Bilgisi, Borçlar Hukuku, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Ticaret Hukuku Bilgisi, Tarım Hukuku, Kırsal Sosyoloji, İktisada Giriş, Makro İktisat, Genel Ekonomi, Türkiye Ekonomisi, Tarım Ekonomisi, Çalışma Ekonomisi, Tarım Politikası, Kalkınma Ekonomisi gibi İşletme ve İktisat ağırlıklı dersler okutulmaktadır” (Koçtürk ve diğ. 2005, s.79).

4.4.1.3.3. KOOPEP–2000 Projesi

Bilindiği gibi, ülkemizdeki kooperatifçiliğin yönetsel, yasal, eğitim, finansman, üst örgütlenme ve diğer işletmecilik (pazarlama, muhasebe, araştırma ve yayın gibi) alanlarıyla ilgili temel sorunları vardır. "Eğitim Sorunu" önemli ve öncelikli bir yer tutmaktadır. Öncelikli olarak bu sorunu ortadan kaldırmak amacıyla Koop-Mer'in de kurucusu olan Yrd. Doç. Dr. Hakan Koç Milli Eğitim Bakanlığı Müşaviri olarak görevlendirilmiş ve bu projeyi geliştirmiştir.

2000 yılı başında ülkemizde kooperatifçilik alanında faaliyet gösteren ilgili bakanlıklar başta olmak üzere, tüm kuruluş temsilcilerinin görüşleri alınarak, Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü'nün eşgüdümünde 10 Şubat 2000 tarihli ve 712 sayılı bakanlık onayı ile resmileşen KOOPEP–2000 projesinin Uygulama aşamalarında yer alan çalışmalar aşağıda özetlenmiştir:

"İlk aşamada ve 6 bölgede (Ankara, Şanlıurfa, Sinop, İstanbul, Erzurum ve İzmir) olmak üzere, Yrd. Doç. Dr. Hakan Koç'un eşgüdümünde akademisyen ve uzmanlarca 81 ilde görev yapan alanla ilgili 300'den fazla sayıdaki öğretmen, "Eğiticiler Eğitimi" grubu olarak hizmet içi eğitime alınmış ve bu öğretmenlere proje bilinci kazandırılmıştır. İkinci aşamada, bu eğitime katılan öğretmenler kendi görev yaptıkları illerde yine alana yakın öğretmenleri eğitime almış olup, 2000 yılı Mayıs ve Haziran ayları içinde 2000'den fazla öğretmenin bu çalışmalara katılımı sağlanmıştır. Projenin temel amacı olarak, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulması öngörülen "Kooperatifçilik Dersleri"nin alt yapısı hazırlanmıştır. Üçüncü aşamada ise, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun; 01.08.2000 Tarihli ve 347 sayılı kararı ile Çıraklık Eğitim haftalık ders çizelgesinin 3. yılında "İşletme Bilgisi ve Kooperatifçilik Dersi" konulmuştur. 01.09.2000 tarihli ve 365 sayılı karar ile "Kooperatifçilik Bilgisi" dersinin, Ticaret Meslek Liselerinin 10.sınıfları ile İmam Hatip Liselerinin 11.sınıflarında seçmeli ders, Diğer mesleki ve teknik liselerde de seçmeli meslek dersi olarak 2000-2001 öğretim yılından itibaren denenip geliştirmek üzere uygulanması kabul edilmiştir. 01.09.2000 tarihli ve 366 sayılı karar ile Halk Eğitim Merkezleri kooperatifçilik kursu eğitim programının kabulü kararlaştırılmış 2000 yılından itibaren

yurt genelindeki 920 Halk Eğitim Merkezi'nde ve çevrenin koşullarına göre yetişkinlere yönelik kooperatifçilik kurslarının açılması olanağı sağlanmıştır”(Koç, 2006, s.4)

Çıracılık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı Halk Eğitim merkezlerinde verilen Kooperatifçilik Kurs Programları incelenmiş ve buna göre Kooperatifçilik Programının içeriği, anayasamızın ilgili hükümleri ve toplumun ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Kursiyerlere; kooperatifçiliğin esası olan birlik, dayanışma, girişimcilik, demokrasi bilinci göz önünde bulundurularak ortak bir amaç etrafında birleşme, bir arada çalışma ve iş bölümü yapma becerisini kazandırmak hedeflenmiştir.

Kurs süresi 104 saat olarak tespit edilmiş, programın hazırlanmasında kursiyerlerin yaşı, eğitim düzeyi ve ihtiyaçları dikkate alınmıştır. Program Kursiyerlerin; kooperatifçiliğin ülke ekonomisi açısından önemini kavramalarını, kooperatiflerde yönetimin önemini kavramalarını, kooperatiflerde yönetim organlarının işleyişini kavramalarını, kooperatifçilik eğitimi ile kendine güven, yardımlaşma, dayanışma, girişimcilik ve demokrasi bilinci geliştirmelerini, kooperatifler ile devlet arasındaki ilişkileri kavramalarını, kooperatifçilik uygulamaları ile ilgili işlemleri yapmalarını, edindiği bilgileri günlük yaşama aktarabilmelerini amaçlamaktadır.

4.4.1.4. Üniversiteler

“Yüksek öğretimde kooperatifçilik eğitimi oldukça eskiye dayanmaktadır. Ancak Türkiye’de kooperatifçilik eğitiminin üniversitelerde ayrı bir bilim dalı olarak yer alması daha çok Üçüncü Plan döneminden itibaren, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Yüksek Öğretmen Okulları ve Turizm işletmeciliği Yüksek Okulları ile Ticari İlimler Akademileri ve bu akademilerin bünyesinde kurulan “Kooperatifçilik Enstitüleri”nde Yüksek Lisans düzeyinde kooperatifçiler, eğitimciler ve uzmanların yetişmesine olanak tanınmıştır. İktisadi İdari Bilimler Fakültelerinin bazıları ile Siyasal Bilgiler Fakültesi gibi kurumlarda ise İşletme Bölümleri’nde Kooperatifçilik Ana Bilim Dalı’nın açılmasıyla eğitim hizmeti verilmiştir” (Koç, 2001, s.47).

2547 Sayılı Yüksek Öğretim Yasasının çıkarılmasıyla yeniden örgütlenen üniversitelerimizin sayısı 2009-2010 eğitim öğretim yılı itibariyle 94’e ulaşmıştır. Bu

üniversitelerin çoğunda kooperatifçilik eğitimi, çeşitli anabilim dalları ve programlar içinde yapılmaktadır.

4.4.1.4.1. Ön Lisans Düzeyinde Kooperatifçilik Eğitimi

Ön Lisans Düzeyinde Üniversiteleri incelediğimizde Meslek Yüksek Okullarının İşletme Bölümü ve Kooperatifçilik Programları ön plana çıkmaktadır. Üniversitelere bağlı yüksek okullarda kooperatifçilik programı, bu alanda ihtiyaç duyulan eğitimli iş gücünü karşılamak amacı ile etkili bir ders programı uygulamakta ve bu paralelde eğitim vermektedir. Bu programlar genel olarak, tarım işletmelerinde proje hazırlama, muhasebe kayıtlarını düzenleme, finansman ve ürün pazarlama gibi alanlarda çalışabilen, tarımsal işletmelerin karlılık durumlarını arttırmayı hedefleyen elamanları yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Programda Genel Muhasebe, Bilgisayara Giriş, Genel İşletme, İktisata Giriş, Matematik Genel Hukuk Bilgisi, Genel Kooperatifçilik, Türk Dili, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Yabancı Dil, Beden Eğitimi, Güzel Sanatlar, Düşünce Sporları, Bilgisayar Büro Programları, Makro İktisat, Ticari Matematik, Ticaret Hukuku Bilgisi, İstatistik, Kooperatif İşletmeciliği, Kooperatifler Mevzuatı, Maliyet Muhasebesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Kooperatifler Muhasebesi, Yönlendirilmiş Çalışma, Dönem sonu Muhasebe İşlemleri, Halkla İlişkiler, Güncel Ekonomik Sorunlar, Türkiye Ekonomisi. Türkiye de Kooperatifçilik Uygulamaları, Bilgisayarlı Muhasebe, Tarımsal Kooperatifçilik, Türk Vergi sistemi gibi dersler okutulmaktadır.

Günümüzde kooperatifçilik programını bölümlerine dâhil eden Meslek Yüksek Okullarına Ahi Evran Üniversitesi Mucur Meslek Yüksek Okulu, Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak Meslek Yüksekokulu, Sultanhisar Meslek Yüksekokulu, Nazilli Meslek Yüksekokulu, Celal Bayar Üniversitesi, Alaşehir Meslek Yüksekokulu, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Biga Meslek Yüksekokulu, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Meslek Yüksekokulu'nu örnek gösterebiliriz.

4.4.1.4.2. Lisans Düzeyinde Kooperatifçilik

Lisans düzeyinde üniversiteleri incelediğimizde üniversitelerin İktisadi İdari Bilimler Fakülteleri, Ziraat Fakülteleri ve kapatılan Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültelerine bağlı bölümlerde kooperatifçilik ile ilgili dersler zorunlu veya seçmeli olarak okutulmaktadır.

Abant İzzet Baysal, Trakya ve Afyon Kocatepe Üniversitelerinin İktisadi İdari Bilimler Fakülteleri İşletme Bölümü dışında, kooperatifçilik ana bilim dalına ait dersler zorunlu ders programı içinde bulunmamaktadır. Az sayıda bulunanlar ise seçimlik dersler içinde yer almaktadır. Bu durum da bize kooperatifçilik ana bilim dalının üniversitelerimiz tarafından terk edildiğini göstermektedir. Ziraat Fakültelerinde ise tarımın geliştirilmesi amacıyla Bahçe Bitkileri Bölümü, Bitki Koruma Bölümü, Su Ürünleri Bölümü, Tarım Ekonomisi Bölümü, Tarla Bitkileri Bölümü, Tarım Makineleri Bölümü, Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü, Toprak Bölümü ve Zootečni Bölümü gibi çeşitli bölümlerde eğitim verilmektedir.

Özellikle Gazi Üniversitesi Kooperatifçilik alanına ayrı bir önem göstermekte ve bu alanda çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Üniversitenin Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi İşletme Eğitimi Bölümü Tarımsal İşletmecilik ve Kooperatifçilik Eğitimi Anabilim Dalı'nda eğitim verilmektedir. Ayrıca üniversite bünyesinde 09 Temmuz 2006 tarihinde Yrd. Doç. Dr. Hakan KOÇ tarafından Kooperatifçilik Araştırma ve Uygulama Merkezi kurulmuştur. Merkez kurulduğu günden bugüne V (beş) dönemde Kooperatifçilik Sertifikası Eğitim Programı düzenlemiş, bu programlarda toplam 62 kişiye "Kooperatifçilik Eğitimi Sertifikası" verilmiştir.

4.4.1.4.3. Yüksek Lisans Düzeyinde Kooperatifçilik

Yüksek Lisans düzeyinde üniversiteleri incelediğimizde üniversitelerin Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı İşletme, Fen Bilimleri Enstitüsüne bağlı Tarım Ekonomisi Anabilim Dallarının altında alt bilim dalı olarak kooperatifçilik, Tarımsal Kooperatifçilik ve Kooperatifçilik Dallarında ilgili dersler zorunlu veya seçmeli olarak okutulmaktadır.

Kooperatifçilik ile ilgili derslerde; Avrupa Birliği ülkelerinde kooperatifçilik hareketi ve diğer bazı gelişmiş ülkelerde kooperatifçilik, Türkiye'deki kooperatifçilik hareketi ve incelenen ülkelerle karşılaştırmalı analizi; üst örgütlenmeleri, finansman düzeni ve kaynakları, kooperatifçilik eğitimi ve kooperatifçilik araştırmaları, kooperatiflerin hukuki durumu ve kooperatiflerin denetlenme düzeni açısından bugünkü mevcut durumu hakkında bilgiler verilmektedir.

Türkiye'de üniversitelerin yüksek lisans programlarında kooperatifçiliğin ayrı bir bilim dalı olarak yer almayışı büyük bir eksiklik olup gereken önemin verilmesi konusunda üniversite yönetimlerine büyük iş düşmektedir.

4.4.1.5. Türkiye Ziraat Odaları Birliği

Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB) 6964 Sayılı Kanun'un 24 üncü maddesinde belirtilen görevleri ile ilgili olarak tarım politikasının gerçekleştirilmesine yardımcı olmak ve uygulanan tarım politikasının sonuçlarını değerlendirmek için raporlar hazırlamaktadır. Böylece tarım sektörünün ülke ekonomisine yaptığı katkının artırılmasına ve çiftçilerin ekonomik ve sosyal yönlerden gelişmesine çalışmaktadır. Ayrıca tarım sektörü ile ilgili toplantılara iştirak etmekte veya bu tür toplantıların düzenlenmesi konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Tarım ile ilgili yeni kanun teklifleri hazırlanmakta ve hazırlanan kanun teklifleri ile ilgili görüş belirtilmektedir.

“TZOB'nin bir diğer işlevi de, hükümet yetkilileri ile görüşmeler yaparak, çiftçilerin sorunlarını ve bunların çözümüne ilişkin önerileri iletmesidir. Diğer taraftan zaman zaman yapılan bölgesel toplantılarla çiftçilerin uygulanan tarım politikaları ile ilgili görüşleri belirlenmektedir” (www.tzob.org.tr.).

Ülkemizde Mayıs 2009 tarihi itibarıyla 721 ziraat odasında 4.800.000 çiftçi kayıtlıdır. TZOB'nin görevleri, tarım sektörü ile ilgili toplantılara katılmak, görüşlerini belirtmek, raporlar hazırlamak ve hükümet yetkilileri ile görüşerek çiftçilerin sorunlarını aktarmak, tarımla ilgili yeni kanun teklifleri hazırlamak ve bunlarla ilgili görüşlerini iletme, ulusal ve uluslararası platformlarda çiftçileri temsil etmek olarak özetlenebilir.

Ziraat Odalarının kuruluş kanununda yer alan görevleri şunlardır:

- ❖ Ziraat ve ziraat ile uğraşan çiftçi ve işçiyi alakadar eden bilumum bilgileri, haberleri toplamak ve bu mevzularda her türlü incelemeler, endeksler, kendi çevrelerine mahsus istatistikler yapmak ve alakalılarca istenilen bilgi ve kayıtları vermek,
- ❖ Tarımın gelişmesi için gerekli gördüğü mevzuat değişikliklerinin yapılabilmesi veya yeni mevzuatın tedvini maksadıyla Odalar Birliğine teklifte bulunmak,
- ❖ Köylerin içtimai ve iktisadi kalkınmasına dair plan ve programların hazırlanmasında ilgili idare ve teşekküllerle işbirliği yapmak ve yardımcı olmak,
- ❖ Çiftçiye pratik bilgiler vermek üzere ziraat kursları, kış dershaneleri, tesis ve konferanslar tertip etmek, ziraat tahsilini teşvik etmek, ziraat öğretim ve eğitim sistemi hakkında müşahede ve mütalaalarını ilgililer bildirmek,
- ❖ Bölgelerindeki ormanların korunması, çıplak yerlerin ağaçlandırılması, elverişli yerlerde kavaklık, söğütlük vs. ağaçlıkların tesis edilmesi hususlarında halkı teşvik etmek ve gerekli telkinlerde bulunmak, ağaç ve orman sevgisini yaymak,
- ❖ Çiftçi kütüklerini tutmak, çiftçilere açılacak krediler ve verilecek tohumlara esas olmak üzere gerekli malumatı, krediyi ve tohumluğu verecek teşekküllere bildirmek ve bunların yerlerine sarf edilip edilmediğini mahallinde tetkik ve takip etmek, neticelerini ilgili teşekküllere haber vermek,
- ❖ Sergiler panayırlar açmak, müsabakalar tertip etmek, mahsullerin standartlaşmasına çalışmak,
- ❖ İlgililerin ve resmi makamların talebi üzerine meslek ihtilaflarında hakem olmak, mahkemelere ehli vukuf listesi göndermek, diğer meslek odaları ve teşekkülleriyle kendi sahası dâhilinde işbirliği yapmak.

“Bunun yanında güçlü ve bağımsız bir çiftçi teşkilatı olarak Ziraat Odalarına pratiğe dönük araştırma, yayım, standart tespiti, zirai planlamaya temel teşkil edecek verilerin toplanması gibi teknik konular yanında, çiftçinin alınterinin değerlendirilmesi için yapılacak faaliyetlerde daha büyük ve önemli görevler düşmektedir” (DPT, 2000, s.15-16).

4.4.2. Özel Kuruluşlar

“Özel Kuruluşlar; Türkiye Milli Kooperatifler Birliği, Türk Kooperatifçilik Kurumu, Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği, Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı, Diğer Kuruluşlar” olarak sayılabilir. (Koç, 2001, s. 32).

Kooperatif üst örgütleri genelde kendi personelleri için eğitim kursları düzenlemektedir. Kursların düzenlenmesinde personele hizmetin gerektirdiği bilgi, yetenek ve uygulama tecrübesi kazandırmak için genel kooperatifçilik, teknik kooperatifçilik, yönetim ve muhasebe konularında eğitim çalışmaları yapmaktadırlar.

4.4.2.1. Türkiye Milli Kooperatifler Birliği

Türkiye Milli Kooperatifler Birliği (Türkiye-Koop), ulusal birlik örgütlenmesine olanak sağlayan 1163 sayılı Kooperatifler Yasası'nın yürürlüğe girmesinden ancak 22 yıl sonra 30 Aralık 1991 tarihinde kurulabilmiştir. Kent Kooperatifleri Merkez Birliği'nin, kuruluşunun ikinci yıldönümünde, 17-18 Mart 1990 günlerinde Ankara'da düzenlediği I. Kooperatifçilik Kurultayı, Türk kooperatifçiliğinin üst örgütlenmesinin tamamlanması açısından bir dönüm noktası olmuştur.

Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin amacı, ortağı olan Kooperatifler Merkez Birliklerinin ve Kooperatif Birliklerinin ortak yararlarını korumak, aralarında eş güdüm sağlamak, amaçlarını gerçekleştirmeleri için çalışmalar yapmak, çalışmalarını denetlemek, verimliliklerini artırmak, dış ülkelerle ilişkilerini düzenlemek, Türk Kooperatifçiliğinin gelişmesine katkıda bulunmaktır.

Anasözleşmesindeki amaç maddesi doğrultusunda, ülkemizin kooperatifçilik hareketinin gelişmesi ve sorunlarının çözümü için çalışmalar yapmaktadır. Bu bağlamda Seminer, Panel ve Konferans çalışmaları yapılmaktadır. Seminer çalışmaları yayınlanmaktadır. Ayrıca ayda bir yayınlanan “Haber Bülteni”nde ortakların çalışmaları ile ilgili haberlerin dışında dünyadaki kooperatifçilik haberlerine yer vermektedir. TÜRKİYE-KOOP Uluslararası Kooperatifler Birliği “ICA”nin üyesidir.

TÜRKİYE KOOP, yönetiminin 19.12.2006 tarihli toplantısında kurulma kararını aldığı "Eğitim, Araştırma ve Yayın Merkezi"nin finansmanı için arayışlarda bulunmuştur. Bu bağlamda Türkiye AB Genel Sekreterliği nezdinde ilgililerle görüşülmüş, kendilerine AB üyelik sürecinde eğitim yolu ile kooperatif destek proje tasarımı sunulmuştur. Aynı konuda ICA'nin Avrupa Bölgesi temsilciliği ve ILO işbirliğini sağlamak amacı ile proje bu kuruluşlara sunulmuş, olanaklarının değerlendirilmesi çalışmalarının yapıldığı haberi alınmıştır.

Proje, kooperatifçiliğimizin temel sorunlarından eğitim konusunda kurumsal bir yapıyla destek sağlamak amacını taşımaktadır. Ülkemizin AB üyeliği sürecinde kooperatiflerimizin AB normlarına intibak, sorunlarının çözümünde katkı sağlanması istenmektedir.

4.4.2.2. Türk Kooperatifçilik Kurumu

Türk Kooperatifçilik Kurumu Büyük Önder Atatürk'ün direktifleri üzerine 20 Mayıs 1931 tarihinde İstanbul'da "Türk Kooperatifçilik Cemiyeti" adıyla kurulmuştur.

Türk Kooperatifçilik Cemiyeti 1933 yılı sonunda merkezini Ankara'ya nakletmiştir. 10.6.1946 tarih ve 3/4325 Sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Türk Kooperatifçilik Cemiyeti'nin genel menfaate yararlı cemiyetlerden sayılması kabul edilmiştir. Cemiyet 1948 yılında "Türk Kooperatifçilik Kurumu" adını almıştır. Kurum 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'na, daha sonra da 2908 sayılı Dernekler Kanunu'na göre tüzüğünde gerekli değişiklikleri yapmış ve halen Dernekler Kanunu hükümlerine göre faaliyetlerine devam etmektedir.

Kurum, Danışma-Araştırma Faaliyetlerini; Kooperatifçilik konusuyla ilgili danışmanlık, yeni araştırmaları desteklemek ve yapılmış araştırmaların basılması olmak üzere üç ana grupta yürütür. Danışmanlık hizmetiyle ilgili olarak çeşitli kooperatif idarecilerinin, kooperatifçilikle ilgili kuruluşların, kooperatiflerin ve şahısların bildirmiş oldukları sorunlarına ilişkin çözüm önerileri geliştirilerek ilgililere iletmektedir.

Kurum, kuruluş yılından beri gösterdiği faaliyetler arasında önemli bir yeri olan yayın çalışmaları sürdürülmekte olup Karınca Kooperatif Postası Dergisi, Cooperation in Türkiye, Kooperatifçilik Yıllığı adlı gergileri çıkarmaktadır.

Karınca Kooperatif Postası Dergisi, 1934 yılında yayın hayatına başlayan bu dergi, aylık bir dergi olarak kurulduğu yıldan bu yana faaliyetini sürdürmektedir. Kooperatif alanında ilmi bir başvuru kaynağıdır. Dergide çeşitli ilim, fikir ve sanat haberlerine yer verilerek okuyucular bilgilendirilmektedir.

Cooperation in Türkiye dergisi yurt dışındaki kooperatifçilere ve öteki ilgililere hitap etmektedir. Dergi İngilizce ve Almanca yayınlanmakta kooperatifçilik çalışmalarının yanısıra tarihi ve kültürel değerlerimize önem vererek ülkenin tanıtılmasına katkıda bulunmaktadır.

Kooperatifçilik Yıllığı; Kooperatif düşüncesinin akademik seviyede incelenmesi ve araştırılmasına katkı sağlamak amacıyla 1991 yılında alınan bir karar gereği her yıl 1 (bir) sayı çıkarılmaktadır. Kooperatifçilik ve sosyal bilimler alanlarında çalışan araştırmacılarla, yazarların makaleleri, kooperatifçilik istatistikleri, mevzuat değişiklikleri, yeni yayınlar ve çeşitli kooperatifçilik bilgilerinin yer aldığı yıllık bu alandaki boşluğu dolduracak niteliktedir.

4.4.2.3. Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği

Ülkemizde kooperatifçilik ve tarım alanında önemli bir yere sahip olan Tarım Kredi Kooperatifleri'nin eğitimdeki temel amacı; personelin mesleki ve teknik yönden yetiştirilmesini sağlamak, verimliliklerini artırmak daha ileriki görevlere hazırlanmaları için uygulanan hizmetiçi eğitim ile ortakların ve diğer üreticilerin tarımsal eğitim hizmetlerinden daha iyi faydalanacakları çalışmalar gerçekleştirmektir.

Bu amacı gerçekleştirmek amacıyla; Merkez Birliği Kanun ve Anasözleşmeyle çalışma plan ve yıllık programlarında öngörülen amaçları doğrultusunda, personele hizmetin gerektirdiği bilgi, beceri, moral ve uygulama yeteneğinin kazandırılması ve üst görev kadroları için yetiştirilmesi, hizmet alanındaki yenilik ve gelişmelere

intibaklarının sağlanması, ortak ve diğer üreticilerin mesleki ve teknik yönden bilgilerinin artırılması, sosyal ve kültürel konularla ilgili çalışmalarda bulunmuş, düzenlenecek olan eğitimlerin gerçekleştirilmesinde üniversite, kamu kurum ve kuruluşları ile yurt içi ve dışı kooperatif kuruluşlarıyla işbirliği yapmıştır.

Ayrıca birlikte, Eğitim Öğretim ve Sınav Yönergesi esaslarıncı yüksek öğrenim öğrencilerine branşlarına uygun olan birimlerde “Staj eğitimi”, 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu uyarınca belirlenen kontenjan dâhilinde ise Meslek Liselerinde öğrenim gören öğrencilere “Beceri Eğitimi” yapma imkânı sağlanmaktadır.

Tablo 4.4.2.3.1 Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Müdürlüğü

Bünyesinde 2001- 2007 Yılları Arasında Düzenlenen Hizmetçi Eğitim Faaliyetleri.

Yıllar	Kurs/Seminer Sayısı	Süre (Gün)	İştirakçi Sayısı
2001	19	193	648
2002	13	123	571
2003	21	150	638
2004	52	242	1339
2005	32	244	1320
2006	53	263	1913
2007	91	314	2775
Toplam	281	1529	9204

Kaynak: TTKKMB. (2007). **8. Olağan Genel Kurulu Faaliyet Raporu, Mali Raporları ve Çalışma Programları**, Ankara.

“Eğitim çalışmaları, birimlerin eğitim ihtiyaç analizleri doğrultusundaki talepleri dikkate alınarak, Eğitim Kurulu’nun yapacağı değerlendirme sonucunda planlanıp, Eğitim Yönetmeliği Esaslarına göre uygulamaya konulmaktadır”(TTKKMB, 2007).

4.4.2.4. Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler

Birlikleri Merkez Birliği

Köy Kalkınma kooperatifleri 1969 yılında 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun çıkması üzerine birlik düzeyinde üst örgütlenmeye başlamışlar, 1971 yılında bölgelerde kurulan Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Birlikleri, Ankara’da Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatif Birlikleri Merkez Birliği (KÖY-KOOP)’u kurmuşlardır.

1971 den 1975 yılına kadar aktif olarak çalışmayan Köy-Koop Merkez Birliği 1975 yılından sonra binlerce ortağına ve birliğe yol gösterici, yön verici, haklarının savunucusu olmuştur. 1975-1976 yıllarında, Romanya’dan traktör ithal etmiş ve piyasa fiyatının %30-40 altında bir fiyatla ortaklarına ulaştırılmıştır. 1978 yılında Uluslar arası Kooperatifler Birliğine üye olmuş, birçok dış ülkeye ithalat ve ihracat bağlantıları yapmış. Birleşmiş Milletler ile de bir teknik yardım projesi oluşturmuştur.

Faaliyetlerini hızla artıran Köy-Koop Merkez Birliği diğer yandan kooperatifçilik eğitimi ve tarım ilaçları alanına girmiş TABAN isimli kooperatifçilik dergisi çıkarmaya başlamıştır. Kooperatifçilik hareketinin finans ve kredi sorununun karşılanması amacıyla Bağcılar Bankasının %98 hissesini satın alarak bir Kooperatifler Bankası’nın ilk adımını atmışlardır.

“1999 yılında Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Kastamonu, Burdur, Malatya ve Kütahya Köy-Koop Birlikleri bir araya gelerek Köy-Koop Merkez Birliği’nin kurulmasını gerçekleştirmişlerdir” (Mülayim, 2003, s.35).

“Köy-Koop Merkez Birliği’nin yapılanması, yeni birliklerin kurulması, kırsal kesiminin kalkınması çalışmaları bu yönetimle başlatılmış ve Köy-Koop’un ICA’ya üye olması sağlanmıştır, Romanya, Bulgaristan, Sovyetler Birliği ve diğer Avrupa ülkeleri kooperatif birlikleriyle sıkı işbirliği dönemi başlatılmıştır” (İlbaş, 2007, s.13).

Köy-Koop Merkez Birliği Süleyman Demirel Üniversitesi ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi arasında imzalamış olduğu protokol çerçevesinde; Köy-Koop Merkez Birliğine bağlı Birliklere üye birim kooperatif ortaklarına, tarımla ilgili üretim ve yetiştirme teknikleri, kooperatifçilik, mevzuat ve uygulama esasları, kayıt sisteminin tutulması ve geliştirilmesi amacıyla bilgisayar kullanımı, AB ülkelerinde ve dünyada tarımsal kooperatifçilik uygulamaları konularında bilgi verilmektedir. Eğitime; öğretim görevlileri, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğünden konu uzmanları ve Köy-Koop Merkez Birliği yetkilileri katılmaktadır. Eğitim sonunda katılanlara sertifikaları verilmiştir.

5. YÖNTEM

Çalışmanın temel yapısını oluşturan birinci bölümde araştırmanın amacı, önemi sınırlılıkları ile ilgili bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, kooperatifçilik ile ilgili daha önce yapılmış olan araştırmalara ve ilgili literatür özetlerine yer verilmiş olup üçüncü ve dördüncü bölümde bu çalışmalara dayanarak kooperatifçilik ve kooperatifçilik eğitimi konularını içeren kavramsal ve kuramsal çerçeveye yer verilmiştir. Bu bölümde ise Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin eğitim sorununun incelenmesinde izlenecek olan kavram ve kuramlara yer verilmiştir. Bu bölümde ise kooperatif yöneticilerinin eğitim sorununa ilişkin uygulamanın yöntemi hakkında bilgi verilmiştir.

5.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada; Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Eğitim Sorunlarını ortaya koyabilmek ve bu sorunlara çözüm üretebilmek amacıyla, anket yoluyla durum saptamaya dayalı alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, 2008 yılı Temmuz-Kasım aylarında Türkiye’de faaliyette bulunan Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin eğitim sorunlarının tespit edilmesi söz konusudur. Bu bağlamda, genel çerçevesi bakımından betimsel bir araştırma niteliğini taşımaktadır. Betimsel araştırmalar, var olan bir durumu olduğu gibi izah etmeyi amaçlayan araştırmalardır. Bu araştırmada da, kooperatif yöneticilerinin eğitim sorunlarını betimlemek amacıyla bu yöntem de kullanılmıştır.

5.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye’de faaliyet gösteren Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticileri oluşturmaktadır. Evren sayısı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı verilerine göre 12.768’dir. Araştırmanın belirlenen sürede tamamlanabilmesi, ulaşımın kolay olması ve Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin her türünden en az bir temsilcinin bulunması gibi sebeplerle Ankara ili örneklem olarak belirlenmiştir. Örneklemeye yönelik bilgi toplama aşamasında Ankara Tarım İl Müdürlüğü ve Tarım Kredi Kooperatifleri Ankara Bölge Birliğinden elde edilen verilere göre Ankara’da faaliyet gösteren Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin sayısı 208 olarak tespit edilmiştir. Örneklemi oluşturan kooperatif yöneticilerinin %50’sine ulaşılmış ve anket uygulanacak yönetici sayısı 105 olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda anket çalışmasının evreni temsil etme gücü %0,82 ($105/12768=0,0082$)’dir. Bu sayının evreni temsil etme durumuna karar verilmesi tamamen tüm olanaklarla, geri dönüşün sağlanması için verilen uğraş sonucunda ulaşılabilen maksimum katılımı ifade etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle araştırmamız bir çalışma grubunu temsil etmektedir diyebiliriz.

5.3. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada, birincil veriler ve ikincil verilerden yararlanılmıştır. İkincil veriler yardımı ile bu alanda daha evvel yapılmış olan ve geçerliliği kabul edilen araştırmalar kaynak gösterilmek suretiyle tezin hipotezleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Birincil veriler olarak ise bu kurumlardaki yetkililerle yapılacak olan görüşmeler ile uygulanacak olan anket formları ile elde edilecek olan birincil veriler kullanılarak hipotezlerin geçerlilikleri araştırılmıştır.

Bu araştırmada kullanılan ölçme aracı, araştırmacı tarafından özel olarak bu çalışmada kullanılmak üzere, ilgili literatür incelenerek geliştirilmiş anket tekniğidir.

Anket bir kapak yazısından ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci kısımda demografik bilgiler yer almaktadır. Cevaplayıcı bilgileri (cinsiyet, eğitim, deneyim)

İkinci kısımda ise, kooperatif yöneticilerinin eğitim sorunlarını belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

5.4. Verilerin Analizi ve Yorumu

Anket sonuçlarından elde edilen veriler, SPSS 15.0 paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Her değişken için saptama; frekans ve yüzde analiziyle kendi başına veya diğer sorularla anlamlandırılmaya çalışılarak gerçekleştirilmiştir. Bunun için bazı sorular birleştirilerek genel bir durum değerlendirmesi yapılmıştır. Sonuçlar tablolar yardımıyla gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

6. TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFLERDE YÖNETİCİLERİN EĞİTİM SORUNUNA İLİŞKİN UYGULAMANIN BULGU VE YORUMLARI

Bu bölümde araştırma kapsamında toplanan verilerin analizinden elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Araştırma bulguları; kooperatiflerin genel demografik özelliklerine ilişkin bulgular, eğitim sorunlarına ilişkin bulgular olmak üzere iki bölümde incelenmiştir. Araştırmanın amacını gerçekleştirmek için belirlenen her hipotez testi ilgili olan bu bölümler arasında verilmiştir.

Hipotezler Khi-Kare testi aracılığı ile test edilmiş ve test sonuçları yorumlanarak hipotezler kabul ya da red edilmiştir. Hipotezlerin test edilmesinde anlamlılık seviyesi %10 olarak belirlenmiş olup hiçbir hipotezin testinde Yates düzelmesine gerek duyulmamıştır. Ancak Su Ürünleri ve Pancar Ekicileri Kooperatif Sayılarının yeterli olmayışı nedeniyle bu kooperatifler Sulama Kooperatifleriyle birleştirilerek diğer kooperatifler olarak yazılmıştır.

6.1. Kooperatiflerin Genel Demografik Özellikleri

Burada ankete katılan yöneticilerin ve kooperatiflerin genel özelliklerini tespit etmek amacıyla sorulan sorulardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Buna göre; yöneticilerin cinsiyet, eğitim, yaş ve deneyim durumları ile bir takım yorumları da içerecek biçimde, aşağıdaki tablo'da verilmiştir.

Tablo 6.1.1. Yöneticilerin Cinsiyet, Eğitim, Yaş, Deneyim Durumları.

Cinsiyet	Sayı	%	Eğitim	Sayı	%	Yaş	Sayı	%	Deneyim	Sayı	%
Erkek	103	98	İlk Öğretim	35	34	18-25	1	1	1-3 Yıl	22	21
Kadın	2	2	Orta Öğretim	39	37	25-35	8	8	3-7 Yıl	41	39
			Ön Lisans	11	10	35-45	30	28	7-12 Yıl	29	28
			Lisans	20	19	45-55	57	54	> 12	13	12
						> 55	9	9			
Toplam	105	100		105	100		105	100		105	100

Tablodan da anlaşılacağı üzere aştırma kapsamına alınan yöneticilerin 2'si (yaklaşık %2) bayan olup bunların ikisi de Tarım Kredi Kooperatifinde yöneticilik yapmaktadır. Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde yöneticilik yapanların %98'i ise erkektir. Yaş durumlarına göre 18-25 yaş grubunda 1 (yaklaşık% 1) kişi olup Tarım Kredi Kooperatifinde yöneticilik yapmaktadır.25-35 yaş grubunda 8 kişi (%8), 35-45 yaş grubunda 30 kişi (%28), 45-55 yaş grubunda 57 (%54), 55 ve üzeri yaş grubunda ise 9 kişi yöneticilik yapmaktadır. Buradan da Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde görev yapanların %82'si gibi büyük bir çoğunluğu orta yaş sayılan 35-55 yaş grubunda yer almaktadır. Kooperatif yöneticiliği gençlerin tercihleri arasında olmayıp yaşlılar için ise uğraşılacak sorumlulukta ve zorlukta bir iş olarak görülmektedir. Araştırmanın içeriği itibarı ile en çok değineceğimiz eğitim durumunda ise en çok dikkat çekici husus yöneticilerin %37'sinin (39 kişi) Ortaöğrenim,%34'ünün (35 kişi) İlköğretim mezunu olmasıdır. Kalan %29'luk kesimin (%10 Ön lisans %19'u lisans) Ön lisans ve Lisans mezunu olmasıdır. Ön lisans ve Lisans mezunlarının azımsanmayacak sayıda olmasına rağmen yine de günümüzde üçüncü sektör olarak bilinen kooperatifçilikte yöneticilerin eğitim durumlarına gereken önemin verilmediğini göstermektedir.

Deneyim durumu bakımından yöneticileri incelediğimizde ise yöneticilerin %21'i (22 kişi) 1-3 yıl, %39'u (41) 3-7 yıl , %28 (29 kişi), 7-12 yıl ve %12'si (13kişi) 12 yıl ve üzerinde yöneticilik deneyimine sahiptir.

Tablo 6.1.2. Anket Uygulanan Kooperatiflerin Türlerine Göre Dağılımı.

Kooperatif Türü	Sayı	%
Tarım Kredi Kooperatifi	30	29
Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	54	51
Sulama Kooperatifi	18	17
Su Ürünleri Kooperatifi	2	2
Pancar Ekicileri Kooperatifi	1	1
Toplam	105	100

Araştırmaya katılan yöneticilerin 30'u (%29) Tarım Kredi Kooperatifi, 18'i (%17) Sulama Kooperatifi, 1'i (%1) Pancar Ekicileri Kooperatifi, 54'ü (%51) Tarımsal Kalkınma ve 2'si (%2) Su Ürünleri Kooperatifinde görev yapmaktadır.

Araştırmaya Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin her çeşidinden yöneticilerin katılması kooperatif yöneticilerinin eğitim sorunlarına verilen yanıtların güvenilirliğini arttırmaktadır.

6.2. Yöneticilerin Genel Eğitim Durumları

Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin eğitim durumları ile yöneticiliğini yaptığı kooperatif türü ve yöneticilerin karşılaştıkları sorunlar arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla Khi-Kare testi yapılmış sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 6.2.1. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Yöneticiliğini Yaptığı Kooperatif Türü ile Eğitim Durumları Arasında İlişki.

Eğitim Durumu Koop. Türü	İlköğretim	Ortaöğretim	Ön Lisans	Lisans	Toplam
Tarım Kredi	0	15	6	9	30
Tarımsal Kalkınma	24	18	2	10	54
Diğer	11	6	3	1	21
Toplam	35	39	11	20	105

χ^2_{hesap} : 24,79 χ^2_{tablo} :10,65   SD:6   *p<.10

Tarım Kredi Kooperatif yöneticilerinin hiçbiri ilköğretim mezunu değildir. Yöneticilerin %50'si ortaöğretim, %20'si Ön Lisans, %30'u ise Lisans mezunudur. Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri yöneticilerinin %44'ü ilköğretim, %33'ü ortaöğretim, %4'ü Ön Lisans ve %19'u Lisans mezunudur. Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin %52'si İlköğretim, %29'u ortaöğretim, %14'ü ön Lisans ve %5'i Lisans mezunu olup yapılan Khi-Kare hesaplaması %10 anlamlılık seviyesinde tablo değerinden küçük çıkmıştır. Bu sonuca göre kooperatif türlerindeki yöneticiler ile eğitim durumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Tablo 6.2.2. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Eğitim Durumları İle Kooperatifçilik Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar Arasındaki İlişki.

Sorun \ Eğitim Durumu	İlk Öğretim	Orta Öğretim	Ön Lisans	Lisans	Toplam
Bu eğitimi verecek kişilere ulaşılamaması	5	9	1	2	17
Verilen eğitime katılımın az olması	14	18	4	5	41
Verilecek eğitim için araç-gereç ve ortam hazırlamanın güç olması	3	7	2	6	18
Eğitime ayrılan bütçenin yetersiz kalması	13	5	4	7	29
Toplam	35	39	11	20	105

χ^2_{hesap} : 9,76 χ^2_{tablo} (X^2): 14,69 SD:9 * $p > .10$

Yukarıdaki tabloya göre Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin eğitim durumları ile kooperatifçilik eğitiminde karşılaşılan sorunları tanımlaması arasında %10 anlamlılık seviyesinde anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır.

6.3. Kooperatif Türü ve Kooperatifçilik Eğitimi

Kooperatif yöneticilerine Kooperatifçilik konusunda bir eğitim alıp almadıkları sorulmuş, aldılar ise bu eğitimi nerde aldıkları öğrenilmiştir. Elde edilen sonuçlar tablo 6.3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 6.3.1. Yöneticilerin Kooperatifçilik Konusunda Eğitime Katılma Durumu.

Eğitime Katılma Durumu	Eğitim Yeri	Sayı	%
Evet	Okulda	7	7
	Kursta	16	15
	Hizmet içinde	43	41
Hayır		39	37
Toplam		105	100

Tablo 6.3.1’de yer alan bilgilere göre 66 yönetici (%63) kooperatifçilik konusunda okullarda, kurslarda ve hizmet içinde bir eğitim almıştır. Eğitim alanların %41’i gibi büyük bir çoğunluğu hizmet içinde eğitim almış olup %15’i (16 kişi) kurslarda ve % 7 si ise okullarda bu konuda eğitim almıştır. Kooperatifçilik konusunda hiçbir eğitim almamış olmasına rağmen yönetici olanların sayısı ise 39 (%37) olup kooperatif sektörünün niçin gelişmediğinin ve sorunların çözülmediğinin önemli bir göstergesidir.

Tablo 6.3.2. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerin Yöneticiliğini Yaptığı Kooperatif Türü İle Kooperatifçilik Konusunda Herhangi Bir Eğitim Almaları Arasındaki İlişki.

Eğitim	Evet	Hayır	TOPLAM
Koop. Tür.			
Tarım Kredi	29	1	30
Tarımsal Kalkınma	26	28	54
Diğer Tarımsal Amaçlı Koop.	11	10	21
Toplam	66	39	105

$g_{hesap}:20,23$ g_{tablo} $(X^2)=4,60$ $SD: 3$ $*p<.10$

Yapılan araştırmada; Tarım Kredi Kooperatif yöneticilerinin %97’si, Tarımsal Kalkınma Kooperatif yöneticilerinin % 48’i, Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin % 52’si kooperatifçilik konusunda kurslarda okullarda veya hizmetinde bir eğitim almış olup yapılan Khi-Kare hesaplamasının %10 anlamlılık seviyesinde tablo değerinden küçük çıkmıştır. Bu sonuca göre kooperatif türlerindeki yöneticiler ile kooperatifçilik konusunda herhangi bir eğitim almaları arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Tablo 6.3.3. Kooperatifçilik Eğitiminin Örgün Eğitimin Hangi Aşamasında Başlaması Gerektiği İle İlgili Dağılım.

Aşamalar	Sayı	%
İlköğretim	46	44
Ortaöğretim	47	45
Yüksek Öğretim	12	11
Toplam	105	100

Yukarıdaki tablo; yöneticilerin” Kooperatifçilik Eğitimi Örgün Eğitimin Hangi Aşamasında Başlamalıdır? ”sorusuna verdikleri yanıtı göstermektedir. Tablo 5.3.3’de de gösterildiği gibi yöneticilerin %44’ü eğitimin İlköğretimde %45’i Ortaöğretimde ve %12’si de Yüksek Öğretimde başlaması gerektiğini düşünmektedir. Kooperatifçilik Eğitiminin Lisansüstünde verilmeye başlanması ise tüm yöneticiler tarafından çok geç bir aşama olarak görülmektedir.

Araştırmaya katılan yöneticilerin %28’i (29 kişi) Örgün Eğitim kurumlarında verilen Kooperatifçilik Eğitiminin yeterli olduğunu düşünürken %72 ‘si (76 kişi) büyük bir çoğunluk yeterli olmadığını düşünmektedir. Çoğunluğun Örgün Eğitim kurumlarında verilen eğitimi yeterli bulmayışının sebepleri ise istatistikleriyle birlikte aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6.3.4. Örgün Eğitim Kurumlarında Verilen Kooperatifçilik Eğitiminin Yeterliliği İle İlgili Dağılım.

Sebepler	Sayı	%
Hükümetlerin kooperatifçiliğe Gereken Önemi Vermemesi	47	62
Kooperatifçilik dersi Verecek Öğretim Elemanlarının Azlığı	12	16
Programlarda kooperatifçilik Dersinin Seçmeli Olarak Verilmesi	12	16
Programlarda kooperatifçilik Ders Saatinin Az Olması	5	6
Toplam	76	100

Örgün Eğitim Kurumlarında verilen Kooperatifçilik Eğitiminin yeterli olmama sebebinin %62'si (47 kişi) Hükümetin Kooperatifçiliğe gereken önemi vermemesi olarak tespit edilmiştir. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin genel görüşü itibarı ile Hükümet Kooperatifçilik Eğitimine gereken önemi göstermeli Milli Eğitim Sistemi içerisinde Kooperatifçilik Eğitimi ve ilgili derslerin saatleri arttırılmalıdır. Yine Kooperatifçilik Dersi verecek Öğretim elemanının az olması ve programlarda Kooperatifçilik Dersinin seçmeli olarak verilmesi de Kooperatifçilik Eğitiminin Örgün Eğitimde yeterli seviyede olmamasının önemli sebeplerindendir.

Tablo 6.3.5. Kooperatifçilik Eğitiminin Öncelikli Olarak Hangi Alanda Verilmesi ve Kimlere Verilmesi Gerektiği İle İlgili Dağılım.

Eğitim Verilecek Kişiler	Sayı	%	Eğitim Alanı	Sayı	%
Kooperatif Yönetici ve Personeline	31	30	Mevzuat Eğitimi	14	34
			Teknik ve Teknoloji Eğitimi	6	15
			Mesleki Eğitim	15	37
			Sosyal ve Kültürel Eğitim	4	10
Ortaklara	33	31			
Halka	41	39			
Toplam	105	100		41	100

Tablo 6.3.5'te Kooperatifçilik Eğitiminin öncelikli olarak kimlere verilmesi gerektiği konusundaki soruya 105 yöneticiden 31'i (%30) Kooperatif Yönetici ve Personeline, 33'ü (%31) Ortaklara ve 41'i (%39) de Halka eğitim verilmelidir şeklinde cevap vermiştir.

Araştırmanın amacı gereği; Kooperatifçilik Eğitiminin öncelikli olarak kooperatif yönetici ve personeline verilmesi gerektiğini düşünen 31 kişiye "Kooperatif Yöneticilerine Hangi Alanda Eğitim Verilmelidir?" sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplar tablo 5'te gösterilmiş olup 10 kişi Mevzuat Eğitimi 4 kişi Teknik ve Teknoloji Eğitimi, 12 kişi Mesleki Eğitim ve 3 kişi Sosyal Eğitim verilmelidir cevabını vermiştir. 1 kişi ise dört alanda da yöneticilere eğitim verilmesi gerektiğini düşünürken iki kişi

Mevzuat ve Mesleki Eğitim, 1 kişi de Mevzuat, Teknik ve Teknoloji eğitiminin bir arada verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Tablo 6.3.6. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Yöneticiliğini Yaptığı Kooperatif Türü İle Kooperatifçilik Eğitiminin Verilmesi Gereken Hedef Kitle Arasında İlişki.

Koop. Tür	Hedef Kitle	Kooperatif Yönetici Ve Personeline	Kooperatif Ortaklarına	Halka	Toplam
Tarım Kredi		11	6	13	30
Tarımsal Kalkınma		15	19	20	54
Diğer Tarımsal Amaçlı Koop.		5	8	8	21
Toplam		31	33	41	105

χ^2_{hesap} : 2,16 χ^2_{tablo} (X^2):7,78   SD:4   * $p > .10$

Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin toplam %30'u kooperatifçilik eğitiminin kooperatif Yönetici ve Personeline, %31'i Kooperatif Ortaklarına ve %39'u ise halka verilmesi gerektiğini düşünmekte olup Khi-Kare hesaplaması %10 anlamlılık seviyesinde tablo değerinden büyük çıkmıştır. Bu sonuca göre kooperatif türlerindeki yöneticiler ile kooperatifçilik eğitiminin öncelikleri olarak verilmesi gereken kişiler arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 6.3.7. Kooperatif Yöneticilerinin Mezun Olması Düşünülen Öğrenim Basamağı ile İlgili Dağılım.

Öğrenim Basamağı	Sayı	%
Ticaret Meslek Liselerinin Kooperatifçilik Dalından	46	44
Meslek Yüksek Okullarının İlgili Bölümlerinden	37	35
Üniversite Mezunlarından (Hizmetiçi Eğitim Alan)	16	15
Yüksek Lisans Veya Doktora Mezunu	6	6
Toplam	105	100

Tablo 6.3.7’de Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin %44’ü en az Ticaret Meslek Liselerinin Kooperatifçilik Dalından, %35’i Meslek Yüksek Okullarının ilgili bölümlerinden, %15’i hizmetiçi eğitim almak şartıyla üniversite mezunu %6’sı ise yüksek lisans veya doktora mezunu olması gerektiği şeklinde dağılım göstermektedir. Başka bir bakış açısıyla kooperatif yöneticilerinin Yüksek Öğrenim mezunu olması beklentisi yüksektir.

Tablo 6.3.8. Kooperatif Yöneticilerinin Ortaklarına Rehberlik Hizmeti Vermesi ve Rehberlik Hizmeti Konuları ile İlgili Dağılım.

Rehberlik Hizmetinin Verilmesi	Rehberlik Konuları	Sayı	%
Evet	Genel kooperatifçilik Konusunda	38	36
	Yatırım, İşletme, Pazarlama Konusunda	15	14
	Tarımsal Üretim, Hasat, v.b Konularda	24	23
Hayır		28	27
Toplam		105	100

Yukarıdaki tabloya göre; 77 yönetici (%73) kooperatif ortaklarına genel kooperatifçilik (%36), yatırım, işletme ve pazarlama (%34) ve tarımsal üretim, v.b (%23) gibi konularda rehberlik hizmeti verirken 28 yönetici (%27) böyle bir hizmet vermemektedir. Yüz yüze görüşmelerde bunun sebebini ise yöneticilerin kendilerinin de yukarıda bahsi geçen konulara hakim olamaması veya kooperatif ortaklarının bu konularda zaten bilgili olmamalarını göstermişlerdir.

Kooperatif yöneticilerine bağlı oldukları üst kuruluştaki yöneticilerin eğitimine yönelik kurs/ seminer/ panel düzenlenip düzenlenmediği sorulmuş, evet cevabı verenlere ise bu faaliyetlerin faydalı olup olmadığı sorulmuştur. Araştırmaya katılan 105 kişiden 53’ü bağlı oldukları üst örgütlerde kurs/ seminer/ panel düzenlendiğini ve 53 kişiden 46’sı da bu faaliyetlerin faydalı olduğunu belirtmiştir. 52 kişi ise üst örgütlerinde böyle bir eğitim faaliyetinin düzenlenmediğini belirtmiştir.

Bu konuda en dikkat çekici husus ise Tarım Kredi Kooperatifleri yöneticilerinin (30 kişi) tamamı üst örgüt tarafından verilen eğitimin faydalı olduğunu belirtmesidir. Buradan Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliğinin eğitime önem verdiği ve eğitimin ciddiye alındığı sonucu çıkmaktadır. Tarımsal Kalkınma, Sulama ve Su Ürünleri Kooperatifleri yöneticilerinin ise doğrudan Tarım İl Müdürlüğüne bağlı olması ve Tarım İl Müdürlüğünün düzenlediği eğitim faaliyetlerine katılımın az olması ise bu kooperatiflerden alınan cevabın çoğunluğunun olumsuz olma sebebi olarak gösterilebilir.

Tablo 6.3.9’da ise son olarak tarımsal amaçlı kooperatiflerin bağlı bulunduğu üst kuruluşlarda yöneticilerin eğitimine yönelik düzenlenen eğitim faaliyetlerinin (kurs/seminer/panel) faydalı olmama sebebi ve faydalı olması için yapılması gereken alternatifler sunulmuştur.

Tablo 6.3.9. Düzenlenen Eğitim Faaliyetlerinin Faydalı Olmama Sebebi ve Faydalı Olması İçin Yapılması Gerekenler İle İlgili Dağılım.

Sebepler	Sayı	%	Yapılabilecekler	Sayı	%
Yöneticilerin Konulara Duyarsız Kalması	4	57	Yöneticiler Teknik Konularda da Bilgilendirilmeli	15	14
Eğitimin Gerçekleştirilerek Zaman Kaybına neden Olması	2	29	Ortaklara Faydalı olabilecek Tarımsal Teknikler Gösterilmeli	31	30
Teorik Bilgiler ile Uygulamadaki Güçlüklerin Eşleştirilmemesi	1	14	Tarımsal Üretim Hakkında Ayrıntılara Yer Verilmeli	23	22
			Kooperatifçilik İlkeleri Benimsetilmeli	36	34
Toplam	7	100	Toplam	105	100

Kooperatif üst kuruluşunun düzenlediği eğitim faaliyetlerinin faydalı olmadığını düşünen 7 kişiden 4’ü (57) yöneticilerin konulara duyarsız kalmasını, 2’si (%29) eğitimin gerçekleştirilerek zaman kaybına neden olması, 1 kişi (14) teorik bilgiler ile uygulamadaki güçlüklerin eşleştirilmemesini sebep olarak görmekte-dirler.

Düzenlenen eğitim faaliyetlerinin daha faydalı bir hale getirilebilmesi için bir takım alternatifler sunulmuş araştırmaya katılan yöneticilerin 15'i (%14) yöneticilerin teknik konularda da bilgilendirilmesini, 31 kişi (30) ortaklara faydalı olabilecek tarımsal tekniklerin gösterilmesini, 23 kişi (%22) tarımsal üretim hakkında ayrıntılara yer verilmesini, 6 kişi (%34) kooperatifçilik ilkelerinin benimsetilmesini faydalı birer alternatif olarak görmektedirler. Buradan da anlaşılacağı üzere kooperatifçilik eğitiminde öncelikli olarak yöneticilere genel eğitim başta olmak üzere üretimden tekniğe her konuda ayrıntılı bilgi verilmelidir.

Tablo 6.3.10. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerin Yöneticiliğini Yaptığı Kooperatif Türü İle Yöneticilere Verilen Eğitimlerin Faydalı Olması İçin Yapılabilecekler Arasındaki İlişki.

Yapılabilirler	Yöneticiler Teknik Konularda Da Bilgilendirilmeli	Ortaklara Faydalı Olabilecek Tarımsal Teknikler Gösterilmeli	Tarımsal Üretim Hakkında Ayrıntılara Yer Verilmeli	Kooperatifçilik İlkeleri Benimsetilmeli	Toplam
Koop. Tür.					
Tarım Kredi	5	12	8	5	30
Tarımsal Kalkınma	8	12	14	20	54
Diğer Tarımsal Amaçlı Koop.	2	7	1	11	21
Toplam	15	31	23	36	105

χ^2_{hesap} : 11,07 χ^2_{tablo} (X²): 10,65 SD:6 * p<.10

Yöneticilere verilen eğitimlerin faydalı olması için Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin %14'ü yöneticilere teknik konularda da bilgi verilmesini, %30'u ortaklara faydalı olabilecek tarımsal tekniklerin gösterilmesini, %22'si tarımsal üretim hakkında ayrıntılara yer verilmesi ve %34'ü de kooperatifçilik ilkelerinin benimsetilmesini önermiştir.

Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin yöneticiliğini yaptığı kooperatif türü ile yöneticilere verilen eğitimlerin faydalı olması için yapılabilecekler arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek için Khi-Kare testi yapılmış ve %10 anlamlılık

seviyesinde hesap değeri tablo değerinden küçük çıkmış ve iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

6.4. Kooperatif Türü ve Kooperatifçilik Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar

Tablo 5.4.1’de Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin eğitim açısından karşılaştıkları en önemli sorunlar ve buna karşılık sorunlara kaynak teşkil eden unsurlar bir arada gösterilmiştir.

Tablo 6.4.1. Kooperatif Yöneticilerinin Eğitim Açısından Karşılaştıkları Sorunlar ve Kaynakları ile İlgili Dağılım.

Karşılaşılan Önemli Sorunlar	Sayı	%	Sorunların Kaynakları	Sayı	%
Eğitim Verilecek Kişilere Ulaşılamaması	17	16	Yöneticilerin Kooperatifçilik Konusundaki Alt Yapı Eksikliği	53	51
Verilen Eğitime Katılımın Az Olması	41	39	Yerel Yönetimlerin Kooperatiflere gereken Önemi Vermemesi	11	10
Eğitim için Kullanılacak Araç-Gereç ve Ortam Hazırlamanın Güç Olması	18	17	İlgili Devlet Kuruluşlarının Eğitime Yeterli Bütçe Ayırmaması	30	29
Eğitime Ayrılan Bütçenin Yetersiz Olması	29	28	Yönetim –Üst Örgüt Arasındaki İletişim Eksikliği	11	10
Toplam	105	100	Toplam	105	100

Kooperatif yöneticileri, eğitim açısından bakıldığında en önemli sorun olarak (%39) verilen eğitime katılımın az olmasını göstermektedirler. Bu sorunu elde edilen verilere göre sırasıyla eğitime ayrılan bütçenin yetersiz kalması (%29), eğitim için kullanılacak araç-gereç ve ortam hazırlamanın güçlüğü (%18), eğitim verilecek kişilere ulaşılabilmesi (%17) takip etmektedir.

Kooperatif yöneticilerinin %51’i karşılaştıkları sorunların kaynağı olarak kooperatif yönetici ve ortaklarının kooperatifçilik konusundaki altyapı eksikliklerini göstermiştir. Bu durum, yöneticilerin eğitim verebilmesi yada eğitim verilmesine aracı

olabilmesi için öncelikle kendilerini eğitmeleri gerçeğini ortaya çıkarır. Yöneticilerin %29'u sorunların kaynağı olarak ilgili Devlet Kuruluşlarının eğitime yeterli bütçe ayırmamasını düşünmekte, %20'si ise yerel yönetimlerin kooperatiflere gereken önemi göstermemesi ve yönetim ile üst örgüt arasındaki iletişim eksikliğini sorunların kaynağı olarak göstermektedir.

Tablo 6.4.2. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Yöneticiliğini Yaptığı Kooperatif Türü ile Kooperatifçilik Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar Arasındaki İlişki.

Sorunlar Koop. Tür.	Bu Eğitimi Verecek Kişilere Ulaşılamaması	Verilen Eğitime Katılımın Az Olması	Verilecek Eğitim İçin Araç-Gereç Ve Ortam Hazırlamanın Güç Olması	Eğitime Ayrılan Bütçenin Yetersiz Kalması	Toplam
Tarım Kredi	6	7	9	8	30
Tarımsal Kalkınma	8	24	8	14	54
Diğer Tarımsal Amaçlı Koop.	3	10	1	7	21
Toplam	17	41	18	29	105

χ^2_{hesap} : 16,041 χ^2_{tablo} (X²):10,65   SD:6   * p<.10

Araştırmaya katılan Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin toplam 17'si bu eğitimi verecek kişilere ulaşılmasını, 41'i verilen eğitime katılımın az olmasını, 18'i verilecek eğitim için araç-gereç ve ortam hazırlamanın güç olmasını ve 29'u de eğitime ayrılan bütçenin yetersiz kalmasını kooperatifçilik eğitiminde karşılaşılan en önemli sorun olarak görmektedir. Khi-Kare hesaplamasının %10 anlamlılık seviyesinde tablo değerinden küçük çıkmıştır. Bu sonuca göre kooperatif türlerindeki yöneticiler ile kooperatifçilik konusunda karşılaşılan en önemli sorun arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Tablo 6.4.3. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Yöneticiliğini Yaptığı Kooperatif Türü İle Kooperatifçilik Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunların Kaynağı Arasındaki İlişki.

Sorunların Kaynağı Koop. Tür	Yönetici Ve Ortakların Kooperatifçilik Konusundaki Alt Yapı Eksikliği	Yerel Yönetimlerin Kooperatiflere Gereken Önemi Vermemesi	İlgili Devlet Kuruluşlarının Kooperatif Eğitimine Yeterli Bütçe Ayırmaması	Yönetim İle Üst Örgüt Arasındaki İletişim Eksikliği	Toplam
Tarım Kredi	15	4	9	2	30
Tarımsal Kalkınma	25	7	18	4	54
Diğer Tarımsal Amaçlı Koop.	12	0	4	5	21
Toplam	52	11	31	11	105

χ^2_{hesap} : 12,79 χ^2_{tablo} (X²):10,65   SD:6   * p<.10

Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin 53'ü yönetici ve ortakların kooperatifçilik konusundaki alt yapı eksikliğini, 11'i yerel yönetimlerin kooperatiflere gereken önemi vermemesini, 30'u ilgili devlet kuruluşlarının kooperatif eğitimine yeterli bütçe ayırmamasını ve 11'i yönetim ile üst örgüt arasındaki iletişim eksikliğini kooperatifçilik eğitiminde karşılaştıkları sorunların kaynağı olarak belirtmişlerdir. Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin yöneticiliğini yaptığı kooperatif türü ile kooperatifçilik eğitiminde karşılaştıkları sorunların kaynağı arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla Khi-Kare testi yapılmış olup %10 anlamlılık seviyesinde iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu saptanmıştır.

6.5. Kooperatif Türü ve Mevzuat

Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerine “Tabii olduğunuz tam olarak biliyor ve uyguluyor musunuz?” sorusu yöneltmiş ve alınan yanıtlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6.5.1. Yöneticilerin Mevzuatı Bilip Uygulaması ile İlgili Dağılım.

Koop. Türü	Tarım Kredi Kooperatifi	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Sulama Kooperatifi	Su Ürünleri Kooperatifi	Pancar Ekicileri Kooperatifi	Toplam
Mevzuat						
Evet	24	24	3	1	1	51
Hayır	6	30	15	1	-	54
Toplam	30	54	18	2	1	105

Tablo 6.5.1'den de anlaşılacağı üzere toplam 51 kişi (%49) mevzuatı tam olarak bildiğini ve uyguladığını 54 kişi (%51) ise mevzuatı tam olarak bilmediklerini dolayısıyla uygulamada güçlük çektiklerini bildirmişlerdir. Burada ise yanıtları ilginç kılan Tarımsal Amaçlı Kooperatif türlerinin verdiği cevapların belirgin bir şekilde ayrılmasıdır. Yani Tarım Kredi Kooperatiflerinin (24 Kişi) %80'i mevzuatı tam olarak bilip uygulayabilmekte iken Tarımsal Kalkınma Kooperatif yöneticilerinin (24 Kişi) %44'ü sulama Kooperatif yöneticilerinin (3 Kişi) %17'si, Su Ürünleri Kooperatif yöneticilerinin (1 Kişi) %50'si mevzuatı tam olarak bilmekte ve uygulayabilmektedir. Burada araştırma örneklemini içerisinde yeterli Pancar Ekicileri Kooperatiflerinin sayısına ulaşamadığı için yorum yapmak doğru olmayacaktır.

Tablo 6.5.2. Tarımsal Amaçlı Kooperatif Yöneticilerinin Yöneticiliğini Yaptığı Kooperatif Türü İle Kooperatif Yöneticisi Olarak, Tabi Oldukları Mevzuatı Tam Olarak Bilmeleri Arasındaki İlişki.

Kooperatif Türü	Mevzuatı Bilme		Toplam
	Evet	Hayır	
Tarım Kredi	24	6	30
Tarımsal Kalkınma	24	30	54
Diğer Tarımsal Amaçlı Koop.	5	16	21
Toplam	53	52	105

χ^2_{hesap} : 13,603

χ^2_{tablo} : 4,60

SD:2

*p<.10

Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin 52'si mevzuatı tam anlamıyla bilmemektedir. Araştırmada Tarımsal Amaçlı Kooperatif yöneticilerinin yöneticiliğini yaptığı kooperatif türü ile kooperatif yöneticisi olarak tabi oldukları mevzuatı tam olarak bilmeleri arasında Khi- Kare testi sonuçlarına göre %10 anlamlılık seviyesinde bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. Sonuç

Bu araştırma Ankara Tarım İl Müdürlüğü'ne kayıtlı 75 Tarımsal Amaçlı Kooperatif ve Tarım Kredi Kooperatifleri Ankara Bölge Birliği'ne bağlı 30 Tarım Kredi Kooperatifi olmak üzere toplam 105 kooperatif yöneticisinden anket yoluyla toplanan bilgilere dayanmaktadır.

Araştırmaya konu olan yöneticilerin % 71'i ilköğretim mezunu %29'u ise yüksek öğretim mezunu olup % 67 (70 Kişi)si 3–12 yıl tecrübeye sahiptir. Araştırmanın bir diğer önemli sonucu da yöneticilerin % 98'inin erkek olmasıdır. Tarımla uğraşanların çoğunluğunun kadın olduğu ülkemizde kadınların kooperatiflerin yönetiminde bulunmayışı dikkat çekmektedir.

Ülkemizde tarım sektörüne baktığımızda çiftçilerin Tarımsal Kalkınma ve Tarım Kredi Kooperatifleri'ne ilgisinin fazla olduğu görülmektedir. Bu da akla ilk olarak bu kooperatiflerin başarılı bir yönetim ile amaçları doğrultusunda çalıştıkları sonucunu getirmektedir.

Kooperatifçilik eğitimi bugüne kadar birçok kuruluştaki verilmeye çalışılmış ancak altyapı eksikliği, koordinasyon eksikliği gibi çeşitli sebeplerle istenilen etkiyi gösterememiştir. Ayrıca kooperatif yöneticisinin eğitim durumunu, kooperatifçilik deneyimini ve bilgisini göz önüne almadan istihdam edilmesi, yönetimde gençlere yer verilmemesi ve en önemlisi de yeterli eğitimin verilmemesi kooperatiflerdeki başarıyı düşürmektedir.

Kooperatiflerin eğitime verdiği önemin az olduğu ülkemizde Tarım Kredi Kooperatifleri'nin yönetici eğitimine diğer kooperatif türlerine göre daha çok önem verdiği araştırmanın sonuçlarından biridir. Bu kooperatifler dikey ve yatay bütünleşmelerindeki başarıya bağlı olarak kooperatifçilik eğitimi işini de organize bir şekilde devam ettirmektedirler. Yöneticiler kooperatifçilik eğitimini daha çok hizmet içi eğitimlerde almışlardır.

Bu araştırmada ayrıca, Yüksek Öğretim'de kooperatifçilik eğitimi incelenmiş, Meslek Yüksek Okullarının Kooperatifçilik Programlarında kooperatifçilik derslerinin yanında işletmecilik derslerinin ağırlıkta olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla yöneticiler örgün eğitim kurumlarında verilen eğitimin yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Hükümetlerin kooperatifçilik eğitime gereken önemi vermemesi bu eğitimi verecek öğretim elemanlarının yetersizliği de yöneticilerin eğitimin de karşımıza çıkan önemli sorunlardır.

7.2. Öneriler

Türkiye'de tarım kesiminin gelişmesi açısından kooperatifler önemli bir rol oynamaktadır. Ancak sayılarına bakıldığında oldukça fazla olan kooperatifler amaca ulaşma açısından bakıldığında başarısız sayılmaktadır. Kooperatiflerin başarısız olmasının en büyük sebebi ise başta kooperatif yöneticileri olmak üzere kooperatif ortaklarının, çalışanlarının ve hatta halkın bu konudaki eğitiminin yetersiz olmasıdır.

Kooperatiflerin değişen şartlara uyum sağlayabilmesi ve başarılı olabilmesi için yöneticilerin yönetim, muhasebe, finansman, işletmecilik ve mevzuat gibi konularda eğitilmeleri gerekmektedir.

Kooperatiflerde verilen eğitim faaliyetleri yönetimden ortaklara, halka, gençliğe, kısacası tüm topluma yaygınlaştırılmalıdır. Mevcut sorunlara çözüm üretmek amacıyla verilen eğitim, gelecekteki muhtemel sorunların çözümü, ihtiyaçların giderilmesi,

gelişmelerin takip edilmesini de kapsamalıdır. Bu amaçla da hazırlanan eğitim programının uygulanabilir olması ve üst yönetim tarafından desteklenmesi gerekir.

Kooperatifçiliğe ilişkin eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yaygınlaştırılarak, etkin ve verimli bir hale getirilmesi ve kooperatifçilik bilincinin topluma yerleştirilmesi ve aynı zamanda ulusal ve uluslar arası alanda kooperatifler arası ilişkilerin geliştirilmesi ve uluslar arası kooperatifçiliğe destek veren kuruluşlarla işbirliği ve yardımlaşma yollarının araştırılması gerekir.

Kooperatifçilik eğitime örgün eğitim kurumlarının en alt basamağı olan ilköğretimde başlanmalıdır. İlköğretim 1 ila 5. sınıflarda Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinin üniteleri arasında kooperatifçiliğe yer verilmeli, çok az sayıdaki okulda verilen kooperatifçilik uygulaması yaygın hale getirilmelidir. 6 ila 8. sınıflara Teknoloji ve Tasarım Dersi içerisinde öğretmenlerin seçimine bırakılan kooperatifçilik ünitesi mecburi kılınmalı uygulama alanı ile bu ders desteklenmelidir. Hatta işsizliğin giderek arttığı ve üniversitelere giriş oranının düşük olduğu ülkemizde Ticaret ayrı bir ders olarak ilköğretimden itibaren zorunlu hale getirilmelidir.

Ticaret Meslek Liselerinde ise kooperatifçilik bölümüne talep olmadığı için bu bölüm açılmamaktadır. Kooperatifçilik Bölümlerinin özendirilmesi için bu bölüm mezunlarına iş imkânı, bölümü seçenlere burs gibi olanaklar sağlanabilir. Ayrıca Ticaret Meslek Liselerindeki seçmeli kooperatifçilik dersleri zorunlu hale getirilebilir.

Meslek Yüksek Okulları'nda kooperatifçilik programlarının açılması için gerekli çalışmalar yapılmalı bu programlarda işletmecilikten çok kooperatifçilik dersine ağırlık verilmelidir. Bu programdan mezun olanlar kooperatif birlik veya üst birliklerinde istihdam edilerek program özendirilmelidir.

Kooperatifçilik Eğitiminde karşılaşılan bir diğer önemli sorun ise bu eğitimi verecek kişilerin az olması ve bu kişilere ulaşmanın güçlüğüdür. Bu nedenle Üniversitelerde bu eğitimi verecek öğretmenler yetiştirilmeli, bunun içinde Eğitim Fakülteleri bünyesinde Kooperatifçilik Eğitimi Öğretmenliği Bölümü açılmalıdır.

Öğretim görevlilerinin yetiştirilebilmesi için de Lisansüstü Programlarda Kooperatifçilik Eğitimi Ana Bilim Dalları açılmalıdır.

Kooperatifçilik eğitiminin yalnızca örgün eğitim kurumlarında verilmesi de yeterli olmayacaktır. Yöneticilerin eğitimi için örgün eğitim dışında kurslar, seminerler ve konuya yabancı yöneticiler için, üst örgütler tarafından hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir. Üst örgütlerin düzenlediği kurs ve eğitimlere katılımın az olması ise kooperatifçilik eğitiminde karşılaşılan bir diğer önemli sorundur. Bu sorunun çözümü için ise üst örgütlere ve devlete büyük sorumluluk yüklenmelidir. Kooperatif yöneticilerinden göreve başlaması için eğitim sertifikası istenmesi bunun için bir çözüm olabilir. Ayrıca kooperatife ortak olacıklara ortaklık öncesi eğitim ve seminerlere katılım şartı getirilebilir.

Okullarda, kurslarda veya hizmet içi eğitimde mevzuat, teknik ve teknoloji eğitimi, mesleki eğitim ve sosyal ve kültürel eğitim gibi alanlarda eğitim alan başarılı yöneticiler kooperatifçiliğin tüm alanlarında sorunlarla baş edebilir, üst örgütlerle işbirliği yapabilir ve düzenlenen eğitim kurs ve seminerleri zaman kaybı olmaktan çok işe yarar birer rehberlik faaliyetine dönüştürebilirler. Bu işe gerçekten gönül vermiş yöneticiler sadece çalışanlara ve ortaklara değil bulunduğu çevredeki halka da örnek olarak halkı kooperatifçilik konusunda bilinçlendirebilir ve kooperatifçiliğin toplum kalkınmasındaki önemini vurgulayabilirler.

Kooperatif üst örgütleri reklâm faaliyetlerini arttırarak halkı bilinçlendirmeye yardımcı olabilirler. Ayrıca basında yazılı görsel kooperatifçiliğe daha fazla yer verilmelidir. Kooperatifçilik ile ilgili programların TV 'de yer alması halka ulaşmanın bir yolu olabilir.

Eğitimli yöneticiler, kooperatiflerin amacına ulaşmasını sağlayacak öncü kişileridir. Dolayısıyla eğitimli bir yönetici liderlik özelliğiyle ortak ve diğer çalışanların eğitimi için de elinden geleni yapacak, kooperatifçiliğin karşı karşıya geldiği diğer sorunlarla baş etmenin yollarını bulabilecektir. Böylece kooperatifçilik Türkiye'de de üçüncü bir sektör olarak hak ettiği yere gelecektir.

KAYNAKÇA

- AĞIRNASLIGİL, Turgut. (2003). “Türkiye’de Kooperatifçilik Eğitimi ve İnsan Kaynakları Sorunu”, **Kooperatifçiliğin Sorunları, Çözümleri ve Fırsatlar**, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları, sayfa 1-13 Ankara.
- AKIN, H. Cemil. (1993). “Tarım Kredi Kooperatiflerinin Çalışmaları ve Kooperatifçiliğimizin Geliştirilmesi İçin Öneriler” **II. Kooperatifçilik Kurultayı**, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Yayınları, S:25, Ankara.
- BABAYİĞİT, Serdar. (1998). Türk Kooperatifçilik Eğitim Durumu ve Analizi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kooperatif Anabilim Dalı, Danışman: Nevzat AYPEK, Ankara.
- BAŞAR, Haşmet.(1983). **Türkiye’de ve Dünyada Kooperatif Kuruluşlarının Sosyo-Ekonomik Yapısı**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, BURSA.
- ÇIKIN, Ayhan.(2007). “Bir Başka İşletmecilik Uygulaması Olarak Kooperatifler” **Türkiye’de Kooperatifçiliğin Sorunları ve Çözüm Yolları**, Koop-Mer dergisi, sayfa:21, Ankara.
- DOĞU, Ali Haydar (2007). “Kooperatif Sorunlarının Proje 2007 Süreci Yönetimi ile Çözülmesi ve Yapı Kooperatifleri Uygulaması” **Türkiye’de Kooperatifçiliğin Temel Sorunları ve Çözüm Yolları**, Kooperatifçilik Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü Yayını, No:1,s:89, Ankara.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (2000). Tarımsal Politikalar ve Yapısal Düzenlemeler, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s.15-16 Ankara.

- FINDIKOĞLU, Z. Fahri. (1970) “Kooperatiflerin Durumu ve Sorunları-Kooperatifçilik Eğitimi”, **Türk Kooperatifçilik Kurumu VII. Türk Kooperatifçilik Kongresi Tebliğleri**, Ankara.
- FİGEN, Esen. (1993). “Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Dünü, Bugünü Sorunları ve Çözüm Önerileri” **II. Kooperatifçilik Kurultayı**, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği yayınları, s:131, Ankara.
- GERAY, Cevat Ve Diğerleri. (1986). **Kooperatifçilik Temel Bilgileri**, Türk -İş Yayınları, No: 164, Ankara.
- GENÇ, F. Kemal. (1980). Kooperatifçilik Eğitimi ve Türkiye’de Uygulaması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara İktisadi ve İdari İlimler Akademisi, Kooperatifçilik Enstitüsü, Ankara.
- GÖKEER, Süleyman. (1976). **Kooperatif Sistem**, Şark Matbaası, Ankara.
- İNAN, İ. Hakkı. (2004). **Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No: 2004-40, İstanbul.
- İTO (İstanbul Ticaret Odası). (2004). **Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No: 2004-40, İstanbul.
- KARA, Mustafa. (2003). **Kooperatifçilik**, Eduser Yayıncılık, Bolu.
- KARALAR, Rıdvan. (2007). “ Eskişehir ili ve çevresinde kooperatifçiliğin yapısına ilişkin bir Araştırma” **Türkiye’de Kooperatifçiliğin Sorunları ve Çözüm Yolları**, Kooperatifçilik Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü Yayınları, No:1,s:17, Ankara.

KOÇ, Hakan. (1986). **Kooperatifçilik Eğitimi ve Türkiye’de Konut Meselesi**, Gazi Kitabevi, Ankara.

KOÇ, Hakan. (2001). **Kooperatifçilik Bilgileri**, Nobel Yayınları, Ankara.

KOÇ, Hakan. (2006). “Milli Eğitim Bakanlığı KOOPEP-2000 Projesi’nden Gazi Üniversitesi KOOP-MER’e Uzanan Süreç”, **KOOP-MER Dergisi**, Koop-Mer Yayınları, sayı:1, Ankara.

KÜÇÜKALTAN, Uğur. (1993). “Tüketim Kooperatifçiliğimizin Sorunları” **II. Kooperatifçilik Kurultayı**, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Yayınları, S:63, Ankara.

ÖZÇELİK, Ahmet. (2001). “Kooperatifler Demokrasi Okuludur”, **Karınca Dergisi**, Mart 2001 s:3. Ankara.

ÖZDEMİR, Nevin – Kemalettin Şahin. (2007). “ Su Ürünleri Kooperatiflerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri Sinop ve Gevze yöresi Örneği” **Türkiye’de Kooperatifçiliğin Temel Sorunları ve Çözüm Yolları**, Kooperatifçilik Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü Yayını, No:1,s:116, Ankara.

ÖZTÜRK, Lütfü. (1993). “Esnaf ve Sanatkârlar kooperatifi sorunları ve Çözüm Önerileri”, **II.Kooperatifçilik Kurultayı**, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Yayınları, s:57, Ankara.

PARLAR Ali ve PARLAR Aynur. (2007). **Kooperatifler Kanunu**, Bilge Yayınevi, Ankara.

SELÇUK, A. Tayyar. (2007). “Yeni Anayasa Hazırlıkları, Sosyal Devlet ve Kooperatifler” **Türkiye’de Kooperatifçiliğin Sorunları ve Çözüm Yolları**, Koop-Mer dergisi, İletişim Fakültesi Matbaası, sayı:4, s:16, Ankara.

- TC. MEB. (1983). “S.S Okul Kooperatifleri Ana Sözleşmesi”, **T.C. MEB. Tebliğler Dergisi**, Sayı.2149, Ankara
- TC. MEB. (1996). **Tanıtım ve Çalışmalar**, T.C. MEB Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- TC. MEB. (2000). “Halk Eğitim Merkezleri Kooperatifçilik Kursu Eğitim Programı”, **TC. MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Halk Eğitim Programları**, Yayın No:13, Ankara.
- TEKELİ, Turan. (1993). “Okul Kooperatifçiliği ve Ülke Kalkınmasındaki Önemi” **Karınca Dergisi**, Sayı.677, Mayıs.
- TKB. (2004). Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme, **II. Tarım Şurası**, X. Çalışma Komisyonu, Ankara.
- TOKAT, Bülent. (1985). **Yönetimde İşbirliği İlkesinin Türk Kooperatif Düzenindeki Sorunlar ve Bir Model Denemesi**, Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Eskişehir.
- TTKKMB. (2007). **8. Olağan Genel Kurulu Faaliyet Raporu, Mali Raporları ve Çalışma Programları**, Ankara.
- TURAN, Ahmet. (1995). “Kooperatifçilik Eğitimi ve Geliştirilmesi”, **Karınca Dergisi**, Sayı:707, Kasım.
- TURA, Urcan. (2002). “Kooperatif İşletmelerin Ekonomik ve Toplumsal Kalkınmayı Gerçekleştirmede Başarı Sağlamalarında Etkili Olan Faktörler ve Bu Faktörlerin Türk Kooperatif İşletmeciliği Açısından Ele Alınması,” **Afyon Kocatepe Üniversitesi, Bilim Fakülteleri Dergisi**, C. IV, S:2, Afyon.
- TÜNERİ, İlker. (2007). **Kooperatifler Uygulaması**, Seçkin Kitabevi, Ankara.

ULLRICH, Gabriele. (1995). “Network of Cooperative Institutions in Human Resource Development,” ICA Co-operative Resource Forum, S:18, Manchester.

UZEL, Celal. (1966). **Kooperatif Eğitimi ve Tarım Kooperatifleri**, TKK Yayını, Cilt 1. s.16, Ankara.

YILDIRIM, Bedrettin. (2005). “Türkiye Tarım Kredi Kooperatiflerinin Ülkemiz Tarımsal Kooperatiflerinin Ülkemiz Tarımsal Kooperatifçiliği Adına AB Müzakere Sürecine Hazırlık Çalışmaları ve Bu Süreçte Hedefleri”, **Kooperatifçiliğin Sorunları, Çözümler**, Türk Koop-Kur Yayınları, s:185, Ankara.

<<http://www.aib.org.tr/proje/kooperatif.doc>> (2007, Kasım 29)

<<http://sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspxNo=3790>> (2007 Aralık 28)

<<http://www.koop-tr.com/digerkooperatifler>> (2008, Mayıs 4)

<<http://www.volkanderinbay.net/tarimnet/tarimnet/koop.asp?konuno=2>>(2008, Mayıs12)

<<http://www.tarimsurasi.tarim.gov.tr/>> (2008, Temmuz 16)

<<http://www.tarim.gov.tr/hizmetler/yayinlar/e-kitap/>> (2008, Temmuz 19)

<<http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/e%C7itim>> (2009 Haziran 9)

<<http://www.bactabulum.com/67052-kooperatif-nedir-kooperatif-tanimi-kooperatif-hakkında-bilgi.html>> (2009 temmuz 2)

EK-1

**TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFLERDE YÖNETİCİLERİN EĞİTİM
SORUNU ARAŞTIRMASI ANKET FORMU**

Sayın İlgili,

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İşletme Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans öğrencisiyim. Programda kullanılmak üzere Gazi Üniversitesi Kooperatifçilik Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hakan Koç yönetiminde “Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Yöneticilerin Eğitim Sorunu” konulu bir araştırma yapmaktayım.

Bu araştırmayla ilgili vermiş olduğunuz bilgiler Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Yöneticilerin Eğitim Sorunlarının saptanmasında bilimsel veri olarak kullanılacaktır.

Sevil TOPARSLAN

GÜ. Eğitim Bilimleri Enstitüsü,

İşletme Eğitimi ABD, Yüksek Lisans Öğrencisi

I. BÖLÜM

1. Yöneticiliğini Yaptığınız Kooperatif Türü

- Tarım Kredi Kooperatifi   Tarımsal Kalkınma
 Sulama   Su Ürünleri
 Pancar Ekicileri   Tarım Satış

2. Cinsiyetiniz.

- Kadın   Erkek

3. Yaşınız.

- 18-25   45-55
 25-35   55 ve üzeri
 35-45

4. Eğitiminiz.

- İlköğretim   Ortaöğretim
 Ön Lisans   Lisans

5. Yöneticilik Deneyiminiz.

- 1-3 yıl   7-12 Yıl
 3-7 Yıl   12 Yıl ve üzeri

II. BÖLÜM

6. Kooperatifçilik konusunda herhangi bir eğitim aldınız mı?

- ( ) Okulda ( ) Hizmet İçinde
 ( ) Kurslarda ( ) Diğer (Belirtiniz).....
 ( ) Hayır

7. Sizce kooperatifçilik eğitimi örgün eğitimin hangi aşamasında başlamalıdır?

- ( ) İlköğretim
 ( ) Ortaöğretim
 ( ) Yüksek Öğretim
 ( ) Lisans Üstü

8. Örgün eğitim kurumlarında verilen kooperatifçilik eğitiminin yeterli olduğuna inanıyor musunuz?

- ( ) Evet ( ) Hayır

9. (8. soruya cevabınız hayır ise) size göre en önemli sebebi nedir?

- ( ) Hükümetlerin kooperatifçiliğe gereken önemi vermemesi
 ( ) Kooperatifçilik dersi verecek öğretim elemanlarının az olması
 ( ) Programlarda kooperatifçilik dersinin seçmeli olarak verilmesi
 ( ) Programlarda kooperatifçilik ders saatinin az olması

10. Size göre kooperatifçilik eğitimi öncelikli olarak kimlere verilmelidir?

- ( ) Kooperatif Yönetici ve Personeline
 ( ) Kooperatif Ortaklarına
 ( ) Halka

11. Size göre kooperatifçiliğin hangi alanında yöneticilerin eğitimine ağırlık verilmelidir?

- Mevzuat Eğitimi
- Teknik ve Teknoloji Eğitimi
- Mesleki Eğitim
- Sosyal ve Kültürel Eğitim

12. Size göre kooperatif yöneticileri en az hangi öğrenim basamağından mezun olmalıdır?

- Ticaret Meslek Lisesi Kooperatifçilik dalından mezun olmalıdır.
- Meslek Yüksek Okullarının ilgili bölümlerinden mezun olmalıdır.
- Üniversite mezunlarından hizmet içi eğitim alanlar göreve getirilmelidir.
- Yüksek Lisans veya Doktora mezunu olmalıdır.

13. Kooperatifçilik eğitiminde karşılaştığınız en önemli sorun hangisidir?

- Bu eğitimi verecek kişilere ulaşılamaması
- Verilen eğitime katılımın az olması
- Verilecek eğitim için araç-gereç ve ortam hazırlamanın güç olması
- Eğitime ayrılan bütçenin yetersiz kalması

14. Sizce Kooperatifçilik eğitiminde karşılaşılan sorunların kaynağı nedir?

- Yönetici ve ortakların kooperatifçilik konusundaki alt yapı eksikliği
- Yerel yönetimlerin kooperatiflere gereken önemi vermemesi
- İlgili devlet kuruluşlarının kooperatif eğitimine yeterli bütçe ayırmaması
- Yönetim ile üst örgüt arasındaki iletişim eksikliği

15. Kooperatif yöneticisi olarak, tabi olduğunuz mevzuatı tam olarak biliyor ve gereğini yerine getiriyor musunuz?

- Evet
- Hayır

16. Ortaklarınıza rehberlik hizmeti veriyor musunuz? Evet ise hangi konularda

- Genel kooperatifçilik konularında
 Yatırım, İşletme, Pazarlama, v.b konularda
 Tarımsal üretim, hasat v.b konularda
 Hayır

**17. Bağlı olduğunuz Üst Kuruluşta yöneticilerin eğitimine yönelik Kurs/
Seminer/Panel düzenlendi mi?**

- Evet Hayır

18. 17. soruya cevabınız evet ise bu eğitim sizce faydalı oldu mu?

- Evet Hayır

19. (18. soruya cevabınız hayır ise) Size göre yöneticilere yönelik verilen bu eğitimin faydalı olamamasının en önemli sebebi nedir?

- Yöneticilerin konulara duyarız kılması
 Eğitimin geçirilerek zaman kaybına neden olması
 Teorik Bilgiler ile Uygulamadaki güçlüklerin eşleştirilmemesi

20. Size göre yöneticilere yönelik verilen bu eğitimlerin daha faydalı olması için neler yapılabilir?

- Yöneticiler teknik konularda da bilgilendirilmeli
 Ortaklara faydalı olabilecek tarımsal teknikler gösterilmeli
 Tarımsal üretim hakkında ayrıntılara yer verilmeli
 Kooperatifçilik ilkeleri benimsetilmeli

21. Konuyla ilgili görüşlerinizi çok kısa olarak yazınız.

.....
 .....
 .....

Anket bitmiştir. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

MÜHÜR